

© T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Kùtùphaneler ve Yayınlar Genel Mùdùrlùđù

Eser Adı: Heşt Behişt
Mùellifi: Vizeli Ramazan Behiştî
Hazırlayan: Emine Yeniterzi
Yayın Yılı: 2018
ISBN: 978-975-17-3336-8
Ana Yayın Numarası: 3124
Kùltür Eserleri Dizisi-407

Adres: Anafartalar Mahallesi, Cumhuriyet
Caddesi, No: 4, B-Blok, 06030 Ulus/ANKARA
Telefon: 00 90 312 3099001
Faks: 00 90 312 3098998
e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

BEHİŞTÎ'NİN HEŞT BEHİŞT MESNEVÎSİ

(İnceleme-Metin)

Hazırlayan:

Dr. Emine YENİTERZİ

Ankara

2018

KISALTMALAR

A	: Heşt Behişt, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfeddin Özege Kitapları ASL Bölümü, Nu.146.
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
AKDTYK	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
AS	: Aleyhisselam
bk.	: Bakınız
Böl.	: Bölümü
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
E	: Heşt Behişt, Antalya-Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, Nu.2596.
ED	: Heşt Behişt, Edirne Selimiye Kütüphanesi, Nu.2142/1.
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret-i
KB	: Kültür Bakanlığı
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ktp.	: Kütüphanesi
M	: Heşt Behişt, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Bölümü, Mnz, Nu.861.
Mat.	: Matbaası
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Nu.	: Numara
neş.	: Neşreden
SE	: Heşt Behişt, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, Nu.2614.
SM	: Heşt Behişt, Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif-M. Murad Bölümü, Nu.19.
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
ty.	: Tarih yok
vb.	: Ve başkaları, ve bunun gibi
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
yk.	: Yaprak
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
yy.	: yüzyıl
yyy.	: yayın yeri yok

I. BÖLÜM

BEHİŞTÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE ŞAHSİYETİ

Hayatı

Klasik Türk edebiyatında Behiştî mahlasını kullanan altı şairden¹ birisi de Vizeli Ramazan Behiştî'dir. On altıncı yüzyılda, Kanûnî devrinde yaşamış olan şair, diğer Behiştî mahlaslı şairlerle karıştırılmamak için Âşık Çelebi ve Beyânî tezkirelerinde Behiştî-i Sâni,² Latîfi tezkiresinde Behiştî-i Vâ'iz³, *Künhü'l-Ahbâr*'ın tezkire kısmında Mevlânâ Behiştî ve Monlâ Behiştî olarak anılır. Nev'î-zâde Atâ'î şairin adını; *el-Mevlâ Ramazân bin Abdu'l-Muhsin el-Vizevî eş-Şehîr Behiştî*⁴ şeklinde tam künyesiyle verir. Bu künyeden de anlaşıldığı gibi şairin asıl adı Ramazân, babasının adı da Abdu'l-Muhsin'dir.⁵ Behiştî'nin doğum tarihi hakkında bilginiz yoktur, ancak Ahdî hariç doğum yerini bildiren bütün kaynaklar şairin Vizeli olduğunu belirtirler.⁶

¹ Kaynaklarda sözü edilen diğer Behiştî mahlaslı şairler şunlardır: 1. Karışdıranlı Süleyman Bey-zâde Ahmed Sinan Çelebi (ölm. 917/1511-12 ?) sancak beyliği yapmış, padişaha karşı işlediği bir suçtan dolayı İran'a kaçmak zorunda kalmış, Sultan Hüseyin Baykara, Ali Şîr Nevâî ve Molla Câmî'nin hizmetlerinde bulunmuş; onların tavassutuyla padişahın affına mazhar olmuştur. Kaynaklar hamse sahibi olduğunu belirtirler. 2. Hüseyin Behiştî Efendi (ölm. 1095/1683) İstanbullu, müverrih ve dîvân-ı hümayun kâtiplerindendir. 3. Şeyh Mustafa Sa'deddin Efendi (ölm. 1178/1764-65) Edirneli, Filibe Bektaşî Dergâhı şeyhidir. 4. Hasan Behişt Efendi (ölm. 1190/1776) Ayntablı, kadı, vak'anüvis, İvaz Paşa-zade İbrahim Bey'in mektupçusudur. 5. Enderunî Behiştî Efendi, II. Mustafa dönemi şairi, baltacı halifesidir. Bk. İnehan-zade Mehmet Nâil (Tuman). *Tuhfe-i Nâilî-Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. MEB Yayınlar Dairesi Nüshası, Nu. D/870. C. I. 111-113. Ayrıca Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmut Böl. 6318 numaralı mecmuada "Mübâhat-Nâme-i Behiştîyyü'l-İnebolî" (yk.47b-49b) başlıklı manzume İnebolulu ve Behiştî mahlaslı bir diğer şaire işaret etmektedir.

² G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a; Beyânî Mustafa bin Cârullah (1997). *Tezkiretü's-Şu'arâ*. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 49.

³ Kastamonulu Latîfi (1314). *Tezkire-i Latîfi*. İstanbul: İkdâm Mat. 105.

⁴ Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyık Fi-Tekmiletü's-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156.

⁵ Diğer tezkire müelliflerinden yalnızca Âşık Çelebi ve Riyâzî şairin adını verirler. Bk. G.M. Meredith-Owens, (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a; Riyâzî. *Riyâzu's-Şuarâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nu. 3871. yk. 30a. Ayrıca Kâtib Çelebi, Müstakîm-zâde ve Bağdatlı İsmâil Paşa da şairin ve babasının adını belirtirler. Bk. Kâtib Çelebi (1360/1941). *Keşfüz-Zünûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*. C. 1. İstanbul. 780; Müstakîm-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi. *Mecelletü'n-Nisâb Fi'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi, Nu. 628. yk. 157a; Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Mü'ellifin ve Âsârü'l-Musannifin*. C. I. İstanbul. 370.

⁶ Ahdî, şairin; "Edirne ile Kostantiniyye mâbeyninde olan kasaba-i Çorlu'dan" olduğunu söyler. Ahdî-i Bağdâdî. *Gülşen-i Şu'arâ*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Eki. Nu.107. yk. 71b.

Tezkirelerde Behiştî'nin tahsilini İstanbul'da tamamladığı, Merhabâ Efendi'den öğrenim gördüğü,⁷ daha sonra da Şeyhülislâm Sa'dî Efendi'ye danışmend olduğu bildirilir.⁸ Âşık Çelebi, şairin Merhabâ Çelebi için söylediği bir beyti kaydeder:

Dest-būs-ı feraḥ-fezā görünür

*Devlet el virdi Merḥabā görünür*⁹

Genç yaşta devrinin bütün ilimlerini tahsil etmiş, çevresinde şair ve âlim şahsiyetiyle tanınmış olan Behiştî, Sa'dî Efendi'nin yanında iken bir ara dünyevî zevklere ilgisi artmış, kendisini eğlenceye kaptırmıştır. Böyle bir hâldeyken ânî bir kararla ilmiye mesleğini bırakıp, Halvetîliğe intisap etmiş, Şeyh Merkez Efendi'ye (asıl adı Muslihü'd-dîn Mûsâ, ölm. 959/1551-52) bağlanmıştır.¹⁰ Âlî, bu bilgiyi şu sözlerle nakleder: *Ekşer-i 'ulûmda yedi olup Sa'dî Efendi merḥûm hizmetine yetişdükdün soñra ṭab'-ı şühında 'âşık-bâzlık hevâları vezân ve "El-mecâzu kañtaratü'l-ḥakîka"*¹¹ *sevdâları ḥâl ü ḳâlinde nümâyân olduḳda her nesneden ferâgat eylemiş ḥattâ miḥver-i felek-i kanâ'at olan Merkez Efendiden dest-i irâdet tutup inâbet itmiş.*¹²

Nev'î-zâde Atâ'î de aynı hususları dile getirir: *Muḥaşşî Sa'dî Efendi ḥidmetlerinde dânişmend iken meşâmm-ı cânına bûy-ı fenâ vezân ve gülzâr-ı emânî-i dünyeviyyesi perîşân-ı ḥazân-ı ahzân olmaḳla reh-rev-i himmetine nûr-ı hidâyeti çerâḡ ve daḡdaḡa-i nişîb ü firâz-ı tarîḳden ferâḡ eyleyüp ḳuṭb-ı sâbit-ḳadem-i dâ'ire-i tevḥîd Merkez Efendi ḥidmetlerinde ser-ḥalka-i erbâb-ı terk ü tecrîd olmuş idi.*¹³

⁷ Bu bilgiyi Âşık Çelebi ve Atâ'î vermektedir. bk. G.M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a; Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyik Fî-Tekmiletî's-Şakâ'ik - Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çaḡrı Yay. 156.

⁸ Âşık Çelebi, Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Âlî ve Atâ'î şairin Sa'dî Efendi'nin hizmetinde bulunduğu kaydederler. G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a; Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü's-Şuarâ*. C. II. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 226; Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay. 200; Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyik Fî-Tekmiletî's-Şakâ'ik - Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çaḡrı Yay. 156.

⁹ G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a.

¹⁰ G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a; Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü's-Şuarâ*. C. II. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 226; Beyânî Mustafa bin Cârullah (1997). *Tezkiretü's-Şuarâ*. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 49; Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay. 200; Riyâzî. *Riyâzu's-Şuarâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nu. 3871. yk. 30a; Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyik Fî-Tekmiletî's-Şakâ'ik - Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çaḡrı Yay. 156.

¹¹ Mecaz hakikatin köprüsüdür.

¹² Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay. 200.

¹³ Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyik Fî-Tekmiletî's-Şakâ'ik - Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çaḡrı Yay. 156.

Behiştî, Merkez Efendi'nin yanında seyr u sülûkünü tamamladıktan sonra hilâfet göreviyle Çorlu'ya yerleşmiştir.¹⁴ *Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ-Şerhi Akâ'idi'n-Nesefiyye li'l-Hayâlî*¹⁵ adlı eserini 949/1542-43'te Çorlu'da telif eden Behiştî'nin hangi tarihte buraya yerleştiği bilinmemektedir ancak bu tarih itibarıyla vefatına kadar en az otuz yıl Çorlu'da kaldığı muhakkaktır. Şair orada kaldığı yıllar boyunca imamlık yapmış, vâiz olarak halka vaaz ve nasihatlerde bulunmuş, irşad görevini sürdürmüş, evinin etrafına ilâve ettiği odalarda kalan talebeye ders vermiş ve eserlerini kaleme almıştır.¹⁶ Behiştî'nin çok sevdiği ve Şehr-i Güşâde dediği Çorlu için yazdığı murabba'nın ilk bendi *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da kayıtlıdır:

*Yir yüzinde hâl-i zînedür sevâdı Çorlunuñ
Bâğ-ı cennetden eser gūyâ ki bâdı Çorlunuñ
Âdemüñ gönlin açar ğurbetde yâdı Çorlunuñ
Yiridür şehr-i güşâde olsa adı Çorlunuñ*¹⁷

Behiştî'nin ölüm tarihini Riyâzî, Kaf-zâde Fâ'izî ve Kâtib Çelebi 977/1569-70;¹⁸ Nev'î-zâde Atâ'î, Müstakîm-zâde Süleyman Sa'deddîn ve Bağdatlı İsmâil Paşa 979/1571-72;¹⁹ Kınalı-zâde Hasan Çelebi de *hudûd-ı seb'in* olarak verirler.²⁰ Şemseddîn Sâmî, Mehmed Süreyyâ, Bursalı Mehmed Tâhir, Fâik Reşâd ve Muallim Nâcî de vefat tarihi olarak 979'u gösterirler.²¹ Şair, Molla Câmî'nin *Mu'ammâ-yı Sagîr* adlı eserine yazdığı şerhte telif tarihini 977 olarak belirtmektedir. Bu tarihte Behiştî hayattadır. Ayrıca Kınalı-zâde'nin *hudûd-ı seb'in* ifadesinin 979'a işaret ettiği,²² hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler veren Atâ'î'nin ölüm tarihi konusunda

¹⁴ Behiştî'den bahseden bütün kaynaklar şairin Çorlu'ya yerleşmesi konusunda müttefiktir.

¹⁵ Behiştî. *Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ-Şerhi Akâ'idi'n-Nesefiyye li'l-Hayâlî*. Süleymaniye Ktp. Lâleli Böl. Nu. 2196.

¹⁶ Behiştî'nin Çorlu'da geçen yılları için bütün kaynaklar benzer ifadeler kullanmışlar, en ayrıntılı bilgiyi ise Atâ'î vermiştir. bk. Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyık Fi-Tekmileti's-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156.

¹⁷ G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a.

¹⁸ Riyâzî. *Riyâzu's-Şuarâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nu. 3871. yk. 30b; Kaf-zâde Fâ'izî. *Zübdetü'l-Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa Böl. Nu. 1877. yk. 19a; Kâtib Çelebi (1360/1941). *Keşfüz-Zünûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*. C. I. İstanbul. 780.

¹⁹ Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyık Fi-Tekmileti's-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156; Müstakîm-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi. *Mecelletü'n-Nisâb Fi'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi, Nu. 628. yk. 157a; Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Mü'ellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*. C. I. İstanbul. 370.

²⁰ Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkireti's-Şuarâ*. C. I. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 228.

²¹ Şemseddin Sâmî (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm-Tıpkıbasım*. C. II. Ankara: Kaşgar Yay. 1419; Mehmed Süreyyâ (1311). *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*. C. II. İstanbul. 34; Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmanlı Mü'ellifleri*. C. I. İstanbul. 42; Faik Reşat (ty.). *Eslâf-Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler*. hzl. Şemseddin Kutlu. [İstanbul]: Tercüman 1001 Temel Eser. 121; Muallim Nâcî (1986). *Osmanlı Şairleri*. hzl. Cemal Kurnaz. Ankara: KTB Yay. 304.

²² "hudûd-ı seb'in" ifadesi kanaatimizce "yetmişli yılların sonu" olarak değerlendirilmelidir. Bu ifadenin şairin yetmiş yaşında öldüğü şeklindeki izahlarına katılmıyoruz. bk. Gönül Tekin (1993). "Cemşâh u

yanılmayacağı, *Keşfü'z-Zünûn*'a zeyli olan İsmâîl Paşa'nın Kâtib Çelebi'nin verdiği tarih yerine 979'u zikretmesi ve günümüze yakın biyografik eserlerin de bu tarihi vermeleri sebebiyle şairin ölüm tarihinin 979/1571-72 olduğunu kabul etmek daha makul görünmektedir. Kınalı-zâde, şairin vefatından bahsettikten sonra bir beyit kaydeder, ancak bu beyitte Behiştî'nin ölümüne dair tarih düşürülmemiştir:

*Eyleye Hağ behiştî menzil aña
Diye luğf ile 'abd-i muğbil aña*²³

Behiştî'nin ölüm tarihi konusunda somut bir delili Evliyâ Çelebi'nin Seyahat-Nâmesi'nde buluyoruz. Evliya Çelebi, şairin vefatından altı gün önce kendi mezar taşına *دق لقتنا موحرملا kad intekale'l-merhûm* ibaresini yazdığını belirtmektedir²⁴ ki harf-i tarifin hazfedilmesiyle 979 tarihini veren bu ibare ile Behiştî'nin kendi vefat tarihini tespit ettiği görülmür. Şair, Çorlu'da zaviye hâline getirdiği evinin bahçesine defnedilmiştir. Evliyâ Çelebi mezarının bir ziyaretgâh olduğunu da bildirir.²⁵

Eserleri

Behiştî, hem velûd bir şair, hem de ilmî yeterliliği tasdik edilen değerli bir âlimdir. Bu sebeple eserlerini de ilmî ve edebî olmak üzere iki başlık altında değerlendirmek mümkündür.

1. İlmî Eserleri

a. *Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ-Şerhi Akâ'idi'n-Neseftiye li'l-Hayâli*

Ebû Hafs Necmeddin Ömer bin Muhammed en-Neseftî'nin(ölm. 537/1142) *Akâ'idü'n-Neseftî* adlı eserinin, Sa'deddin Mes'ûd bin Ömer et-Teftâzânî tarafından yapılan şerhine on beşinci yüzyıl âlimlerinden Şemseddin Ahmed Hayâlî'nin yazdığı haşiyeye haşiyedir. Behiştî, akâ'ide dair bu mensur Arapça eseri 949/1542-43'te Çorlu'da kaleme almıştır.²⁶ Haşiyeye, ilim çevrelerinde takdir görmüş, tezkire müellifleri de eserden sitayişle söz etmişlerdir. Kınalı-zâde;

'Alemşâh: A Mesnevî of The Sixteenth Century". *Süleyman The Second and His Time*. Ed. Halil İnalçık-Cemal Kafadar. İstanbul. 369-370; Yaşar Aydemir (2000). *Behiştî Dîvânı*. Ankara: MEB Yay. 2, 18.

²³ Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü'ş-Şuarâ*. C. I. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 228. Beytin ilk mısraı ebced hesabına göre 1030, ikinci mısraı da 453 sayılarını vermektedir.

²⁴ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî (1999). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, III. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. hzl. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı. İstanbul: YKY. 172.

²⁵ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî (1999). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, III. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. hzl. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı. İstanbul: YKY. 172.

²⁶ Eserin birçok nüshasında telif tarihi ve yeri bildirilmektedir. Yaşar Aydemir, *Behiştî Divanı*'nda eserin en eski yazma nüshasının 945 tarihini taşıdığını bildirir. Süleymaniye Ktp. Lâleli Böl. Nu. 2196'da kayıtlı nüsha 29 Receb 966'da müellif nüshasından istinsah edilmiştir. Bu nüshada da telif yeri Çorlu, telif tarihi de 949 olarak belirtilmektedir. Eserin telif tarihi, eser üzerinde yapılacak araştırmalarla tespit edilebilir. Ancak biz incelediğimiz nüshalara dayanarak telif tarihinin 949 olduğu kanaatindeyiz.

*Hayālî'ye hâşiyesi vardır. 'Ulemâ vü fużalâ yanında haylî müstaḥsen ve emâşil-i dehrûñ ḥüsn-i kabûl ü terbiyeti ile mu'anvendür. Kitâb-ı mezkûra andan a'lâ hâşiyeye taḥrîr ü imlâ olunmamışdır dinilse lâyıḳ u sezâdur.*²⁷ Riyâzî; *Fazâlet-i 'ilmiyye şâhibi olup Hayālî'ye hâşiyeye yazmışdır. Haḳḳâ ki tîşe-i hâme ile sikkeyi mermere ḳazmışdır*²⁸ ve Atâ'î; *İttifâḳ-ârâ bunuñ üzerinedür ki Hayālî hâşiyesinde itdügi naḳş-ı dil-keş süzen-i hayâlle mişâl-i ḥarîr mûnaḳḳaş olup köhne resm-i üstâdân-ı Rûmî vü Hıṭâyî'ye ḳalem-i nisyân çekmiş ve ḥâk-rîz-i Mânî-ṭab 'ân-ı ma 'ânîye gubâr-ı idbâr ekmiş*²⁹ sözleriyle eserin değerini ve gördüğü rağbeti ifade ederler. Nitekim yeni yayınlarda sayıları elli civarında gösterilen *Şerhü'l-Akâ'id* üzerine yapılmış önemli şerh, haşiyeye ve ta'likler arasında Behiştî'nin eseri de gösterilmektedir.³⁰ Kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası mevcut olan eser, on yedi kere de yayımlanmıştır.³¹

b. Ta'likat Alâ Şerhi'l-Âdâb Li'l-Semerkandî (veya *Hâşiyetü Âdâbi Mes'ûdi*)

Şemseddin Muhammed b. Eşref el-Hüseyinî es-Semerkandî'nin *Risâle fî Âdâbi'l-Bahs* adlı münazara âdâbına dair eserin, Kemâleddin Mes'ûd b. Hüseyin eş-Şirvânî er-Rûmî (ölm.905/1499) tarafından yapılan şerhine ta'likattır.³² Atâ'î ve Bursalı Mehmed Tâhir eserin haşiyeye, Kâtib Çelebi ve Bağdatlı İsmâil Paşa ise ta'likat olduğunu belirtirler.³³ Bir nüshası Berlin'dedir.³⁴

c. Ta'likat Alâ Şerhi'l-Miftâh

Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî'nin meşhur belâgat kitabına dair bu eserin varlığından Nev'î-zâde Atâ'î, Bağdatlı İsmâil Paşa ve Bursalı Mehmed Tâhir söz ederler.³⁵ Ancak bibliyografik

²⁷ Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretî 'ş-Şuarâ*. C. I. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 226-227.

²⁸ Riyâzî. *Riyâzu 'ş-Şuarâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nu. 3871. yk. 30a.

²⁹ Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'ıku'l-Hakâyık Fî-Tekmiletî 'ş-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156.

³⁰ Metin Yurdagür (1989). *Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*. İstanbul. 50-52, 55. (bilgi: Mustafa Uzun (1992). "Behiştî Ramazan Efendi". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: TDV Yay. 146.)

³¹ Süleymaniye Ktp. Lâleli Böl. Nu. 2196'da mevcut yazmanın 966'da müellif nüshasından istinsah edildiği belirtilmiştir. Aynı Kütüphanedeki diğer nüshalar: Fatih, Nu. 2968, Reşid Efendi, Nu. 1024, Amca-zade Hüseyin Paşa, Nu. 299. Eserin baskı tarihleri için bk. Yaşar Aydemir (2000). *Behiştî Dîvânı*. Ankara: MEB Yay. 71.

³² Mustafa Uzun (1992). "Behiştî Ramazan Efendi". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: TDV Yay. 146.

³³ Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'ıku'l-Hakâyık Fî-Tekmiletî 'ş-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156; Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmanlı Mü'ellifleri*. C. I. İstanbul. 42; Kâtib Çelebi (1360/1941). *Keşfüz-Zünûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*. C. I. İstanbul. 40; Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Mü'ellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*. C. I. İstanbul. 370.

³⁴ Mustafa Uzun (1992). "Behiştî Ramazan Efendi". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: TDV Yay. 146. Ayrıca Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. Nu. 647'de yk. 1b-2a'da *Telhîsü'l-Âdâb* isimli risale Behiştî adına kayıtlıdır.

³⁵ Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'ıku'l-Hakâyık Fî-Tekmiletî 'ş-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156; Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Mü'ellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*. C. I. İstanbul. 370; Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmanlı Mü'ellifleri*. C. I. İstanbul. 42.

kaynaklarda bu kitaba şerh, haşiye veya ta'likat yazarlar arasında Behiştî'nin adına yer verilmemiştir. Kütüphanelerde de bu adla Behiştî'ye ait bir eser tespit edilmemiştir.³⁶

d. *Ta'likât Ale'l-Câmî*

Hediyyetü'l-Ârifin ve *Osmanlı Müellifleri*'nde Behiştî'nin *Ta'likât Ale'l-Câmî* isimli bir diğer eserinden söz edilir.³⁷ Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'in *el-Kâfiye*'sine Molla Câmî'nin yazdığı *el-Fevâ'idü'z-Ziyâ'iyye* adlı şerhin ta'likatı olarak düşünülen böyle bir eser de diğer bibliyografik kaynaklarda yer almaz. Sözü edilen eserin bir nüshası mevcuttur.³⁸

Bu eserler dışında Süleymaniye Kütüphanesinde Behiştî adına kayıtlı *el-Aşeretü'l-Kâmile*, *Tefsîru Âyeti 'yevme ye'ti ba'zu âyâti Rabbike'* ve *Ale'l-Hindî fî-Şerhi'l-Kâfiye* başlıklı üç küçük risale mevcuttur.³⁹

2. Edebî Eserleri

a. *Dîvan*

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*'da Behiştî'nin bütün gazellerini gördüğünü, 1000 mikdâr gazeli olduğunu söyler.⁴⁰ Bazı nüshalarda bu sayı 2000 olarak verilir.⁴¹ Nev'î-zâde Atâ'î de şairin müretteb divanı olduğunu belirtir.⁴² *Keşfü'z-Zünûn*, *Mecelletü'n-Nisâb* ve *Hediyyetü'l-Ârifin*'de Behiştî'nin eserleri arasında Divanı da kaydedilir.⁴³ Ancak günümüzde Behiştî'ye dair biyografilerde Divanı'nın herhangi bir nüshasının ele geçmediği bildirilir.⁴⁴ Araştırmalarımız sonucunda *Behiştî Divanı*'nın dört nüshasını tespit ettik.⁴⁵ Ayrıca pek çok şiir mecmuasında

³⁶ Aynı bilgi için bk. Mustafa Uzun (1992). "Behiştî Ramazan Efendi". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: TDV Yay. 146.

³⁷ Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Mü'ellifin ve Âsârü'l-Musannifin*. C. I. İstanbul. 370; Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmanlı Mü'ellifleri*. C. I. İstanbul. 42.

³⁸ *Fevâ'idü'z-Ziyâya Ta'lîka*, Süleymaniye Ktp. Dügümlü Baba Böl. Nu. 446; ayrıca bk. Yaşar Aydemir (2000). *Behiştî Divanı*. Ankara: MEB Yay. 73.

³⁹ *el-Aşeretü'l-Kâmile*. Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi Böl. Nu. 1030. yk. 184b-186b; *Tefsîru Âyeti 'yevme ye'ti ba'zu âyâti Rabbike'*, aynı mecmua, yk.187a-188a; *Ale'l-Hindî fî-Şerhi'l-Kâfiye*. Süleymaniye Ktp. Dügümlü Baba Böl. Nu. 446. yk. 102b.

⁴⁰ Ahdî-i Bağdâdî. *Gülşen-i Şu'arâ*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Eki. Nu.107. yk. 72b.

⁴¹ Sadeddin Nüzhet Ergun (1940). *Türk Şairleri*. C. I. İstanbul. 788. Ancak *Gülşen-i Şuarâ*'nın tenkitli metninde bu sayı 1000 olarak gösterilir. (bk. Süleyman Solmaz (1996). *Ahdî'nin Gülşen-i Şu'arâsı*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 334.)

⁴² Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'îku'l-Hakâyık Fî-Tekmileti's-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156.

⁴³ Kâtib Çelebi (1360/1941). *Keşfüz-Zünûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*. C. I. İstanbul. 780; Müstakîm-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi. *Mecelletü'n-Nisâb Fî'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi, Nu. 628. yk. 157a; Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Mü'ellifin ve Âsârü'l-Musannifin*. C. I. İstanbul. 370.

⁴⁴ Sadeddin Nüzhet Ergun (1940). *Türk Şairleri*. C. I. İstanbul. 789; Cahit Baltacı ve Nuri Akbayar (1976-1977). "Behiştî Ramazan". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. I. [İstanbul]: Dergâh Yay. 377; Mustafa Uzun (1992). "Behiştî Ramazan Efendi". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: TDV Yay. 146; Cemal Aksu (1999). "Behiştî (Ramazan)". *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. C. I. İstanbul: YKY. 308.

⁴⁵ 1. Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Nu. 1268, 64 yk.

Behiştî'ye ait gazel ve musammatlara rastlamak mümkündür.⁴⁶ Diğer yandan *Behiştî Divanı* üzerinde bir doktora çalışması yapılmış ve bu tez yayımlanmıştır.⁴⁷ Dr. Yaşar Aydemir, tenkitli metni hazırlarken Millî Kütüphane ve Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki nüshalardan ve şiir mecmualarındaki şiirlerden faydalanmıştır. Bu yayında; 4 kaside, 1 terakib-i bend, 561 gazel, 9 nazm, 7 kıt'a, 3 murabba, 8 muhammes, 3 tahmis, 38 matla ve 30 müfred mevcuttur. Araştırmacının haberdar olmadığı Paris nüshasındaki gazeller arasında, yayımlanan Divan'da yer almayan yaklaşık yüz gazel mevcuttur. Bunların ilâvesiyle Divan'daki gazel sayısı yedi yüze yaklaşmaktadır. Ayrıca yayımlanan Divan'da nazm başlığı altında verilen manzumelerden birkaçı gazeldir ve tam metinleri Paris nüshasında kayıtlıdır. Eserin henüz göremediğimiz Mısır nüshası da tarandıktan sonra Behiştî'nin günümüze ulaşan şiirlerinin sayısı kesinleşecektir.

b. Cem-Şâh u Alem-Şâh

Behiştî'nin bu mesnevîsinden Âşık Çelebi, Kınalı-zâde, Riyâzî ve Atâ'î söz ederler.⁴⁸ *Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün* vezniyle kaleme alınmış, 2400 beyit civarında bir mesnevîdir. Üç nüshasını⁴⁹ tespit ettiğimiz bu mesnevînin konusu, nüshalardan birinin başında özetlenmiştir: *Memâlik-i 'Acemistân'dan Hemedân pâdişâhı Nezîr ile vezîri Beşîr'in birer oğulları olup, şeh-zâdenüñ ismi Cem-Şâh, vezîr-zâdenüñ ismi 'Alem-Şâh olmağla Cem-Şâh ügey anasınüñ mekrine uğraduğı menkabesini Sultân Murâd güninde Behiştî nâm şâ'ir-i sihr-âferinüñ te'lif-i lañfidür.*⁵⁰ Âşık Çelebi bu mesnevî için Behiştî'nin ibdâ'ı olduğunu söyler. Şair de orijinal bir konuda mesnevî yazmakla övünür:

2. Millî Kütüphane, Yz. FB Nu. 298, 66 yk.

3. Bibliothèque Nationale de France, Manuscripts Turcs, Ancien Fonds, Nu.270, yk.134b-156a.

4. Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Nu. 1734. 31 yk.

⁴⁶ Bu mecmualardan bazılarının bulunduğu kütüphaneler ve numaraları şöyledir:

Bibliothèque Nationale de France. Manuscripts Turcs, Supplément, Nu. 389; Ancien Fonds, Nu. 293.

Staatsbibliothek in Marburg, Nu. 434; 510.

Azerbaycan İlimler Akademisi Yazmalar Enstitüsü, Nu A-562-1008; B-1496-3121.

Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu. 58; 59; 62; 67; 76; 80; 182; Tercüman Gazetesi Böl. Nu. 20;

Hacı Beşir Ağa Böl. Nu. 654; Hâlet Efendi İlâvesi, Nu. 245; Âşir Efendi Böl. Nu. 458; 459.

Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu. 2095, 2455, 2456.

Millet Ktp. Ali Emîri, Mnz. Nu.543; 574.

Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan, Nu.1972; 1985.

Antalya-Elmalı İlçe Ktp. Nu.2990.

⁴⁷ Yaşar Aydemir (2000). *Behiştî Divanı*. Ankara: MEB Yay.

⁴⁸ G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a; Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü's-Şuarâ*. C. II. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 228; Riyâzî. *Riyâzu's-Şuarâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nu. 3871. yk. 30a; Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyik Fî-Tekmileti's-Şakâ'ik - Şakâ'ik-ı Nu'mâniye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay. 156.

⁴⁹ Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. Nu. 2614, yk. 9a-30b, 39a-118a; Antalya-Elmalı İlçe Ktp. Nu. 2596, yk. 1a-94a; Bursa Eski Eserler Ktp. Genel Böl. Nu. 2127.

⁵⁰ Behiştî. *Cem-Şâh u Alem-Şâh*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, Nu. 2614. yk. 9a. Bu notu yazan kişi Behiştî'yi aynı mahlası kullanan Karışdıranlı Süleymân Beg-zâde Ahmed Sinân ile karıştırmıştır.

*Olur mı Behiştî gibi bir şâ'ir-i efşâh
Kim oldı feşâhatlerine sözleri bürhân⁵¹*

Âşık Çelebi, Behiştî'nin bu mesnevîde her meclisin sonunda konuya uygun bir gazel söylediğini ve gazelden önce de şu iki beyti tekrar ettiğini bildirir:

*Ey gâzel-ḥân-ı bezmgâh-ı sürür
Meclis ehlini aldı ḥâb-ı fütür*

*Şevk ile tâzelenmege dil ü cân
Bir gâzel oḡı diñlesün yârân⁵²*

Âşık Çelebi, bu tarzın Behiştî'nin icadı olduğunu belirtirken; Kınalı-zâde, aynı hususu; *Ṭarz-ı mezbûrî Ḥusrev-i Dihlevî'den almışdur, kendü ihtirâ'ı degüldür⁵³* ifadesiyle dile getirir. Mesnevî üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır.⁵⁴

c. Heşt Behişt

Bu eser hakkında geniş bilgi II. Bölüm'de verilmektedir.

d. Şerh-i Manzûme-i Mu'ammâ-yı Munlâ Câmî

Eski Türk Edebiyatı'nda Molla Câmî'nin *Mu'ammâ Risaleleri*'ne yazılmış şerhlerden biri de Behiştî'ye aittir. *Mu'ammâ-yı Sagîr*'in şerhi olan bu Türkçe risalenin telif tarihi 977/1569-70 olarak belirtilir:

*'Avn-i Haḡḡ ile bu şerḡ-i muḡtaşar
Çün maḡâm-ı ihtitâma buldı râh*

*Cân u dil ta'îm-i Rûḡu'l-Ḳuds ile
Didiler târiḡhini faḡlu'l-İlâh (فضل الله)⁵⁵*

Eserin nüshaları mevcuttur.⁵⁶

e. Süleymân-Nâme

Behiştî'nin, yalnızca *Osmanlı Müellifleri*'nde kaydedilen yarısı manzum, yarısı mensur *Süleymân-Nâme*'si⁵⁷ olduğuna dair bilgiye başka hiçbir kaynakta yer verilmemiştir. Kanûnî

⁵¹ Behiştî. *Cem-Şâh u Alem-Şâh*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, Nu. 2614. yk. 15b.

⁵² G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a.

⁵³ Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü's-Şuarâ*. C. II. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 228.

⁵⁴ Muharrem Dindar (1999). *Bihîştî Ramazan Efendi, Cemşâh u Alemşâh (Edisyon Kritik)*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

⁵⁵ Behiştî. *Şerh-i Manzûme-i Mu'ammâ-yı Mevlânâ Munlâ Câmî*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu. 52/8. yk. 69b.

⁵⁶ Behiştî. *Şerh-i Manzûme-i Mu'ammâ-yı Mevlânâ Munlâ Câmî*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu. 52/8. yk. 61b-69b. Bu risale bazı kütüphanelerde Behiştî Ahmed Sinan Çelebi adına kayıtlıdır. bk. Ali Fuat Bilkan (2000). *Türk Edebiyatında Mu'ammâ*. Ankara: Akçağ Yay. 174.

⁵⁷ Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmanlı Mü'ellifleri*. C. I. İstanbul. 42.

devrinde yaşayan ve Kanûnî için bir de kasidesi olan şairin böyle bir eser yazması ihtimal dâhilinde olmakla birlikte, kütüphanelerde Behiştî adına kayıtlı *Süleymân-Nâme*'ye tesadüf edilememesi, *Süleymân-Nâme* müellifleri arasında Behiştî'nin zikredilmemesi⁵⁸ ve bu bilginin tek kaynakta yer alması dolayısıyla şimdilik Behiştî'nin böyle bir eserinin olmadığını düşünüyoruz.

Bu eserler dışında, Yaşar Aydemir, Behiştî'ye ait olduğunu tespit ettiği iki eserden söz eder. Bunlardan biri *Şehr-engîz*,⁵⁹ diğeri de *Mevlid*'dir.⁶⁰ Kanûnî devrinde yazılmış olan Şehrengîz, zaman ve üslup itibarıyla ilk bakışta Behiştî'ye ait gibi görünmektedir.

'Aceb mi baña kılmazlarsa meyli

Ki Bursaya uzağdur Vize haylî

beyti şehrengizin Bursa'ya ait olduğu intibamı verirken, Vize'den söz edilmesi eserin Behiştî ile ilgisine dair bir işaret olarak değerlendirilebilir. Yine de şair hakkında bilgi veren kaynaklardan hiç birinde, onun Bursa'da bulunduğu dair bilginin olmaması, şairin hayatının büyük kısmını İstanbul ve Çorlu'da geçirdiği, tahsilini İstanbul'da yaptığı, dolayısıyla Vize'den çok genç yaşta ayrılmış olacağı gibi düşünceler; bu eserin müellifi hakkında ihtiyatlı olmayı gerektirmektedir. Nitekim 917/1511-12'de vefat ettiği düşünülen Behiştî mahlaslı Karışdıranlı Süleyman Bey-zâde Ahmed Sinan Çelebi'nin babası Vize Beyliği yapmıştır. Bu sebeple Vize ile bağlantısı olan Behiştî mahlaslı başka şairlerin olması da imkân dâhilindedir.⁶¹ Ayrıca *Behiştî Dîvânı*'nda; Vize ve Çorlu ile İstanbul'un çeşitli semtlerinden söz edilirken Bursa'dan hiç bahsedilmemesi, şairin Bursa ile ilgisinin olmadığına delâlet eder mahiyettedir. Şehrengiz yazan şairlerin ya konu edilen şehirden olmaları ya da o şehri ve içindekileri yeterli şekilde tanıyacak kadar uzun süre orada ikamet etmeleri sebebiyle; şayet eldeki eser *Bursa Şehrengizi* ise, Behiştî'ye ait olma ihtimali zayıf görünmektedir.

Behiştî'ye mal edilen *Mevlid*'de ise, *Heşt Behişt*'te hiç rastlamadığımız vezin kusurlarının olması bizi şüpheye sevketmektedir. Aydemir, eserdeki bulavuz, kılavuz, varavuz, yalvaravuz gibi sık geçen kullanımların benzerlerinin *Heşt Behişt*'te de olduğunu belirtir. *Heşt Behişt*'te bu çekimin kullanıldığı tek fiil mevcuttur. (olavuz-838. beyit) Eserde emir çekimlerinde –alum/-elüm kullanılışı çoğunluktadır. Diğer şiirlerinde de Âşık Çelebi, Kınalı-zâde, Beyânî ve

⁵⁸ Agâh Sırrı Levend (1956). *Gazavât-Nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-Nâmesi*. Ankara. Bu kaynakta Süleymân-Nâme müellifleri arasında Behiştî yer almaz.

⁵⁹ Milli Ktp. Yz. A-827/1. Ayrıca Mesîhî'nin Şehrengîz'inin kayıtlı olduğu bir mecmuada bazı isimler altına Behiştî yazılmıştır: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi. Muzaffer Ozak Nu. I.1141, yk. 51b. Bilgi için bk. Yaşar Aydemir (2000). *Behiştî Dîvânı*. Ankara: MEB Yay. 84-86.

⁶⁰ İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar Böl. Nu. 7398. Eser üzerinde Aygül İpek tarafından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde 1971 yılında bir mezuniyet tezi hazırlanmıştır. Bilgi için bk. Yaşar Aydemir (2000). *Behiştî Dîvânı*. Ankara: MEB Yay. 88-90.

⁶¹ Agâh Sırrı Levend, Bursa Şehr-engizleri arasında Behiştî'ye ait bir eserden söz etmez. Bk. Agâh Sırrı Levend (1958). *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*. İstanbul: İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yay.

Âlî'nin kaydettiği bir beyitte “oynayavuz” kelimesini tespit edebiliyoruz. Şair bu çekim ekini sınırlı sayıda kullanmıştır. Bu eserden ilk defa söz eden Necla Pekolcay'dır. Pekolcay, bu eserin on altıncı yüzyıl şairi Behiştî'ye ait olduğunu belirtir. Ancak şair hakkında bilgi vermez.⁶² Hasibe Mazioğlu ise “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler” makalesinde Behiştî'nin eserini, mevlidi hakkında kesin kanaate ulaşılamayan şairlerin listesinde zikreder.⁶³ Neticede bu Mevlid üzerinde de etraflı bir çalışma yapılmadan, Behiştî'ye ait olduğunu söylemek mümkün değildir.

Ayrıca şairin *Cem-Şâh u Alem-Şâh* ve *Heşt Behişt* mesnevîlerinin iki nüshada birlikte bulunmasına rağmen; birer nüshaları tespit edilen *Şehr-engiz* ve *Mevlid*'in ise tek başlarına istinsah edilip, Behiştî'nin hiçbir eserinin aynı nüshalarda yer almaması da dikkati çekmektedir.

Şahsiyeti

Behiştî, on altıncı yüzyıla ait beş, on yedinci yüzyıla dair üç şuara tezkiresinde kendisinden söz edilen bir şairdir. Bu tezkirelerde hayatı hakkında bilgi verilirken; meşrebi, ilmî yönü ve şairliği üzerinde değerlendirmelere ve şiirlerinden çok sayıda örneğe yer verilir. Tezkire müelliflerinin şaire geniş yer vermeleri, hem ilmî kudretini hem de şiirdeki ustalığını övgüyle dile getirmeleri Behiştî'nin yaşadığı dönemde ve sonrasında ilim ve şiir çevrelerinde kabul görmüş, değerli bir âlim ve yetenekli bir şair olduğuna işaret etmektedir.

İstanbul'da şairle görüşüp, tanışan ve bütün şiirlerini gördüğünü belirten Ahdî; Behiştî'nin ilme olan kabiliyetini; çok sayıdaki şiirlerinin yaşadığı zamanda beğenilip, meşhur olduğunu; kendisinin de zarif, nüktedan, hoş sohbet ve latifeden hoşlanan bir insan olduğunu dile getirir.⁶⁴

Âşık Çelebi; “*A'yân-ı 'ulemâ yanında mu'ayyen ve ef'âz-ı fuzâlâ-yı 'aşruñ hüsni kabûl u terbiyeti ile mu'anven idi.*”⁶⁵ cümlesiyle tanıttığı Behiştî'nin ilmî seviyesinin üstünlüğüne, kendi tercihiyle vaaz ve nasihat yoluna gittiğini, yoksa Hüseyin Vâiz'i geride bırakacak düzeyde bir âlim olduğuna ve ibdâ ehli, yeni hayaller ortaya koyan kudretli bir şair oluşuna işaret eder.⁶⁶ Ayrıca *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'nın bir nüshasında Behiştî'nin minberde vaaz edişini tasvir eden bir minyatürün bulunması da şairin kazandığı şöhrete delalet etmektedir.⁶⁷

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Behiştî'nin Çorlu'daki vaaz ve hitabetlerinin şöhreti ve tesiri hakkında şunları söyler: *Ol vilâyetüñ şigâr u kibârî âsâr-ı va'z u pendî ile müşerref ve esmâ' u âzân-ı halk-ı cihân cevâhir-i tefsîr ve zevâhir-i nehy ü fermâni ile müşennef idi.* Ayrıca,

⁶² Süleyman Çelebi (1980). *Mevlid*. hzl. Necla Pekolcay. İstanbul. 46.

⁶³ Hasibe Mazioğlu (1974). “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* VI (1): 60.

⁶⁴ Ahdî-i Bağdâdî. *Gülşen-i Şu'arâ*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Eki. Nu. 107. yk.71b-72a.

⁶⁵ G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a.

⁶⁶ G. M. Meredith-Owens (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London. yk. 58a-58b.

⁶⁷ Âşık Çelebi. *Meşâ'irü's-Şu'arâ*. Millet Ktp. Ali Emîrî, Tarih, Nu.772, yk.171b.

Behiştî'nin Hayâlî'ye yazdığı haşiyenin o güne kadar yazılanların en güzeli ve makbulü olduğunu belirttikten sonra; onun şairlik gücünü, şiirinin beğenilen üslubunu ve şiirde yeni söyleyişlere sahip olduğunu dile getirir.⁶⁸

Tezkirelerde Behiştî hakkındaki bu geniş ve olumlu malumat yanında, şiirlerinden çok sayıda örnek verilir. Behiştî'nin şiirleri için Ahdî 28, Âşık Çelebi 26, Kınalı-zâde Hasan Çelebi 12, Riyâzî 12, Kaf-zâde Fâ'izî 41, Nev'î-zâde Atâ'î de 14 beyitle örnek verirler. Yalnızca Latîfî, Behiştî'den bir beyit nakletmiştir. Günümüze yakın kaynaklardan da *Türk Şairleri*'nde Behiştî'nin şiirlerinden tezkirelerde yer alan örneklere ilâveten, mecmualardan alınan gazelleri ve mesnevîlerinden seçilen bölümleri yer alır.⁶⁹ Şuara tezkirelerinde Behiştî'den bu kadar çok sayıda örnekle söz edilmesi ve tezkire müelliflerinin şairin ilmî ve edebî kişiliği için sarf ettikleri olumlu sözler; Behiştî'nin yaşadığı dönemde âlim ve şair şahsiyetiyle tanındığını gösterir. Ayrıca şairin, tasavvufa yönelmesinden sonra vâiz ve hatip olarak halk üzerinde bıraktığı tesir bu kaynaklarda belirtilirken, onun neşeli ve nüktedan mizacı ile renkli bir kişilik sergilediği de özellikle konu edilir. Heşt Behişt'te de şairin bu yönünü aksettiren ifadeler mevcuttur:

Didi dilde neden oldu sürürüñ / O yoğ bu yoğ nedür aşlı gurürüñ (706)

Beyân itdi gelen altunı bir bir / Ferağdan ditredi endâmı dir dir (709)

Gözi açıldı şağ oldu ayağı / Yine bir âdem oldu başbayağı (828)

Behiştî'den söz eden kaynakların verdikleri bilgiler ışığında ve çalışmamız neticesinde şairin ilmî ve edebî şahsiyeti hakkındaki değerlendirmede aşağıdaki tespitlere ulaşılmıştır:

1. Behiştî, öncelikle âlim bir şairdir. Kuvvetli bir İslâm kültürüne sahiptir. Arapçası, bu dildeki kaynaklara vâkıf olacak ve eser yazacak seviyededir. Tezkirelerin Behiştî'yi; Hayâlî'nin *Akâ'id Şerhi*'ne yazdığı haşiyenin o güne kadar yazılanlar içinde en iyisi olduğu, daha sonra yazılanların da onun eserine yaklaşmadığı; şairin, tasavvufa meyletmeyip ilim yolunda ilerlemesi hâlinde asrın en büyük âlimlerinden biri olacağı, hatta o günlerde bile eserleriyle Hüseyin Vâiz'i geride bırakacak düzeyde bir ilim adamı olarak kabul etmesine dair görüşlerle tanıtmaları şairin ilmî düzeyi hakkında yeterli kanaat edinmemize kâfidir.
2. Behiştî, velûd bir şair ve yazardır. Dinî, ilmî ve edebî eserleri yanında, hacimli bir Divanı ve iki mesnevisi mevcuttur. Kanûnî'ye sunduğu bir kasidesi, çok sayıda gazelleri ve özellikle mecmualarda tespit ettiğimiz musammatları; onun klasik şiirin bütün nazım şekillerini kullandığını gösterir.
3. Behiştî, şiir söyleme tekniğine sahip, usta bir şairdir. Şuara tezkireleri ve mecmualarda yer alan şiirlerinde ve *Heşt Behişt*'te vezni hiç zorlanmadan kullandığı ve vezin kusurlarına yer

⁶⁸ Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü'ş-Şuarâ*. C. II. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay. 226-227.

⁶⁹ Sadeddin Nüzhet Ergun (1940). *Türk Şairleri*. C. I. İstanbul. 787-794.

vermediği görülür. Şair, kafiye de hâkimdir. Kafiye bulmakta sıkıntı çekmez, kafiye oluşturduğu kelimelerin aynı dilden ve gramer itibarıyla aynı cinsten olmasına özen gösterir.

4. Behiştî'nin en önemli meziyetlerinden biri de dile olan hâkimiyetidir. Bu hâkimiyet vezin ve kafiyede ona kolaylık sağlarken aynı zamanda şiir söylerken hiç zorlanmamasına; şiirlerini tabîî, samimî ve akıcı bir üslupla kaleme almasında yardımcı olur. Şairin rahatlıkla şiir söylediği; sade, açık ve akıcı ifadesinden anlaşılmaktadır. Berrak bir anlatımı vardır, konuyu herkesin anlayabileceği seviyede ve uygun kelimelerle dile getirir.

5. Behiştî, edebî sanatları kullanmakta da ustadır. Söz sanatlarını; sanat yapma kaygısına düşmeden, tabîî bir anlatım dâhilinde verir. Nasihat-name türünde, tamamen tebliğ amacına yönelik bir mesneviyi kuru, didaktik bir anlatım yerine samimî ve şairane bir üslupla kaleme alması da onun şairlik kabiliyetine ve sanatları kullanmadaki maharetine yeterli bir delil olmaktadır.

6. Behiştî'nin gazellerinin büyük çoğunluğu âşıkane, bir kısmı da dinî ve sofiyanedir. Diğer yandan *Heşt Behişt* dinî muhtevalı bir nasihat-name, *Cem-Şâh u Alem-Şâh* da âşıkane ve macera türünde bir mesnevidir. Bu çeşitlilik Behiştî'nin farklı türlerde ve muhtevada eser kaleme alacak düzeyde geniş kültüre ve şairlik perspektifine sahip olduğunu gösterir. Ayrıca şairin bir dönem dünyevî eğlencelere düşkün rindane hayat tarzını benimsediğini, bir dönem de imam, vâiz, hatip ve tarikat ehli bir mutasavvıf olarak hayatını sürdürdüğünü biliyoruz. Şiirlerindeki bu farklılık şairin psikolojisi ve meşrebindeki dalgalanmaların aksi olarak kabul edilebilir.

7. Sadeddin Nüzhet Ergun, Behiştî'nin Dîvânî'na rastlamadığını belirtir, ancak mevcut şiirlerini değerlendirirken; *Mutasavvıfane ve âşıkane mevzularda kaleme alınmış olan bu gazeller sade ve samimî bir eda ile yazılmıştır. Onun Fuzûlî'yi andıran parçalarına da tesadüf ediyoruz. Acem şairlerinden de bilhassa Hâfiz'dan müteessir olmuştur* ifadelerine yer verir. Yayımlanan Divan metninden, Behiştî'nin ayrıca Ahmed Paşa, Necâtî, Mesîhî, Hayretî, Hayâlî ve Fevrî gibi diğer Türk şairlerinden etkilendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca tezkirelerde Behiştî'nin ibdâ ve ihtirâ'a kâdir bir şair olarak tanıtılması, şiirde yenilikler ortaya koyan, kendisine has hayalleri ve anlatımı olan bir şair olduğuna işaret etmektedir.

8. Biyografik kaynaklarda Behiştî'nin muzip, latifeden hoşlanan, neşeli bir mizacı olduğuna dair örnek ve anekdotlar yer alır. Şairin; âlim, mürşit, imam, hatip ve vâiz kimliklerini taşımasına rağmen; bu neşesinin devam ettiğini, taassup ehli katı bir din adamı olmadığını ve neşeli mizacının şiirlerine yansıdığını görürüz. Tezkirelerdeki şiirlerde onun bu yönünü aksettiren çok sayıda örnek, *Heşt Behişt*'te de bu türden beyitler mevcuttur.

9. Bütün bu bilgilerimiz neticesinde Behiştî'nin on altıncı yüzyılda Kanûnî döneminin önde gelen şair ve âlimlerinden biri olmasına rağmen, Divan nüshalarının azlığı ve mevcut yazmaların da gözden kaçmasıyla lâayık olduğu vechile üzerinde durulmadığı sonucuna varıyoruz.

II. BÖLÜM

HEŞT BEHİŞT

Eserin Tanıtılması

1. Adı

Behiştî, mesnevîsine Behişt-i Heşt adını vermiştir:

İdüp üstine anuñ şarf-ı himmet
Sekiz bâb üzre kıl mânend-i cennet

Temâşâ eyleyen vaz‘-ı zarîfin
Behişt-i Heşt ide nâm-ı şerîfin (151-152)

Ancak eser müellifin verdiği isimle değil, *Heşt Behişt* adıyla meşhur olmuştur. Eserin yazma nüshalarının bir kısmında başlıkta *Heşt Behişt* adı verilmiş, mesnevî için kaleme alınan yedi beyitlik takrizde de eser *Heşt Behişt* ismiyle anılmıştır:

Bi-hamdi’llâh hele geldi irişdi
Behiştinün bize Heşt Behişt

Sekiz cennet anlamını taşıyan bu isim, Fars ve Türk edebiyatlarında pek çok esere ad olmuştur. Husrev-i Dihlevî, Muhammed-i Kazvinî, İdris-i Bitlisî, Sehî Bey, Şemseddin-i Sivasî, Bursalı Mehmed Muhyiddin Efendi, Şehrî-zâde Mehmed Sa’îd Efendi’nin bu isimle anılan eserleri mevcuttur. Behiştî’den önce veya sonra bu adı eserine veren müellifler, bu isme uygun olarak eserlerini de sekiz bölüm hâlinde tertip etmişlerdir.⁷⁰ Behiştî de mesnevîsini sekiz cennet gibi, sekiz bâb üzere tertip ettiği için bu adı verdiğini belirtir.

Şair, mahlasını üç beyitte vermektedir:

Eger olmazsa dîdârûnla hurrem
Behiştîye olur cennet cehennem (50)

‘Aceb niçün şarardı geçdi nerges
Meger oldı **Behiştî** gibi bî-kes (92)

Zebâniler elinde kıma yarın
Behiştînün cehennem itme dârin (95)

⁷⁰ İdris-i Bitlisî’nin eserinin asıl adı *Kitâbu Sıfâti’s-Semâniyye fi Zikri’l-Kayâsureti’l-Osmâniyye*’dir ancak Osmanlı tarihine dair olan eser sekiz padişah dönemini ele aldığı için *Heşt Behişt* adıyla şöhret bulmuştur.

Şairin mahlasının Behiştî olmasının da, *Heşt Behişt* ismini seçmesinde etken olduğunu, müellifin mahlasıyla eserinin adını birleştirme gayretinde bulunduğunu düşünmek mümkündür.

2. Türü

Behiştî, Hâtîmetü'l-Kitâb bölümünde eserinin nasihat-name olduğunu bildirir:

Naşîhatdür ğaraż şöhret degüldür
Gereklü ma'nîdür şüret degüldür (1098)

Haķîkat bâdesine câme eyle
Enâm içre naşîhat-nâme eyle (1116)

Mesnevîde her behiştin ayrı bir konuya ayrılıp, konuyla ilgili öğütlerin verilmesi yanında, her behiştin başlangıcında da değişik mevzularda nasihatler yer alır. Nasihatler ve bunları teyit eden hikâyeler itibarıyla eser, dinî ve tasavvufî muhtevalı nasihat-nameler grubuna girmektedir.

3. Yazılış Sebebi

Behiştî, mesnevînin Münâcât bölümünde Cenab-ı Hakk'a tazarruda bulunurken, eserini kaleme alma gayesini de kısaca belirtir:

Koyam dünyâda bir ğarrâ risâle
Hediyye ola erbâb-ı kemâle (130)

Ancak şair, asıl olarak Matla' başlığını taşıyan bölümde (133-153. beyitler arası) sebep-i telif konusunu işler. Yirmi bir beyitten oluşan bu bölümde, Behiştî iki beyitle (151-152) eserine verdiği ismi belirtir, kalan beyitlerde mesnevîyi telif etmesinin sebeplerini izah eder. Şair; dünyanın geçici olduğunu, her canlının bu âlemden göçeceğini, zamanın su gibi hızlı geçtiğini, hayatta iken zamanı ganimet bilmenin önemini, kabiliyetli insanların telifleriyle hem hünelerini gösterdiklerini hem de öldükten sonra isimlerinin anılmasına vesile olan bir eser bıraktıklarını belirtir. Kendisi de şairlik kabiliyetini ortaya koymak ve dünyadan ayrıldığı zaman hayır duaya sebep olacak bir eser bırakma arzusuyla mesnevîsini kaleme aldığını bildirir:

Gel imdi sen de miķdâruñ beyân it
Eşer vaz' eyle bir nev dâstân it

Cihânda bir gülistân eyle icâd
Semâ'ı eylesün ğamgînleri şâd

...

Revân olduķda sen dârü'l-beķâya
Kala bunda sebep ola du'âya (149-150, 152)

4. Yazılış Tarihi

Behiştî, mesnevîsinin Hâtimetü'l-Kitâb bölümünde eserinin bir nasihat-name olduğunu belirtir, âdet olduğu vech ile fahriyyede bulunur, eserini tamamladığı için Cenab-ı Hakk'a şükreder, şairlik yaratılışının çocuğu olarak nitelendirdiği kitabının zalim ve kıskanç kişilerden korunması için dua eder. Şair mesnevînin 1130 beyit olduğunu ve Safer ayında tamamlandığını belirtir. Bu bilgiler verilirken, eserin hangi yılda tamamlandığına dair net bir bilgi verilmez veya herhangi bir tarih mısraına işaret edilmez. Eserin tamamlandığı ayı açıkça veren şairin, telif yılını da belirtmiş olacağını düşünerek bu beyitlerde ebced hesabıyla verilmiş bir tarih aradık. Yalnızca son beytin ilk mısraında eserin tarihinin verilmiş olduğu kanaatine ulaştık:

Şafer ayında bu zîbâ mecelle
İrişdi evvelinden bu maḥalle

Bu sübhâ ḥaytına ey merd-i ḥoş-gū
Dizildi biñ yüz otuz dâne lü'lü

ايرشدى ليله سعيه سحرگاه / İrişdi leyle-i sa'ye seḥergāh

Tamām oldı kitāb el-ḥamdü li'llāh(1122-1124)

Bu mısra ebced hesabıyla 1039'u göstermektedir. Behiştî'nin vefat tarihi ise 979'dur. Mısradaki çalışma gecesinin sabaha eriştiği anlamından hareketle "leyle" kelimesini çıkarınca 964 sayısına ulaşılmaktadır. Heşt Behişt'te de şairin mesnevîsini ilerlemiş bir yaşta yazdığına işaret etmesi(113. ve 127. beyitler) bu tarihe uygun düşmektedir. Bu sebeple eserin 964 yılının Safer ayında, milâdî olarak da 1556 yılının Aralık ayında tamamlanmış olduğu kanaati hâsıl olmaktadır.

5. Beyit Sayısı

Behiştî, mesnevîsinin beyit sayısını 1130 olarak bildirir:

Bu sübhâ ḥaytına ey merd-i ḥoş-bū
Dizildi biñ yüz otuz dâne lü'lü (1123)

Ancak elimizdeki nüshaların hepsi eksiktir. M nüshası 751, E nüshası 861, ED nüshası 939, SM nüshası 964, A nüshası 1106, SE ise 1115 beyittir. Oluşturduğumuz tenkitli metin de 1124 beyitten ibarettir. Müellifin verdiği sayının doğru olduğunu kabul edersek, eserin 6 beytinin eksik olduğu sonucuna ulaşıyoruz. Diğer taraftan şairin vezin dolayısıyla "biñ yüz yigirmi dört" ifadesini tercih etmeyip, yaklaşık bir sayı vermiş olabileceği de düşünülebilir.

6. Heşt Behişt İçin Yazılmış Manzum Bir Takriz

Heşt Behişt'in SE ve SM nüshalarında eser için kaleme alınmış yedi beyitten müteşekkil, *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ulün* kalıbıyla mesnevî şeklinde bir takriz yer almaktadır. Adını

belirtmeyen şair; her beyitte behişt, Behiştî ve Heşt Behişt kelimelerini kullanmak için aşırı gayret sarf eder. Cenab-ı Hakk'ın bizlere ve Behiştî'ye cenneti nasip etmesi için duada bulunan şair, mahlasından ve eserinin isminden hareketle Behiştî'nin bu konudaki arzusunu dile getirir. Manzume, SE'de mesnevîden bir önceki sayfada, takriz olduğu rahatlıkla anlaşılacak biçimde kayıtlıdır. SM nüshasında ise mesnevînin sonuna ilave edilmiş; nazım şekli ve vezninin de Heşt Behişt ile aynı olması sebebiyle eserden söz eden birçok araştırmacı, bu takrizi mesnevîye dâhil etmişlerdir. Manzume aşağıda verilmiştir:

SE 119a Bi-ḥamdi'llāh hele geldi iriştî

SM 39a Behiştî'nün bize Heşt Behiştî

İlāhî sen bize Heşt Behiştî

Behiştîyle naşb eyle behiştî

Naşb ide aña Mevlā behiştî

Bize gösterdi ol Heşt Behiştî

Behiştî vaşf ider Heşt Behiştî

İlāhî vāşifa naşb it behiştî

Ḥarîş olup dimiş maḥlaş Behiştî

Behiştîye İlāhî vir behiştî

Behişt ārzū idüp dā'im Behiştî

Dilinde zikr ider Heşt Behiştî

Livā-yı ḥamd ile Heşt Behiştî

Diler Ḥaḫdan iñen çoḫdan Behiştî

Muhteva Özellikleri

1. Tertibi

Heşt Behişt, klasik mesnevî tertibine göre düzenlenmiştir. Mesnevîlerde yaygın biçimde yerleşmiş olan; giriş bölümü, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü olarak değerlendirilen bir yapıya sahiptir.

1124 beyitten oluşan eserin ilk 153 beyti giriş bölümüdür. Eserin nüshalarında başlıktan sonra İslâmî geleneğe uygun biçimde “besmele” yer alır. Ancak besmele metne dâhil değildir.

Yine Türk ve İran edebiyatlarında yerleşmiş bir diğer husus da; mesnevînin, divandaki ilk gazel veya kasidenin teberrüken Arapça bir beyit veya mısra ile başlatılmasıdır. Behiştî de eserine Arapça bir beyitle başlar. Herhangi bir alt başlık verilmeyen ilk 56 beyit “tevhid” mahiyetindedir. Hz. Peygamber övgüsünde “na’t”, dört halife ile Hz. Hasan ve Hüseyin’in medhini içeren “zıkr-i sahâbe”, “münâcât” ve “matla” tarzındaki başlıklar altında giriş bölümü tamamlanır. Şair sebebi te’lif kısmını “Matla’-ı Dâstân” başlığı altında işlemiş, mesnevîsini kaleme almasındaki sebepleri ve eserin adını burada belirtmiştir. Heşt Behişt, tebliğ amacına yönelik bir nasihat-name olması hasebiyle herhangi bir devlet adamına sunulmamıştır.

Daha sonra asıl konunun işlendiği bölüm, mesnevînin adına uygun olarak sekiz “behişt” hâlinde yer alır. 154-1096. beyitler arasındaki bu bölüm 943 beyitten oluşur. Her behişt; sıra numarasını bildiren Farsça bir başlıkla başlar, tevhid mahiyetinde birkaç beyitten sonra, behiştin konusu hakkında bilgi verilir, daha sonra da “hikâye” başlığıyla, konuya uygun bir hikâye anlatılır ve Cenab-ı Hakk’a dua ile behişt sona erer. Şairin bu kısa bölümlerde müstakil bir eser planına uyması dikkat çekicidir.

Mesnevîdeki asıl konunun, eserin isminden hareketle sekiz bölüm hâlinde tertibi Behiştî’den önce aynı isimle eser kaleme alan müellifler tarafından da uygulanmıştır. Bunlar arasında, “Eserin Adı” başlığı altında isimleri verilen müelliflerden İdris-i Bitlisi’nin Osmanlı tarihine dair eseri ve Sehi Bey’in şüara tezkiresi en çok şöhrete sahip olanlardır. Ayrıca Sa’dî’nin Gülistân, Molla Câmi’nin Bahâristân ve Alî Şîr Nevâ’î’nin Mecâlisü’n-Nefâ’is adlı eserlerinin de sekiz bölüm hâlinde tertip edilmelerinin; edebî eserlerde bu tarzdaki tertibi yaygınlaştırdığı düşünülebilir.

Mesnevî; 1097-1124. beyitler arasında, 28 beyitten oluşan “hâtîme” ile sona ermektedir. Behiştî; bu bölümde eserini meşhur olmak için değil, nasihat vermek için kaleme aldığını belirtir. Şiir hakkındaki görüşlerini dile getirir, mesnevîsini metheder, eserinin zalim ve kıskanç tabiatlılardan korunması için duada bulunur, “bir ölmez oğul” diye nitelediği mesnevîsinin telif tarihini ve beyit sayısını bildirir, eseri tamama erdirdiği için Cenab-ı Hakk’a şükreder.

2. Eserde Yer Alan Behiştlerin Konusu, Hikâyeler ve Kaynakları

Nasihat-name türünde bir eser olan Heşt Behişt’te, asıl konunun anlatıldığı bölüm sekiz *behişt*ten oluşmuş; her behişte ayrı bir konu işlenerek, önce konu hakkında bilgi verilmiş, sonra da konuya ilişkin bir hikâye anlatılmıştır. Mesnevîdeki her behiştin konusu, hikâyenin özeti ve kaynağı ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.1. Behişt-i Evvel

Birinci behişt ihlâs konusuna ayrılmıştır. İlk 28 beyitte konunun önemi anlatılmış, takip eden 107 beyitte de ilgili hikâyeye yer verilmiştir. Tevhid muhtevasında beyitlerle başlayıp çeşitli

öğütlerle devam eden bu kısımda, güzel amellerde bulunmaya; abdest, namaz, zekât, oruç ve hac gibi ibadetlerde dikkat edilecek hususlara; ilim öğrenme ve az konuşmaya dair tavsiyelerin ardından bütün ibadetlerin ve amellerin samimiyetle, tam bir gönül saflığıyla, riyadan arınmış bir hâlde yapıldığı zaman değerli olduğu belirtilir. Bu bölümde yer alan hikâyenin konusu kısaca şöyledir: Hz. Peygamber'in torunları, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hastalanırlar. İkisi de sararır, solar, zayıflar ve mecalsiz kalırlar. Hz. Peygamber torunlarını ziyarete gittiğinde, Hz. Ali'ye çocuklarının bu hastalıktan kurtulmaları için adakta bulunmasını öğütler. Hz. Ali, hemen bu tavsiyeye uyararak üç gün oruç tutmayı adar. Hz. Fatıma ve hizmetkârları Fıdda da aynı şekilde üç gün oruç adarlar. Birkaç gün sonra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin iyileşince, üçü de adaklarını yerine getirmek için oruca niyetlenirler. O sıralar Hz. Ali maddî sıkıntı içindedir. Öyle ki oruçlarını açmak için bir iki lokma yiyecekleri bile yoktur. Bu sebeple Hayber Kalesi'nde oturan Şem'un adlı Yahudiden üç ölçek arpa ödünç alır. Oruçlu oldukları ilk gün, Fıdda'ya arpanın bir ölçegini öğütüp beş tane ekmeği pişirmesini söyler. Fıdda, kendisine söylendiği şekilde beş ekmeği pişirir. Akşam olunca aile sofrada tam ellerini ekmeğe uzatacakları zaman, kapıya bir dilenci gelir. Nice günlerdir aç olduğunu söyleyen dilenciye bütün ekmeği verir, kendileri de suyla iftar ederler. İkinci gün Fıdda yine beş ekmeği pişirir. İftar zamanı bir yetim kapılarına gelerek yardım ister. O günün ekmeğini ona veren aile, yine suyla iftar eder. Üçüncü gün aynı olaylar tekrarlanır. Kapılarını çalan çaresiz bir esire ekmeğini verir, oruçlarını suyla açarlar. Ertesi sabah Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i yanına alarak; Hz. Peygamber'i ziyaret eder. Üçünün de açlıktan yüzleri sararmış, bedenleri sıtmalma gibi titremekte; ancak hiç biri hâlden şikâyet etmemektedir. Hz. Peygamber, onları görünce durumu anlar, şefkatle bağı yanar. Habibullah'ın bu şefkati Cenab-ı Hakk'ın rahmet deryasını coşturur. Cebrail AS'la, "Hel etâ" adıyla da anılan İnsan Suresi(sure Nu.76) nazil olunur. Otuz bir ayetten müteşekkil surenin başlangıcında insanın yaratılışı anlatılmakta, devamında ise 5 ve 22. ayetler arasında hayır sahibi iyi insanların adaklarını yerine getirdikleri; fakir, yetim ve esirlere seve seve yemek yedirdikleri, böyle insanların kıyamet gününün azabından korunacağı ve cennette onlara verilecek mükâfatlar dile getirilmektedir.⁷¹ Tefsirlerde, surenin Mekkî veya Medenî oluşuna dair farklı düşünceler vardır. Behiştî, hikâyeye başlarken, olayın hicretten sonra Medine'de vuku bulunduğunu belirtir.

Şair, hikâyenin sonunda halis ameller işleyenlere cennette verilecek olan nimetleri, surede anlatıldığı şekilde tasvir eder; Cenab-ı Hakk'a günahlarının affolunması ve mahlası olan behiştî nasip etmesi yolundaki dualarıyla bu bölümü tamamlar.

Dert ve belalara sabretme, sıkıntı içinde olsa da hâlden şikâyet etmeme, adağı yerine getirme, muhtaçları doyurma, kendi ihtiyacı olsa bile başkalarına infakta bulunma (îsâr) gibi

⁷¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1982). *Hak Dîni Kur'an Dili*. C. 8. İstanbul. 5488-5512.

hususlara da işaret eden bu bölümde ağırlıklı olarak her tür ibadet ve davranışın tam bir gönül samimiyetine sahip olduğu zaman değer kazanacağı, İlahî mükâfattan nasibini alacağı konusu işlenir.

Behiştî, hikâyeyi anlatmaya başlarken, ilk iki beyitte kaynaklarını da verir:

Yazar Keşşâf ile Tefsîr-i Kâzî
Hudâ şâhiblerinden ola râzî

Müfessirler güzîni İbni ‘Abbâs
Rivayet eyledi ol a‘lem-i nâs (182-183)

Bu bilgilerden, Behiştî'nin; Tercemân-ı Kur'ân ve Re'isü'l-Müfessirîn gibi unvanlarla anılan sahabe-i kiram müfessirlerinden İbni Abbas'ın rivayetlerinden; Kadı Abdülcebbâr bin Ahmed'in (11.yy.) *Tenzihü'l-Kur'ân ani'l-Metâ'in* ve Cârullah Mahmûd Zemahşerî'nin (12. yy.) *el-Keşşâfu an-Hakâ'ıki't-Tenzîl*⁷² adlı tefsirlerinden faydalandığı anlaşılmaktadır. Esbâb-ı nüzûl türünden eserlerde, bu surenin iniş sebebi için aynı hikâyeye anlatılır.⁷³

2.2. Behişt-i Dövüm

Behişt-i Dövüm'ün konusu 289-307. beyitler arasında (19 beyit), ilgili hikâyeye de 308-412. beyitler arasında (105 beyit) anlatılır. Bu bölümde edep konusu ele alınır. Behiştin başındaki giriş tevhid muhtevasıyla başlar; iyilik edenlerin iyilik bulduğu, insana elin cömertlik etmek, ayağın hacca gitmek, akıl ve gönlün de Cenab-ı Hakk'ın bize verdiği nimetleri idrak etmek için verildiği, baktığımız her yeri kuşatan bu nimetlere şükretmenin gerekliliği, şükürün edep sahibi olmakla yerine getirileceği ifade edilir.

Bu bölümde yer alan hikâyenin özeti şöyledir: Üç kişi levazım toplamak için dağa giderler. Onlar çalışırken şiddetli bir yağmur başlar. Korunmak için bir mağaraya sığınır. Ancak büyük bir kaya yuvarlanarak mağaranın girişini kapar. Mağarada mahsur kalan adamlar üzüntü içindeyken; bir tanesi Cenab-ı Hak'tan aldığı ilhamla, arkadaşlarına o güne kadar işledikleri en hayırlı ameli anarak dua etmelerini, bu sayede Allah'ın merhametiyle çıkış yolunun açılacağını söyler.

Bu üç adamdan birincisi kendi başından geçenleri nakleder. Vaktiyle birkaç işçi tutmuştur. Bu işçilerden biri işe öbürlerinden daha sonra alınmış, ancak akşama kadar çalışmış, diğerleriyle aynı işi yapmıştır. Günün sonunda işveren ücretleri dağıtırken işe geç başlayana da aynı miktarı verir. İşçilerden biri bunu hazmedemez, öfkeyle elindeki parayı yere atar, gider.

⁷² Ebi'l-Kâsım Cârullâh Muhammed bin Ömer ez-Zemahşerî el-Harezmî. *el-Keşşâf an Hakâ'ıki't-Tenzîl ü Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl*. C. 4. Beyrut. 194-201.

⁷³ H. Tahsin Emiroğlu (1982). *Esbâb-ı Nuzûl (Kur'an Âyetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri)*. C. 13. Konya. 232-235.

Adam bu parayı yerden toplar, o sırada subaşına gelmiş olan sürüden bu işçinin parasıyla birkaç tane hayvan alır. Aradan uzun zaman geçer, hayvanların sayısı çoğalır. Bir gün, bir adam gelerek kendisinin vaktiyle ücreti kabul etmeyen işçi olduğunu, o gün almadığı hakkını istediğini söyler. İşveren onu tanır ve işçinin parasıyla alınıp zamanla büyük bir sürü olan bütün hayvanları adama verir. Bu şekilde hikâyesini dile getiren adam; bu amelinde riyasız ise Cenab-ı Hakk'ın lütfederek onları kurtarması için niyazda bulunur. Mağaranın ağzını kapatan taş, Allah'ın emriyle bir miktar açılır.

İkinci adam da hikâyesini anlatır. Kıtık olduğu bir yıl, herkes yokluk içindeyken onun durumu son derecede iyidir. Komşusu olan ve hoşlandığı bir kadın, eşi ve çocuklarının açlık ve çaresizlikle kıvrınmasına dayanamaz ve gelir ondan borç ister. Bunu fırsat bilen adam, kadına isteklerini yerine getirmesi şartıyla onlara her gün zahire gönderebileceğini söyler. Kadın kabul etmez, ağlayarak döner. Aile birkaç gün daha sabreder, fakat çocuklar açlıktan ölmek üzeredir. Kadının kocası çocukları kurtarmak için onun bu günaha girmesine izin verir. Kadın gelir, razı olduğunu belirtir, ancak adamla baş başa kaldıkları zaman titreyerek, korkuyla ağlamaya başlar. Adam üzüntüsünün sebebini sorunca; Allah korkusundan ağladığını söyler. Adamın derhal aklı başına gelir, tövbe eder, kadına bol miktarda zahire vererek evine gönderir. Bu sözlerden sonra ikinci adam da dua eder, eğer bu işinde riya yoksa Cenab-ı Hak'tan mağaranın girişini açmasını diler. Kaya yerinden oynar, mağaranın girişi biraz daha açılır.

Sıra üçüncü adama gelir. O da; anne ve babasının ihtiyaçladıklarını, onların hizmetlerinde kusur etmediğini, koyunlarından süt sağıp onlara içirdiğini anlatır. Bir gün koyun sağmaya gittiğinde yağmur yüzünden eve vaktinde gelemez. Geldiği zaman anne ve babasının uyuduklarını görür. Elinde süt kâsesiyle sabaha kadar ayakta durarak uyanmalarını bekler. Sabah onlar uyanınca sütlerini içirir. Bu sözlerden sonra üçüncü adam da aynı istek ve duayı dile getirir. Mağaranın ağzını kapatan taş, rüzgârda uçan haşhaş tanesi gibi yok olur.

Behiştî, riyalardan uzak, yalnızca Allah'ın rızasını kazanma arzusuyla yapılan işlerin makbul olduğunu, dualarının bu sebeple kabul edildiğini, edep sahibi insanların Hakk'ın lütuflarına mazhar olacağını belirtir; dua ile bu bölüm sona erer. Bu hikâyede ihlâslı amellerin değeri ön planda görülürse de; başkasının hakkına riayet, iffeti korumada hassasiyet göstermek, anne ve babaya hürmet, günahı terk edip tövbeye yönelmek, her üç adamın da başından geçenleri anlatırken amellerinin makbul olduğuna kendilerinin karar vermeyip, bu takdiri Cenab-ı Hakk'a bırakmaları gibi edebe dair hususlar dikkati çekmektedir.

Behiştî, bu kissanın sahih hadislerde mevcut olduğunu, dolayısıyla hikâyenin kaynağını bildirir:

Ki bu kışşa kelâm-ı mu'teberdür

Ehâdîşüh şihâhından haberdür (406)

Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd⁷⁴ tarafından tespit edilen ve “mağara hadisi” olarak bilinen hadisin rivayetlerinde ve Behiştî’nin hikâyesinde farklılıklar mevcuttur. Örneğin ikinci adam, komşusu olan evli bir kadından söz eder; hadislerde ise bu hanım adamın amcasının kızıdır ve bekârdır.

2.3. Behişt-i Sivum

Üçüncü behişt cömertlik konusuna ayrılmıştır. Girişi 413-439. beyitler arasında 27 beyit, hikâye kısmı da 440-520. beyitler arasında 81 beyitten müteşekkildir. Cömertliğin ve cömertlerin faziletini, insanın geçici dünya hayatını terk ederken yanına kefenden başka bir şey almayacağını, zekât vermenin önemini dile getiren Behiştî, cömertlikle ilgili iki hadisten⁷⁵ söz ettikten sonra hikâye kısmına geçer.

Bu bölümdeki hikâye bir şairle, Emevî ve Abbâsîler döneminde valilik yapmış olan Ma’n bin Zâ’ide⁷⁶ arasında geçer. Ma’n bin Zâ’ide, cömertliğiyle meşhurdur. Onun bu özelliğinden haberdar olan bir şair, caize ümidiyle Ma’n’a ulaşmak ister. Ancak bir türlü yanına giremez. Nihayet bir gün Ma’n, dostlarıyla köşkünün bahçesinde otururken; şair tahta üzerine bir beyit yazar, tahtayı da köşkün bahçesinden geçen akarsuya bırakır. Ma’n, suda yüzen tahtayı görür, getirtir ve üzerindeki beyti okur. Hemen beyti yazan şairi buldurur ve ona her birinde onar bin dirhem bulunan on kese ihsan eder. Ertesi gün Ma’n, beyti tekrar görür, şairi tekrar yanına çağırır, on kese daha verir. Şair, ikinci ihsanı alınca endişeye kapılır, bir tek beyit için bu kadar caize verilmesine inanamaz, valinin onu ahmak yerine koyduğunu, verdiği paraları geri alacağını düşünerek şehirden kaçır. Üçüncü gün Ma’n, beyti görünce yine şairi yanına getirtmek ister ama şair ortadan kaybolmuştur. Ma’n, durumu anlar ve beyit her aklına geldiğinde, hazinesi tükenene kadar şaire on kese altın vermeyi düşündüğünü söyler. Ne yazık ki böyle bir cömertliği şairin havsalası kabul etmemiştir.

⁷⁴ *Sahih-i Buhârî*’de bu hadis beş yerde anılır: Kitâbu’l-Buyû’, 98. Bâb, Hadis Nu.158, C.5, 2049-51; Kitâbu’l-İcâre, 12.Bâb, Hadis Nu.12, C.5, 2098-2100; Kitâbu’l-Muzâra’a, 13. Bâb, Hadis Nu.13, C.5, 2163-65; Kitâbu’l-Enbiyâ, 55. Bâb, Hadis Nu.132, C.7, 3279-81; Kitâbu’l-Edeb, 5. Bâb, Hadis Nu.5, C.13, 5976-79. (Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmâil el-Buhârî (1987). *Sahih-i Buhârî (ve Tercemesi)*. ter. Mehmed Sofuoğlu. 16 C. İstanbul: Ötüken Yay.) Aynı hadis için bk. (1980). *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*. C. XI. İstanbul: Sönmez Neşriyat. 6727-6731. (Zikr, 100 / 2743); *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi* (1991). hzl. Necatî Yeniel-Hüseyin Kayapınar. C. XII. İstanbul: Şamil Yay. 438-441. (Buyû’, 28 / 3387).

⁷⁵ bk. 3. Ayet ve Hadisler Bölümü.

⁷⁶ Ma’n bin Zâ’ide; cömertliği ve hayatında vuku bulan garip hadiselerle meşhurdur. Emevîler döneminde valilik yapmış bir devlet adamıdır. Yezîd bin Ömer devrinde İrakeyn valisi olmuş; idare Abbâsîlere geçince Yezîd bin Ömer’le Ebû Ca’fer Mansûr’a isyan etmiş, Yezîd bin Ömer’in öldürülmesinden sonra halifenin kendisini bulana mükâfat vaad etmesiyle uzun süre gizlenmiş, bu dönemde başından ilginç hadiseler geçmiştir.134’te Hâşimiye Vakası’nda Halife Mansûr’a isyan edenlere karşı savaşmış, gösterdiği kahramanlık Halife’nin dikkatini çekince kendisini tanıtmış ve affedilmiştir. Valilik görevine iade edilen Ma’n, 151 yılında Hariciler tarafından öldürülmüştür. Şemsettin Sâmî (1996). *Kâmûsu’l-A’lâm-Tıpkıbasım*. C. VI. Ankara: Kaşgar Yay. 4333-4434.

Behiştî, cömertliğin methi ve dua ile bitirdiği bu bölümdeki hikâyenin kaynağını belirtmez. Aynı hikâyeye Molla Câmî'nin *Bahâristan*'ında⁷⁷ ve Behiştî'den yaklaşık bir asır sonra yaşamış olan Ahmed bin Hemdem'in (Süheylî) *Nevâdir-i Süheylî*⁷⁸ adlı eserinde mevcuttur. Şairin Ma'n için yazdığı beyit⁷⁹ Heşt Behişt'te verilmezken, diğer iki eserde kayıtlıdır. Nevâdir-i Süheylî'de hikâyenin İbnü'l-Cevzî'nin *Mir'âtü'z-Zamân*⁸⁰ adlı eserinden alındığı belirtilir. Muhtemelen Behiştî de aynı kaynaktan veya Bahâristan'dan faydalanmıştır.

2.4. Behişt-i Çehârum

Dördüncü behişt, 521-545. beyitler arasında 25 beyitlik giriş ve 546-636. beyitler arasındaki 91 beyitlik hikâyeden oluşur. Tevhid muhtevasıyla başlayan girişte Behiştî; dünyanın fâni olduğunu, akıllı insanların bâki âleme istek duyup âhiretlerini mamur ettiğini; tevekkül, ilim, salih amel ve edepten ayrılmayarak ömürlerini değerlendirdiklerini; böyle yapmayı nefesine ve şeytana uyanların dünyada cehennemlerini hazırladığını dile getirir. Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi dördüncü behiştin konusu geçici dünya hayatına değer vermemek, takva sahibi olmaya özen göstermektir.

Bu bölümün hikâyesi Sa'îd İbn Müseyyeb'e⁸¹ ilgilidir. Tâbiinden bir fıkıh ve hadis âlimi olan Sa'îd İbn Müseyyeb'in güzel bir kızı vardır. Zamanın emiri (Abdülmelik bin Mervan), kızını ısrarla oğluna ister. Ancak Sa'îd, dünyaya düşkün birine kız vermeyi uygun bulmaz. Emir, Sa'îd'e türlü eziyetlerde bulunursa da teklifini kabul ettiremez.

Bu arada Sa'îd İbn Müseyyeb bir mescitte pek çok talebeye ders vermektedir. Bir gün Abdullah adlı, çok fakir ama sabır ve tevekkül sahibi öğrencisi derse gelmez. Ertesi gün niçin gelmediği sorulunca; eşinin vefat ettiğini, defin işlemleriyle meşgul olduğunu söyler. Sa'îd İbn Müseyyeb, Abdullah'a tekrar evlenmesini tavsiye eder. Abdullah ise bütün maddî varlığının iki akçeden ibaret olduğunu, kendisi gibi bir fakire kimsenin kız vermeyeceğini belirtir. Hocası, fakirliğin önemli olmadığını söyleyerek Abdullah'a kendi kızını vermeyi teklif eder. Abdullah, mahcup olursa da, teklifi kabul ederek vekilini tayin eder; nikâhta iki akçesi mehir olarak anılır, nikah kıyılır. Akşam Abdullah evine gelince bir parça ekmek ve zeytinyağından ibaret yiyeceğini

⁷⁷ Câmî (1985). *Baharistan*. çev. M. Nuri Gençosman. İstanbul: MEB Yay. 77-78.

⁷⁸ Süheylî (Ahmet bin Hemdem) (ty.). *Türk İslâm Tarihinden (Nevâdir-i Süheylî)*. hzl. Şemsettin Kutlu. C. I. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser. 36-38.

⁷⁹ “Ey Ma'n'ın cömertliği, sen gizlice ona dileğimi söyle; benim için senden başka yardımcı yoktur.”

⁸⁰ Bu eser yayımlanmıştır: İbnü'l-Cevzî (1990). *Mir'âtü'z-Zamân*. nşr. Cenân Celil Muhammed. yyy. (bilgi: İbrahim Hatiboğlu (1999). “İbnü'l-Cevzî Ebü'l-Ferec-Hadis İlmindeki Yeri”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. XX. İstanbul: TDV Yay. 550.)

⁸¹ Sa'îd İbn Müseyyeb Ebû Muhammed el-Kureşiyü'l-Medenî; tâbiinin ulularındandır. Fıkıh ve hadisteki engin bilgisi ve takva ehli olmasıyla meşhurdur. Emevî sultanlara biat etmemiş, ihsanlarını geri çevirmiş, kızını oğluna isteyen Abdülmelik bin Mervan'ın teklifini kabul etmediği ve sözü edilen Mervan'ın oğluna da biat etmediği için Medine Valisi tarafından kırbaçlanmış, Medine sokaklarında halk teşhir edilmiştir. Sahabeden birçok hadis rivayet eden Sa'îd İbn Müseyyeb hicrî 91 yılında vefat etmiştir. (Şemsettin Sâmî (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm-Tıpkıbasım*. C. IV. Ankara: Kaşgar Yay. 2579.)

yemek üzere hazırlanırken, kapı vurulur. Sa'îd bin Müseyyeb kızını yanına alıp gelmiştir. Abdullah'a nikâhlısını almasını söyler ve gider. Abdullah, ailesine haber verir. Aile, önce düğün yapmayı ister. Birkaç gün sonra düğün yapılır, Abdullah yeni eşini görür. Eşi çok güzel ve iyi bir dinî terbiye almış, takva sahibi bir hanımdır. Eşine sevgi ve saygıyla bağlanır, bu minvalde bir ay geçer. Ayın sonunda derslerini ihmal ettiğini düşünür, mescide gider. Hocası, dersten sonra Abdullah'a eşiyile mutlu olup olmadıklarını sorar; Abdullah memnuniyetini beyan eder. Eve dönünce, hocasının onlara içinde yirmi bin dirhem olan bir kese gönderdiğini görür. Fakir ve dul bir adam iken, mükemmel bir eşe ve zenginliğe kavuşmuştur.

Behiştî, bundan sonra, Sa'îd bin Müseyyeb'in zengin, saltanat sahibi ama dünyaya ziyadesiyle bağlı olan birine kızını vermemesi; takva sahibi bir fakiri tercih etmesi konusundaki hassasiyetini dile getirir. Zamanındaki insanların bozulduğunu, büyük bir hırsıyla dünyaya bağlandıklarını ve Allah korkusundan uzaklaştıklarını; insanların dini samimiyetle yaşamadıklarını, dünyalık arzusuyla ikiyüzlülüğe kapıldığını belirtir. Bağdatlı Rûhî'nin terkib-i bendinde yer alan hicivlerin benzeri ve duayla bu behişt sona erer.

Behiştî, hikâyenin kaynağını belirtmez, ancak anlatılan hadise meşhurdur ve Sa'îd bin Müseyyeb'den bahseden kaynaklarda mevcuttur. *Kâmûsu'l-A'lâm*'da, ilgili maddede yer alan anekdotta, fakir gencin adı Ebû Vedâ'a şeklindedir.⁸²

2.5. Behişt-i Pençüm

Beşinci behişt; 637-653. beyitler arasındaki (17 beyit) giriş ve 654-748. beyitler arasında (95 beyit) yer alan hikâyeden müteşekkildir. Girişte tevhidi takip eden beyitlerde; Cenab-ı Hakk'ın bize sayısız nimet verdiği, ancak küçük bir sıkıntıda hâlimizden şikâyetçi olduğumuz, sabır gösteremediğimiz dile getirilir. Gerçekte; her kışın sonunda bahar, dikenlerin içinde gül vardır. Yüksek ideallere ulaşmak kolay değildir ama sabırla karşılanan her dert, Cenab-ı Hakk'ın bize lütuflarını göndermek için bahanesidir. Belâ ve musibetlere sabır velilerin ve nebilerin hasletidir. Hz. İbrâhîm, ateşe atıldığı zaman kendisini gül bahçesinde bulmuş; Hz. İsmâ'il, kurban edilmeye hazırlandığı vakit gökten kurbanlık indirilmiştir. Bu mahiyetteki giriş beyitleri, beşinci behiştin, sıkıntılara sabretme, şikâyetçi olmama konusuna ayrıldığını gösterir.

Bu bölümde yer alan hikâyede; takva ehli olan ancak geçim darlığından mustarip bir adamın başından geçenler anlatılır. Sözü edilen adam, evine yiyecek bir şeyler götürmek için pazara gider, birisinin onu işe almasını bekler. Fakat riyazetten zayıf düşmüştür, kimse onu işe almaz. Bunun üzerine bir dere kenarına gider, derenin suyuyla abdest alıp, akşama kadar ibadet eder. Akşam evine dönünce; azık bekleyen eşini ve çocuklarını avutmak için, o gün işinde çalıştığı şahsın ücretini ertesi gün vereceğini, iş sahibinin çok cömert olduğunu söyler. Ertesi gün

⁸² Şemsettin Sâmî (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm-Tıpkıbasım*. C. IV. Ankara: Kaşgar Yay. 2579.

sabahleyin erkenden pazara gider, ama hiç kimse ona talip olmaz, bir gün evvelki su kenarına gidip yine akşama kadar ibadetle meşgul olur. Akşam eve eli boş dönünce, karısı sinirlenir, açlıktan perişan olduklarını, bir sonraki gün yiyecek getirmezse evi terk edeceğini söyler. Zavallı adam üçüncü gün yine pazara gider, onu işe alan olmayınca iki gündür gittiği suyun kenarında ibadetle gününü geçirir. Çok üzgündür. Diğer tarafta, evine birisi gelir, adamın işvereni tarafından gönderildiğini, ücretin sonra verileceğini, yalnızca bahşiş olarak bir miktar para getirdiğini söyler ve eşine bir tabak verip gider. Tabağın içinde üç yüz altın vardır. Eşi sevinçten bayram eder. Su başındaki kocası ise dertler içindedir. Adam, akşam karısının evi terk etmemesi için bir yol düşünür. Heybesinin içine kum doldurup, un getirdiğini söyleyerek o geceyi geçirmeyi, sabah erkenden iş aramaya gitmeyi planlar. Düşündüğü gibi yapıp, gece geç vakitte eve döner. Eşi onu neşeyle karşılar ve o gün olanları anlatır. Adam bu nimetlerin İlahî bir lütuf olduğunu anlar, işin aslını dile getirir. Eşinin korkusuyla kum doldurduğu heybeyi açınca, heybenin de inciyle dolu olduğunu görürler. Cenab-ı Hakk'a şükrederler.

Behiştî, hikâyenin sonunda sıkıntıya sabredenlerin ferahlığa kavuşacağını, hâlimden şikâyet etmeden sabırla kulluk edenlerin İlahî mükâfata nail olacağını, veli ve nebilerin günlerini riyazetle geçirdiklerini, insanların rızık temin etmek için olmadık müşkülâtı çektiği hâlde, rızık veren Allah'a kulluk etmede ihmalkâr davrandıklarını söyler ve nefsinin elinden kurtulmak için dua ederek bu bölümü bitirir.

Mesnevîde hikâyenin kaynağı veya kahramanının adı belirtilmemiştir. Benzer bir hikâye Ferîdüddin Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında, asıl adı Ebû Muhammed Habîb bin İsa bin Muhammed el-Acemî el-Fârisî (ölümü 130/747-47 ?)⁸³ olan Habîb-i Acemî'nin hayatından bahsedilen bölümde mevcuttur.⁸⁴ Hasan-ı Basrî zamanında Basra'da yaşayan Habîb-i Acemî, önceleri tefecilikle geçimini sağlarken, başından geçen bazı olayların tesiriyle tövbe eder, kendisine verilen tüm faizleri iade eder, bütün varlığını dağıtır ve Hasan-ı Basrî'nin derslerine devam etmeye başlar. Eşi kendisinden evin nafakasını isteyince Fırat kenarında ibadetle günlerini geçirir. On gün sonra eve geldiği zaman, evin erzakla dolu olduğunu görür. Eşi; Habîb-i Acemî'nin emrinde çalıştığı şahsın bu yiyecekleri gönderdiğini, o işine devam ettikçe ihsanlarının da artacağını bildirdiğini söyler. Habîb, on günlük ibadet için bu kadar nimet verilirse, daha fazlasına neler verilir düşüncesiyle dünyadan yüz çevirip, ömrünün kalanını ibadetle geçirir. Ferîdüddin Attâr'ın naklettiği menkıbe ile *Heşt Behişt*'teki hikâye arasında önemsiz farklar vardır. Behiştî, menkıbenin yalnızca bir bölümünü bazı ilâveler yaparak eserine dâhil etmiştir.

⁸³ Erhan Yetik (1996). "Habîb el-Acemî". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 14. İstanbul: TDV Yay. 370.

⁸⁴ Şeyh Ferîdü'd-dîn Attâr-ı Nişâbüri (1374/1995). *Tezkiretü'l-Evliyâ*. [Tahran]: İntişârât-ı Safî Alî Şâh, Kitâbhâne-i Minûçehrî. 55-60; *Ferîdüddin Attâr'dan Tezkiret-el-Evliya* (1964). hzl. M. Z. K. İstanbul. 126-129; Orhan Yavuz (1988). *Tezkiretü'l-Evliyâ-Ferîdüddin Attâr[ın] Tezkiretü'l-Evliyâ'sının Eski Türkiye Türkçesi ile Tercümesi*. Ankara: KTB Yay. 82-87.

2.6. Behişt-i Şeşüm

Altıncı behişt 749. beyitte başlar. 749-770. beyitler arasındaki giriş 22 beyit, 771-858. beyitler arasındaki hikâye de 88 beyittir. Behiştin başlangıcında; yaratmanın, öldürmenin ve mahşer günü yeniden diriltmenin Cenab-ı Hakk'ın kudretine mahsus olduğu; dünyanın geçici bir misafirhane olup, dünyaya gönül bağlayanların ve Allah'ın emirlerini terk edip şeytana uyanların kıyamette pişman olacakları; dünyadaki her canlının ölümden nasibini alacağı, ancak yeniden dirilecekleri zaman hüsrana uğramamak için tedbirli olmaları anlatılır. Şair ölümden sonra dirilmenin muhakkak olduğunu belirtmek için, bu bölümün hikâyesinde Hz. Üzeyr'le ilgili kıssayı anlatır.

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen, ancak peygamberliği kesin olmayan Üzeyr, merkebiyle yolculuk ederken Kudüs'e uğrar. Şehir Buhtu'n-Nassar tarafından tahrip edilmiş, halkı da yok edilmiştir. Üzeyr, şehri dolaşır. Her yer harap ve ıssızdır. Bir bağdan incir ve üzüm toplar; üzümün bir kısmını yer, kalanını da sıra yapıp matarasına doldurur. Bağda gezerken bir husus zihnine takılır. Toprağa karışmış bu insanları Cenab-ı Hakk'ın yeniden nasıl dirilteceğini şaşkınlıkla düşünür. Sonra bir yerde oturur, uyuya kalır. Hakk'ın emriyle melekler onun ve merkebinin ruhunu kabzeder. Üzeyr, yüz yıl bu hâlde yatar, cesedi toz olup toprağa karışır. Yüz yılın sonunda Cenab-ı Hak onu yeniden diriltir ve ilk olarak da olanı biteni görmesi için gözlerine can verir. Üzeyr, önce ruhunun terk ettiği bedenini görür, sonra tüm bedeni canlanır.

Cenab-ı Hak, Üzeyr'e ne kadar uyuduğunu sorunca, yarım veya bir gün uyuduğunu söyler. Bunun üzerine Cenab-ı Allah, onun yüz yıldır ölüm uykusunda olduğunu, meyveleriyle üzüm suyunun ise hiç bozulmadan muhafaza edildiğini bildirir. Üzeyr'in daha iyi anlaması için, kemikleri dağılmış hâlde duran merkebinin de diriltir. Merkebin önce kemikleri bir araya gelir, sonra kemikler etle örtülür, daha sonra da derisi bütün bedenini kaplar. Eşek canlanır, ayağa kalkar. Üzeyr mahcubiyetle tövbe eder. Sonra merkebine binerek doğduğu köye döner. Köyün halkı eskisinden daha çoktur, ama Üzeyr hiç birini tanımaz. Kendi evine gider; yaşlı, kör ve topal bir kadın karşısına çıkar. Kendisini tanıınca, kadın yüz yirmi yaşında olduğunu, Üzeyr'i küçükken gördüğünü ama onun yüz yıl önce köyü terk ettiğini, sonra ne olduğunu kimsenin bilmediğini söyler ve Üzeyr'i yalancılıkla itham eder. Üzeyr başından geçenleri kadına anlatır. Yaşlı kadın; Üzeyr'in vücudunda bir beni olduğunu ve duasının da kabul edildiğini, gerçekten Üzeyr ise körlüğünün ve topallığının giderilmesi için dua etmesini söyler. Üzeyr önce dua eder, kadın iyileşir; sonra da soyunur ve vücudundaki beni gösterir. Kimliğini ispatlayınca, herkes sevinir, ziyafetler verilir, her taraftan insanlar onu ziyarete gelirler.

Behiştî; bu kıssanın Cenab-ı Hakk'ın kudretine ve mahşerde yeniden dirilmeye işaret ettiğini söyler. Geçmiş ümmetlerin kıssalarından ibret alırsak kurtuluş yolunu bulacağımızı, son ümmet olmanın bizim için bir rahmet olduğunu belirtir ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlere;

insanı hiçbir şeyi yokken yaratıp, mükemmel bedenini var eden Cenab-ı Allah için, mezardaki tozuyla yeniden yaratmasının çok daha kolay olduğunu ifade eder.

Behiştî, hikâyenin kaynağının Kur'an-ı Kerim olduğunu bildirir:

Selef kavlin kıoyalum hey Müselmân
Şehâdet itdi aña naşş-ı Qur'ân (847)

Anlatılan kıssa, Bakara Suresi'nin 259. ayetidir. Ayette Üzeyr AS'ın ismi verilmez: *Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş (alt üst olmuş) bir kasabaya uğradı; "Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba?" dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı; sonra tekrar diriltti. "Ne kadar kaldın?" dedi. "Bir gün yahut daha az" dedi. Allah ona: "Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra yeniden dirilttik). Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl düzenliyor, sonra ona nasıl et giydiriyoruz" dedi. Durum kendisine anlaşılınca: "Şimdi iyice biliyorum ki, Allah her şeye kâdirdir" dedi. (Bakara, 2/259)⁸⁵*

2.7. Behişt-i Heftüm

Behişt-i Heftüm, toplam 125 beyitten müteşekkildir. 859-881. beyitler arası (23 beyit) giriş, 882-983. beyitler arası da (102 beyit) hikâyedir. Bu bölümde verilen nasihatler, dördüncü behiştteki öğütlerle benzerlik gösterir. Behişt-i Çehârum'da fani dünyaya değer vermeyip takva sahibi olmaya gayret etmek konusu ele alınır; Behişt-i Heftüm'de de dünyadan ve dünyevî isteklerden el çekmenin fazileti dile getirilir.

Behiştî, diğer behiştlerde olduğu gibi, tevhid mahiyetindeki beyitlerle konuya giriş yapar. Sonra, Cenab-ı Hakk'ın emirlerini yerine getirmek, hırsı terk etmek, masivadan uzaklaşmak, dünya nimetleriyle gururlanmamak, tevekkül sahibi olmak, nefsi ve ruhu terbiye etmek, zamanı ibadetle değerlendirmek, ahiret hayatına azık hazırlamak; dünyadaki her şeyin geçici olduğu, dünya saltanatının ahiret hayatına nispetle bir an bile sayılmadığı, dünyadan zevk almak için çekilen zahmetlerin karşılığına değmediği gibi nasihatlerden sonra; son beyitte bölümün asıl konusunu özetler:

Cihâni terk iden cāna irişdi
Niçe cān bezm-i cānāna irişdi (881)

Yedinci behiştin hikâyesi, mutasavvıf şair İbnü'l-Fârız'a dairdir. İbnü'l-Fârız, Mısır'da (Kahire) yaşamaktadır. Bazen ruhu sıkılır, babasından izin alıp birkaç gün çevrede gezer, sonra döner, babasına hizmet etmeye, gönlünü almaya çalışırdı. Babasının vefatına kadar bu durum devam eder. Babası dünyadan ayrılınca herkesle ilgisini kesip, tasavvuf yoluna bağlanır. Ne kadar

⁸⁵ *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (1993). hzl. Ali Özek vd. Ankara: TDV Yay. 42. Elmalılı Hamdi Yazır; ayetin tefsirinde sözü edilen kişinin Hz. Üzeyr, şehrin Kudüs, şehri tahrip edenin de Buhtu'n-Nassar olduğu konusunda Behiştî ile hemfikirdir. bk. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1982). *Hak Dîni Kur'ân Dili*. C. II. İstanbul. 871-887.

gayret ederse de arzu ettiği hâllere ulaşamaz. Bunun üzerine dinî ilimler tahsil etmek için bir medreseye gitmeye başlar. Medresenin kapısında yaşlı bir bakkal görür. Adam abdest almaktadır, fakat abdestin tertibi tamamen yanlıştır. İbnü'l-Fâriz, bu yaşta bir adamın abdest adabını bilmemesine sinirlenir. Yaşlı adam ise ona seslenerek; oradan feyz alamayacağını, Mekke'ye giderse muradının gerçekleşeceğini, hatta velilikte zamanın kutbu olacağını söyler. İbnü'l-Fâriz, adamın gönül gözü açık biri olduğunu ve hâlini belli etmemek için cahilce davrandığını anlar. Mekke'nin çok uzak, yolculuğun da zahmetli olduğunu söyleyince; adam eliyle Mekke yönünü işaret eder, şehir İbnü'l-Fâriz'ın gözleri önünde belirir. İbnü'l-Fâriz hemen yola koyulur, Mekke'ye ulaşana kadar Kabe'yi görmeye devam eder. Harem'e ulaştınca, arzu ettiği manevî neşeyi bulur, şevkle Mekke'nin çevresini gezer, nihayet Kâbe'ye on günlük mesafede bir beldede yerleşir. Oturduğu yerin uzaklığına rağmen beş vakit namazını Harem'de kılar. Kâbe'ye her gidişte bir aslan yanına gelip onu sırtında götürmeyi teklif ederse de; kabul etmez, birkaç adımda Harem'e ulaşır. Böylece on beş yıl geçer. Bir gün gaipten yaşlı bakkalın kendisine seslendiğini duyar. Ölümü yaklaşmıştır ve vasiyette bulunmak için İbnü'l-Fâriz'ı yanına çağırılmaktadır. Hemen bir iki adımda Mısır'a ulaşır. Yaşlı adam ölüm döşegindedir. Yanındaki parayı İbnü'l-Fâriz'a verir; cenazesini taşıyanlara birer altın vermesini, tabutunu belli bir yere kadar götürmelerini, oraya gelecek bir veliyi beklemelerini ve namazını onunla kılmalarını vasiyet eder. Yaşlı adam ruhunu teslim edince, İbnü'l-Fâriz vasiyete uyararak cenazeyi istenen yere götürür. Orada beklerken, her adımında dağlar aşan bir yürüyüşle garip bir adam yanlarına gelir. İbnü'l-Fâriz adamı tanır. Gelen, Bağdat sokaklarında gezen, çocukların ensesine tokat attıkları meczup bir adamdır. Hemen namaza başlarlar. O sırada gökten yeşil kuşlar iner, namaza iştirak ederler. Namaz eda edilince, kuşlardan biri tabutu yutar ve hepsi uçup gözden kaybolurlar. İbnü'l-Fâriz, yanındaki meczuba ne olduğunu sorar. Adam, Hz. Peygamber'in bir hadisinde; şehit ruhlarının yeşil kuşlar arasında seyrettiğini, diğer insanlar berzahta beklerken şehitlerin cennette türlü nimetlerle mükâfatlandırıldığını ve bu ayrıcalığın kılıçla şehit olanlara verildiğini, ancak İlâhî aşk yolunda can verenlerin de şehitler yanında yer aldığını söyler. Kendisinin de geçmişte Hak âşıklarından olduğunu, ama hatalı bir sözünden dolayı cezasını çektiğini, bu sebeple çocukların onu tokatladığını anlatır.

Hikâye burada sona erer. Behiştî, bundan sonra insanın dünyadaki gayreti ile cenneti bulacağını; Hz. İdrîs'in, Hz. İsa'nın ve Hz. Peygamber'in nefislerini terbiye ettikleri, günahlardan uzak kaldıkları için göğe yükseldiklerini; eşrefü'l-mahlûkat olan insanın dünyaya rağbet etmeyip himmetini kulluğa yöneltmesini; dünya zevklerinin kıymetinin olmadığını, asıl nimetlerin cennette olduğunu belirtir ve dua ile bu behişt tamamlanır.

Behiştî, hikâyenin kaynağını belirtmemiştir. Ancak hikâyenin kahramanı İbnü'l-Fâriz; asıl adı Ebû Hafs (Ebû'l-Kâsım) Şerefüddîn Ömer bin Alî bin Mürşid es-Sa'dî el-Hamevî el-Mısırî

olan meşhur bir mutasavvıf ve şairdir (ölm. 632/1235). Kahire’de doğmuş, ilköğrenimini babasından almış, daha sonra hadis, fıkıh, dil ve edebiyat sahalarında mükemmel bir eğitim görmüştür.⁸⁶ Sultânü’l-Âşıkîn unvanıyla tanınan İbnü’l-Fârız’ı Mekke’ye gitmesi için ikaz eden şahıs da Şeyh Bakkâl adıyla tanınan bir kişidir.⁸⁷ Arap edebiyatında tasavvufi şiirin en güzel örneklerini kaleme alan İbnü’l-Fârız’ın menkıbelerine ve kerametlerine birçok kaynakta yer verilmiştir.⁸⁸ Ancak Behiştî’nin bu hikâyeyi Molla Câmî’nin *Nefehâtü’l-Üns* adlı tezkiretü’l-evliyasından aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz; zira *Nefehâtü’l-Üns*’teki bölümle karşılaştırılınca, Behiştî’nin bu kısmı aynen alıp, nazmen tercüme ettiği görülür.⁸⁹

2.8. Behişt-i Heştüm

Sekizinci ve son behişt olan “Behişt-i Heştüm” 984. beyitte başlar. 984-1000. beyitler arası (17 beyit) giriş, 1001-1096. beyitler arası da (96 beyit) hikâyedir. Behiştî, tevhid mahiyetindeki beyitlerden sonra; dünyanın geçici olduğunu tekrar hatırlatır, ona gönül verenin ziyanda olduğunu belirtir, sevginin Cenab-ı Hakk’ın da sevgilisi olan Hz. Peygamber’e hasredilmesi gerektiğini, böyle yapanların mahzun olmadıklarını anlatır ve Hz. Ebû Bekir’in Peygamberimize duyduğu katıksız sevgi sebebiyle Siddik-i Ekber adına lâıyk görüldüğünü dile getirir.

Son bölümün hikâyesi Hz. Peygamber’in gençliğinde başından geçen bir olaya dairdir. Hz. Peygamber çocukluk çağını geride bırakıp, gençliğin ilk demlerini sürerken; herkes onun güzelliğine, alnındaki nura, sözlerinin tatlılığına hayrandır. Onu görmek, meclisinde onunla sohbet etmek isteyenler Hz. Ebû Bekir’in Hz. Peygamber’i bir toplantıya davet etmesini isterler. Hz. Ebû Bekir, Ammâr bin Yâsir ile bu davet arzusunu iletir. Hz. Peygamber bu nazik daveti geri çevirmez. O sıralarda amcası Ebû Tâlib’in yanındadır. Amcası evde olmadığı için yengesinden izin ister. Yengesi; amcasının onun üzerine titrediğini, ona kıskanç tabiatlıların zarar vermesinden korktuğunu, gitmesinin doğru olmayacağını söylerse de; Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir’in iyi ve dürüst bir dost olduğu, ondan hiçbir kötülük beklenemeyeceği düşüncesiyle hazırlanır ve Ebû Bekir’in evine gider. Orada bulunanlar Hz. Peygamber’i saygı ve sevgiyle karşılar, başköşeye oturtup; güzel yüzünü seyreder, can bağışlayıcını sohbetini dinlerler. Yemekler yenir, ayrılma zamanı gelince Hz. Ebû Bekir on top ipek kumaş ve yüz altını hediye olarak takdim eder. Dönüşte Hz. Ebû Bekir, Peygamber’e refakat eder, Ammâr da bu hediyeleri taşır. Diğer tarafta evine gelen Ebû Tâlib, Habibullah’ın sözü edilen davete gittiğini duyunca öfkelenir, eşine kızar, düşmanların

⁸⁶ Süleyman Uludağ (2000). “İbnü’l-Fârız”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 21. İstanbul: TDV Yay. 40-43.

⁸⁷ Süleyman Uludağ (2000). “İbnü’l-Fârız”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 21. İstanbul: TDV Yay. 40-41.

⁸⁸ Bu kaynaklar için bk. Süleyman Uludağ (2000). “İbnü’l-Fârız”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 21. İstanbul: TDV Yay. 43.

⁸⁹ Nûre’d-dîn Abdu’r-Rahmân Câmî (1370). *Nefehâtü’l-Üns Min Hazarâti’l-Kuds*. Tahran: İntişârât-ı İttılâ’ât. 539-541.

Ebû Bekr'in arkasına sığınıp, Hz. Peygamber'e kötülük etmelerinden endişelenir. Hemen kardeşlerine haber verir, diğer amcalardan Hz. Hamza ve Hâris ile akrabalarından gelenler silahlarını kuşanır, atlanır, yola koyulurlar. Yolda Hz. Peygamber ve yanındakilerle karşılaşılır. Ebû Tâlib, atından inip sevgiyle Hz. Peygamber'i kucaklar. Ebû Tâlib'in hâlini görünce olanları anlayan Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e kastedenlerin mutlaka cezalarını göreceklarını söyler ve Hz. Peygamber'e olan sevgisini beyan eder. Ebû Tâlib, onun samimiyetini fark edince Hz. Ebû Bekr'e güvendiğini, fakat Hz. Peygamber'e düşmanlık besleyenlerden korktuğunu söyleyerek onun gönlünü alır.

Behiştî, henüz peygamberlik vazifesi verilmeden önce akrabalarının ve dostlarının Yüce Peygamber'i her şeyden sakındıklarını, ondaki nübüvvet işaretlerini sezip yolunda can vermeye hazır olduklarını belirterek hikâyeyi bitirir. Daha sonra dünyada sevmeye lâyık tek insanın Hz. Peygamber olduğunu, bu sevginin sözle değil, uğruna çekilen sıkıntılarla ispat edileceğini; Veyse'l-Karânî'nin, Hz. Peygamber'in Uhud Harbi'nde bir dişinin kırıldığını duyunca ona benzemek arzusuyla hangi diş olduğunu bilmediğinden mutlaka bunlardan biridir diyerek bütün dişlerini çektirdiğini anlatır. Hz. Peygamber'i gönülden sevmenin şart olduğunu konu edinen bölüm dua ile tamamlanır.

Hz. Peygamber'in hayatına dair bu olayın bir siyerden alınmış olması düşünölmekle birlikte, taradığımız siyer türünden eserlerde bu anektodu veya benzer bir rivayetini tespit edemedik.

Heş Behişt'teki bölümler netice itibarıyla incelenince; amel ve ibadetlerde ihlâsın önemi, edep sahibi olmanın Hakk'ın lutuflarına sebep olacağı, cömertliğin fazileti, dünyanın geçici olduğunu idrak ederek dünya hayatına ve zenginliğe değil takva sahibi olmaya gayret sarfetmenin gerekliliği, belâ ve musibetlere sabretmenin getireceği mükâfat, dünyanın geçici olduğu ve herkesin ölümünden sonra mahşerde yeniden diriltileceği, dünyaya ve nimetlerine hırsla bağlanmanın yanlışlığı ve hakikî iman sahibi olmak için Hz. Peygamber'i yolunda can vermeye razı olarak sevmenin önemi anlatılır.

Bu nasihat ve hikâyelerde ağırlıklı olarak tasavvuftaki "zühd" konusunun işlenmesi dikkati çeker. *Her kötülüğün başı dünya sevgisidir veya Dünya kâfir için cennet, mümin için zındandır* gibi hadislere dayandırılan bu görüşte;⁹⁰ dünya sevgisinin ahirete yönlendirilmesi, masivaya bağlılığın da Allah aşkıyla yer değıştirmesi esastır. (Ateş, 1992: 274-284) Ayrıca anlatılan hikâyelerde fakr, kanaat ve tevekkül gibi hususların da ikinci plânda yer aldıkları ve zühd anlayışını destekledikleri göröölür.

⁹⁰ Süleyman Uludağ (1994). "Dünya". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 10. İstanbul: TDV Yay. 22-25.

Dünya hayatının geçici, ahiret hayatının ise ebedî olduğu inancıyla insanların doğru tercihte bulunmasını tavsiye eden Behiştî'nin; iyi yetişmiş, çevresinin hüsn-i kabulünü kazanmış kabiliyetli bir âlimken ve ilmiye mesleğinde ilerleme şansına sahipken her şeyi bir tarafa bırakıp, ciddî bir kararla tasavvufa meyletmesi, hayatının kalan kısmını irşad ve tebliğle geçirmesi; nasihatlerini kendi hayatında gerçekleştirdiği intibasını vermektedir.

Şairin, Heşt Behişt'teki hikâyeleri aldığı kaynaklar gözden geçirilirse; bir ve altıncı hikâyelerin Kur'an-ı Kerim (sebeb-i nüzul ve tefsir), ikinci hikâyenin hadis (Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd), üçüncü hikâyenin İbnü'l-Cevzî'nin *Mir'âtü'z-Zamân* veya Molla Câmî'nin *Bahâristan*, beşinci hikâyenin Ferîdüddîn Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*, altıncı hikâyenin de Molla Câmî'nin *Nefehatü'l-Üns* adlı eserlerinden alındığı görülür. Sa'îd İbn Müseyyeb'le ilgili dördüncü hikâye pek çok tarihî eserde mevcuttur. Son hikâyenin de bir siyerden alınmış olması mümkündür. Hikâye kahramanlarının hepsi de gerçek hayattan alınmış, dinî, tasavvufî veya tarihî şahsiyetlerdir.

III. BÖLÜM

METİN

Eserin Nüshaları

Araştırmalarımız neticesinde *Heşt Behişt*'in altı nüshasını tespit ettik. İstanbul'da 3, Antalya'da 1, Edirne'de 1 ve Erzurum'da 1 nüshası mevcut olan esere, yurtdışındaki kütüphanelere ait kataloglarda rastlayamadık. Tenkitli metin hazırlanırken tanıtımları aşağıda verilen nüshalardan ilk dördünden faydalanılmıştır.

1. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nu. 2614/2 (SE)

119b-163a yaprakları arasında, 1115 beyit, 210x127 (145x78) mm, çift sütun 13 satır, nesih yazıyla, harekesiz, müstensih ve istinsah tarihi yok, aharlı, su yollu, filigranlı, krem renk kâğıt, sırtı ve kenarları meşin, kapakları çuha kaplı, zencirekli cilt içindedir. 119a'da *Heşt Behişt* için kaleme alınmış 7 beyitlik takrizden sonra eser 119b'de "Hāzā Kitābu Heşt Behişt-i Behiştî" başlığı altında yer alır, 9a-118a'da Behiştî'nin Cem-Şâh u Alem-Şâh mesnevîsi mevcuttur. Cem-Şâh u Alem-Şâh'ın sonunda nüshanın 996/1588 Ramazan ayının başlarında istinsah edildiği kayıtlıdır. Yazının, *Heşt Behişt*'in yazısı ile aynı olmasından hareketle nüshadaki istinsah tarihinin *Heşt Behişt* için de geçerli olduğu düşünülürse elimizdeki en eski tarihli nüshadır.

2. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî-Manzum, Nu. 861 (M)

1b-26b yaprakları arasında, 19b'den itibaren tahminen 12 yaprak eksik, 751 beyit, 270x210 (230x170) mm, çift sütun 15 satır, talik yazıyla, zahriyyede "Heşt Behişt-i Behiştî Raḥmetu'llāhi 'Aleyh" yazılı, 26b'de "Temmetü'r-risâleti's-şerîfe fî vaḳti ḥazreti'l-kübrā nemeḳahü'l-faḳîr İbrāhîm bin Ḥasan rāciyan bi-raḥmetihi Rabbi'l-kerîm sene tis'a ve elf" kaydıyla müstensih ve istinsah tarihi (1009/1601) verilmiş, harekesiz, cetvelsiz, başlıklar kırmızı, aharlı, filigranlı, krem renk kâğıt, sırtı ve kenarları meşin, yıldızla cetvelli cilt içindedir.

3. Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, Nu.2596/2 (E)

95b-124a yaprakları arasında, 862 beyit, sonu yazılmadan eksik bırakılmış, 202x124 (110x65) mm, çift sütun 15 satır, başlık yerleri boş bırakılmış, divanî yazıyla, müstensih ve istinsah tarihi yok, filigranlı, saykallı kâğıt, sırtı sarı renkte meşin, kapakları ebru kaplı, şirazesî dağınık bir cilt içindedir. Nüshada 1b-94a'da Behiştî'nin Cem-Şâh u Alem-Şâh mesnevîsi mevcuttur.

4. Atatürk Üniversitesi Seyfeddin Özege Kitapları ASL, Nu. 146 (A)

180b-223b yaprakları arasında, 1106 beyit, 20.5x14.5, 14.5x10 mm, çift sütun 13 satır, müstensih ve istinsah tarihi yok, talik yazıyla, harekesiz, 180b'de "Kitāb-ı Heşt Behiştî'l-Munlā

Behiştî Raḥmetu'llâhî 'Aleyh" ibaresiyle eserin ve müellifin ismini belirten başlıkla metin verilmiş, başlıklar kırmızı, metin kırmızı ve yeşil çerçeve içine alınmış; aharlı, krem renk kâğıt, cildi kahverengi, şemseli, mıklebli, meşin. Yazmanın tamamı 274 yapraktır. Nüshada Şemseddin-i Sivasî'nin İbret-Nümâ ve Çorlulu Zarîfî'nin Mihr ü Mâh mesnevîleri mevcuttur.

5. Edirne Selimiye Kütüphanesi, Nu.2142/1 (ED)

1b-33a yaprakları arasında, 939 beyit, 200x130 (150x75) mm, çift sütun 15 satır, "Kâtib el-ma'rûf Muḥammed eş-şehrî be-Yaḥyâ-zâde sene 1016"/(1607-8) şeklinde istinsah kaydı mevcut, talik yazıyla, başlıklar surh, ilk iki varakta yer yer surhla harekelenmiş, bazı yapraklar nem almış, sırtı meşin, kapakları mukavva cilt içindedir. Nüshada, Heşt Behişt'ten sonra Hulvî Mahmûd Cemâleddin'in Hamse-i Hulvî adlı eseri mevcuttur.⁹¹

6. Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif-M. Murad Bölümü, Nu. 19 (SM)

1b-39a yaprakları arasında, 2a'dan itibaren 5 yaprak eksik, devamındaki yapraklar ciltlenirken karışmış, 964 beyit, 20.3x15 (160x110)mm, çift sütun 13 satır, talik yazıyla, istinsah tarihi 39a'da "Mâh-ı Cumâde'l-âḥirüñ on üçünde taḥrîr olundı fi sene tis'a ve sittîn ve elf" (8 Mart 1069/1659) kaydıyla belirtilmiş, harekesiz, cetvelsiz, başlıklar kırmızı, aharlı, filigranlı, su yollu, krem renk kâğıt, sırtı ve kenarları meşin, kapakları ebru kaplı cilt içindedir. Zahriyyede; "Vaḳf-ı hâze'l-kitâb Es-Seyyid Ḥâfız Bū Muḥammed Şeyḥ-i Ḥânkâh-ı Murâd Mollâ" tarzında bir vakıf kaydı var. 39a'da Heşt Behişt için yazılan yedi beyitlik takriz eserin sonuna eklenmiş. Tamamı 45 yaprak olan nüshada; 39b-40a'da Günahkâr'a ait 29 beyitlik dinî, ahlâkî kaside, 40b-41b'de mesnevî şeklinde Pend-Nâme-i Azmî, 42a-45b arasında çeşitli dinî ve ahlâkî manzumeler mevcuttur.

Tenkitle Metnin Kuruluşuna Dair Açıklamalar

Heşt Behişt mesnevîsinin elimizde altı nüshası mevcuttur. Ancak bunlardan hiçbiri müellif nüshası veya müellif nüshasından istinsah edilen nüsha değildir. Ayrıca şairin mesnevîsinin 1130 beyit olduğunu belirtmesine rağmen, hiçbir nüshada bu sayıda beyit yoktur. M nüshası 751, E nüshası 861, ED nüshası 939, SM nüshası 964, A nüshası 1106, SE nüshası da 1115 beyittir. M, ED ve SM nüshalarında eksik yapraklar vardır; E nüshasının da sonu yazılmadan bırakılmıştır.

Nüshalardan üçünde istinsah tarihi mevcuttur, bir nüshanın istinsah tarihi de mecmua içinde yer alan Cem-Şâh u Alem-Şâh'ın istinsah tarihinden hareketle tahmin edilmektedir. Nüshalar istinsah tarihlerine göre şu şekilde sıralanabilir: SE 996/1588, M 1009/1601, ED

⁹¹ Nüshaya dair bilgi için bk. Günay Kut (Alpay) (1979). "Edirne-Selimiye Kütüphanesindeki Türkçe Yazmalar Üzerine". *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları, Ali Nihad Tarlan Hâtıra Sayısı* (3): 264, 267.

1016/1607-8, SM 1069/1659. A nüshasında Şemseddin-i Sivasî'nin İbret-Nümâ (telifi 984/1576) ve Çorlulu Zarîfî'nin Mihr ü Mâh (telifi 996/1588) mesnevileri mevcuttur. Bu eserlerden hareketle nüshanın hicrî 1000 tarihinden sonra yazılmış olması muhtemeldir. Başında Cem-Şâh u Alem-Şâh mesnevîsinin bulunduğu E nüshasının sonunda Hayretî'nin bazı gazelleri kayıtlıdır. Bu nüshaya başlıklar ilâve edilmemiş, Heşt Behişt mesnevîsinin de sonu yazılmadan bırakılmıştır (yaprağın arka yüzü boştur). Ancak eksik olmasına rağmen elimizdeki en sağlam metni bu nüshada bulmamız dolayısıyla; bu nüshanın muahhar bir döneme ait olmayıp, telif tarihine yakın veya müellif nüshasından istinsah edilen bir nüshadan kopya edildiğini tahmin ediyoruz.

Nüshaların birbirleriyle bağlantıları incelenince, altı nüshayı üç grupta toplamak mümkündür. M ve ED nüshalarının bir kolu, SE, A ve SM nüshalarının bir diğer kolu teşkil ettiği, E nüshasının da müellif nüshasına en yakın nüsha olarak tek başına bir kolu temsil ettiği tespit edilmektedir.

Mesnevînin Edirne Selimiye Kütüphanesindeki nüshasının (ED), Millet Kütüphanesindeki nüshadan (M) istinsah edildiği gayet açıktır. Metinde farklı veya yanlış kabul ederek tenkitli metne dâhil etmediğimiz kelimelerin benzerliği ve başlıkların aynı olması yanında, beyit sırasındaki değişiklikler (örneğin 182 ve 183. beyitler) ve bir beytin ilk mısraıyla takip eden beytin ikinci mısraından oluşan beyit (101 ve 102. beyitlerin karışımı) gibi bariz benzerlikler bu görüşü desteklemektedir. Bu sebeple bu nüsha karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

1069 tarihli SM nüshası da istinsah tarihinin telif tarihinden yaklaşık yüz yıl sonraya ait olması, nüshada beş yaprak kadar (12-162. beyitler arası) eksikliğin bulunması gibi özellikleri yanında SE nüshası ile aynı koldan geldiği için karşılaştırmaya alınmamıştır.

SE nüshası çok cahil ve dikkatsiz bir müstensih tarafından istinsah edilmiştir. Nüshada “h-ğ”, “ş-s” ve “z-z” harfleri çoğu zaman karıştırılmış, çokluk eki “-lar” elifle yazılmış, bazen kelimeler eksik bırakılmış, izafet “i”leri de pek çok yerde “y” ile gösterilmiş, Arapça ve Farsça bazı kelimelerin kısa vokalleri uzun vokalle yazılmıştır. Müstensihden kaynaklanan bu tür hatalar nüsha farkı olarak belirtilmemiştir. Nüshanın imlâsındaki bu olumsuzluklara rağmen; en eski tarih ve en çok beyit sayısına sahip olması sebebiyle karşılaştırmaya dâhil edilmiştir.

A nüshası, SE ile aynı koldan olmakla birlikte, yazısının okunaklı, imlâsının da düzgün olması ve SE'den sonra en çok sayıdaki beyti ihtiva etmesi yönünden karşılaştırmaya dâhil edilmiştir.

E ve M nüshaları beyit sayısı itibarıyla eksik olmalarına rağmen, istinsah tarihi belli olan M nüshası grubunu temsilen tercih edilmiş; E nüshası da mevcut nüshalar içinde en sağlam metne sahip olması ve farklı şekillerde okunma ihtimali olan kelimelerin harekeyle belirtilmesi gibi özellikleri dolayısıyla karşılaştırmaya dâhil edilmiştir.

Tenkitli metin oluşturulurken; niçe-nice, dürişmek-dürüşmek ve toğru-toğrı gibi Türkçe kelimelerin nüshalarda daha çok rastladığımız ilk yazılışları tercih edilmiştir. Ayrıca ism-i fâil görevindeki Arapça kelimelerde, bazen “ye” ve “hemze”nin birlikte kullanıldığı, bazen de yalnızca “hemze”li yazılışın bulunduğu gözlenmiş ve imlâda tutarlılığı sağlamak için; “câ’iz, dâ’im, gâ’ib, hâ’il, kâ’im, mâ’il, sâ’il, sâ’ir” gibi kelimelerde “hemze”li yazılışlar kabul edilmiştir. Arapça muzaaf kelimelerde ise ulama yapılması mümkün olan hâllerde şeddeli harf gösterilmiş, diğer durumlarda ise hecenin ses değeri göz önüne alınarak şeddeli harf belirtilmemiştir. Metinde ilmî eserlerde kullanılan transkripsiyon işaretleri kullanılmış, yalnızca birkaç kelimedede mevcut olan “vâv-ı madûle” gösterilmemiştir.

KAYNAKLAR

- Ahdî-i Bağdâdî. *Gülşen-i Şu'arâ*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Eki. Nu. 107.
- Aksoy, Hasan (1992). "Behiştî Ahmed Sinan Çelebi". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: TDV Yay. 144-145.
- Aksu, Cemal (1999). "Behiştî (Ramazan)". *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. C. I. İstanbul: YKY. 308-309.
- Alî bin Sultân el-Kârî (1389). *el-Mevzûât*. Beyrut.
- Ateş, Süleyman (1992). *İslâm Tasavvufu*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Aydemir, Yaşar (2000). *Behiştî Dîvânı*. Ankara: MEB Yay.
- Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Mü'ellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*. C. I. İstanbul. 370.
- Baltacı, Cahit ve Nuri Akbayar (1976-1977). "Behiştî Ramazan". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. I. [İstanbul]: Dergâh Yay. 377.
- Behiştî (1320). *Hâşiyeye alâ Hâşiyeti'l-Hayâlî ale'l-Akâ'idi'n-Nesefiyye*. İstanbul.
- "Behiştî Ramazan Efendi". (1968). *Türk Ansiklopedisi*. C. VI. İstanbul. 20.
- Behiştî. *Ale'l-Hindî fî-Şerhi'l-Kâfiye*. Süleymaniye Ktp. Düğümlü Baba Böl. Nu. 446. yk.102b.
- Behiştî. *Cem-Şâh u Alem-Şâh*. Antalya-Elmalı İlçe Halk Ktp. Nu. 2596/1.
- Behiştî. *Cem-Şâh u Alem-Şâh*. Bursa Eski Eserler Kütüphanesi Genel Böl. Nu. 2127.
- Behiştî. *Cem-Şâh u Alem-Şâh*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. Nu. 2614.
- Behiştî. *Dîvan*. Bibliothèque Nationale de France, Manuscripts Turcs, Ancien Fonds, Nu.270. yk.134b-156a.
- Behiştî. *Dîvan*. Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye. Nu.1734.
- Behiştî. *Dîvan*. Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Ktp. Nu.1268.
- Behiştî. *Dîvan*. Millî Kütüphane. Yz. FB 298.
- Behiştî. *el-Aşeretü'l-Kâmile*. Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi Böl. Nu.1030/19. yk.184b-186b.
- Behiştî. *Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ-Şerhi Akâ'idi'n-Nesefiyye li'l-Hayâlî*. Süleymaniye Ktp. Lâleli Böl. Nu. 2196.
- Behiştî. *Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ-Şerhi Akâ'idi'n-Nesefiyye li'l-Hayâlî*. Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi Böl. Nu.1024.
- Behiştî. *Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ-Şerhi Akâ'idi'n-Nesefiyye li'l-Hayâlî*. Süleymaniye Ktp. Fatih Böl. Nu. 2968.
- Behiştî. *Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ-Şerhi Akâ'idi'n-Nesefiyye li'l-Hayâlî*. Süleymaniye Ktp. Amcazade Hüseyin Paşa Böl. Nu. 299.
- Behiştî. *Heşt Behişt*. Antalya-Elmalı İlçe Halk Ktp. Nu. 2596.

- Behiştî. *Heşt Behişt*. Ankara Üniversitesi Seyfeddin Özege Ktp. ASL, Nu. 146.
- Behiştî. *Heşt Behişt*. Edirne Selimiye Ktp. Nu. 2142/1.
- Behiştî. *Heşt Behişt*. Millet Ktp. Ali Emirî, Nu. 681.
- Behiştî. *Heşt Behişt*. Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, Nu. 2614.
- Behiştî. *Heşt Behişt*. Süleymaniye Ktp. M. Ârif-M. Murad, Nu. 19/1.
- Behiştî. *Şerh-i Manzûme-i Mu'ammâ-yı Mevlânâ Munlâ Câmî*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu. 52/8. yk. 61b-69b.
- Behiştî. *Tefsîrû Âyeti "yevme ye'tî ba'zu âyâtî Rabbike"*. Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi Böl. Nu. 1030/20. yk.187a-188a.
- Behiştî. *Telhîsü'l-Âdâb*. Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa Böl. Nu. 647. yk.1b-2a.
- Beyânî Mustafa bin Cârullah (1997). *Tezkiretü's-Şu'arâ*. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay.
- Bilkan, Ali Fuat (2000). *Türk Edebiyatında Mu'ammâ*. Ankara: Akçağ Yay.
- Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmanlı Mü'ellifleri*. C. I. İstanbul.
- Câmî (1985). *Baharistan*. çev. M. Nuri Gençosman. İstanbul: MEB Yay.
- Davudoğlu, Ahmet (1980). *Sahîh-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*. İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- Dilçin, Cem (düzenleyen) (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Dindar, Muharrem (1999). *Bihîştî Ramazan Efendi, Cemşâh u Alemşâh (Edisyon Kritik)*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Ebi'l-Kâsım Cârullâh Muhammed bin Ömer ez-Zemahşerî el-Harezmi. *el-Keşşâf an Hakâ'iki't-Tenzil ü Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vil*. Beyrut.
- Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî (1987). *Sahîh-i Buhârî (ve Tercemesi)*. ter. Mehmed Sofuoğlu. 16 C. İstanbul: Ötüken Yay.
- Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1982). *Hak Dîni Kur'ân Dili*. İstanbul.
- Emiroğlu, H. Tahsin (1982). *Esbâb-ı Nuzûl (Kur'an Âyetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri)*. Konya.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1940). *Türk Şairleri*. İstanbul.
- Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî (1999). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, III. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. hzl. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı. İstanbul: YKY.
- Faik Reşat (ty.). *Eslâf-Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler*. hzl. Şemsettin Kutlu. [İstanbul]: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Feridüddin Attâr'dan Tezkiret-el-Evliya* (1964). hzl. M. Z. K. İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1989). *Mesnevî ve Şerhi*. C. II. Ankara: KB Yay.
- Hatiboğlu, İbrahim (1999). "İbnü'l-Cevzî Ebü'l-Ferec-Hadis İlmindeki Yeri". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 20. İstanbul: TDV Yay. 550.

- İsen, Mustafa (1994). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay.
- Kaf-zâde Fâ'izî. *Zübdetü'l-Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa Böl. Nu. 1877.
- Kastamonulu Latîfî (1314). *Tezkire-i Latîfî*. İstanbul: İkdâm Matbaası
- Kâtib Çelebi (1360/1941). *Keşfüz-Zünûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*. 2 C. İstanbul.
- Kınalı-zade Hasan Çelebi (1989). *Tezkiretü's-Şuarâ*. 2 C. hzl. İbrahim Kutluk. Ankara: TTK Yay.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî (1993). hzl. Ali Özek vd. Ankara: TDV Yay.
- Kut, Günay (Alpay) (1979). "Edirne-Selimiye Kütüphanesindeki Türkçe Yazmalar Üzerine". *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları, Ali Nihad Tarlan Hâtıra Sayısı* (3): 259-272. Cambridge.
- Levend, Agâh Sırrı (1958). *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*. İstanbul: İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yay.
- Levend, Agâh Sırrı (1956). *Gazavât-Nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-Nâmesi*. Ankara.
- Mazioğlu, Hasibe (1974). "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* VI (1): 31-62.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Antalya-Elmalı İlçe Halk Ktp. Nu. 2990.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Azerbaycan İlimler Akademisi Yazmalar Enstitüsü. Nu. A-562-1008.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Azerbaycan İlimler Akademisi Yazmalar Enstitüsü, Nu. B-1496-3121.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Bibliothèque Nationale de France, Manuscripts Turcs, Ancien Fonds, Nu. 293.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Bibliothèque Nationale de France, Manuscripts Turcs, Supplément, Nu. 389.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu. 2095.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu. 2455.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu. 2456.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Millet Ktp. Ali Emîrî, Mnz. Nu. 574.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Millet Ktp. Ali Emîrî, Mnz. Nu.543.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Staatsbibliothek in Marburg, Nu. 434.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Staatsbibliothek in Marburg, Nu. 510.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu.182.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu.58.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu.59.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu.62.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu.67.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu.76.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan Böl. Nu.80.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Âşir Efendi Böl. Nu.458.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Âşir Efendi Böl. Nu.459.

- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Hacı Beşir Ağa Böl. Nu.654.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Böl. Nu. 6318.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi İlâvesi, Nu. 245.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Süleymaniye Ktp. Tercüman Gazetesi Böl. Nu. 20.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan, Nu. 1972.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan, Nu. 1985
- Mehmed Süreyyâ (1311). *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*. C. II. İstanbul.
- Muallim Nâcî (1986). *Osmanlı Şairleri*. hzl. Cemal Kurnaz. Ankara: KTB Yay.
- Müstakîm-zâde Süleymân Sa'deddin Efendi. *Mecelletü'n-Nisâb Fi'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*. Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi, Nu. 628. yk. 157a.
- Nev'î-zâde Atâ'î (1989). *Hadâ'iku'l-Hakâyık Fî-Tekmiletî's-Şakâ'ık - Şakâ'ık-ı Nu'mâniyye ve Zeylleri*. hzl. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay.
- Nûre'd-dîn Abdu'r-Rahmân Câmî (1370). *Nefehâtü'l-Üns Min Hazarâti'l-Kuds*. Tahran: İntişârât-ı İttilâ'ât.
- Owens, G.M. Meredith (1971). *Meşâ'irü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi*. London.
- Riyâzî. *Riyâzu's-Şuarâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nu. 3871. yk. 30a-30b.
- Sofuoğlu, Mehmed (1968). *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi*. C. II. İstanbul.
- Solmaz, Süleyman (1996). *Ahdî'nin Gülşen-i Şu'arâsı*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Solmaz, Süleyman (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay.
- Süheyli (Ahmet bin Hemdem) (ty.). *Türk İslâm Tarihinden (Nevâdir-i Süheyli)*. hzl. Şemsettin Kutlu. C. I. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Süleyman Çelebi (1980). *Mevlid*. hzl. Necla Pekolcay. İstanbul.
- Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi* (1991). hzl. Necati Yeni-el-Hüseyin Kayapınar. İstanbul: Şamil Yay.
- Şemsettin Sâmî (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm-Tıpkıbasım*. 6 C. Ankara: Kaşgar Yay.
- Şeyh Ferîdü'd-dîn Attâr-ı Nişâbü'rî (1374/1995). *Tezkiretü'l-Evliyâ*. [Tahran]: İntişârât-ı Safî Alî Şâh, Kitâbhâne-i Minûçehrî.
- Tahirü'l-Mevlevî (1973). *Edebîyat Lugati*. İstanbul: Enderun Yay.
- Tekin, Gönül (1993). "Cemşâh u 'Alemsâh: A Mesnevî of The Sixteenth Century". *Süleyman The Second and His Time*. Ed. Halil İnalçık-Cemal Kafadar. İstanbul. 369-370.
- Tuman, İnehan-zâde Mehmed Nâil. *Tuhfe-i Nâ'îl - Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. MEB Yayınlar Dairesi Nüshası, B/870.
- Uludağ, Süleyman (1994). "Dünya". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 10. İstanbul: TDV Yay. 22-25.
- Uludağ, Süleyman (2000). "İbnü'l-Fârız". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 21. İstanbul: TDV Yay. 40-43.

- Uzun, Mustafa (1992). “Bihîştî Ramazan Efendi”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: TDV Yay. 145-146.
- Yavuz, Orhan (1988). *Tezkiretü'l-Evliyâ-Ferîdüddin Attâr[’ın] Tezkiretü'l-Evliyâ’sının Eski Türkiye Türkçesi ile Tercümesi*. Ankara: KTB Yay.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi [1982]. *Hak Dîni Kur’ân Dili*. 10 C. [İstanbul].
- Yeniterzi, Emine (1993). *Divan Şiirinde Na’t*. Ankara: TDV Yay.
- Yetik, Erhan (1996). “Habîb el-Acemî”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 14. İstanbul: TDV Yay. 370.
- Yurdagür, Metin (1989). *Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*. İstanbul.

TENKİTLİ METİN

HEŞT BEHİŞT *

A 180b	Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm
E 95b	
M 1b	
SE 119b	<i>Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'ülün</i>
	1 Bi-ḥamdi'llāh hādī külli ḥāmid Lenā tevfiḳihi aḳşā'l-maḳāşid
	2 Ezelden vaşf-ı zātıdur anuñ cūd Rızāsıdur iki 'ālemde maḳşūd
	3 Muḳaddesdür kemālâtında zātı Müberrādur naḳāyışdan şifātı
	4 Kemāli çeşmesārına cihān bīd Cemāli nūrına bir zerre ḥurşid
	5 Nuḳūş-ı şafḥa-i ekvāna naḳḳāş Ḥaṭā erbābı üstine 'aṭā-pāş
	6 Kemāl-i ḳudreti gün gibi zāhir Naḳāyışdan münezzeh zātı ṭāhir
	7 Güneş kim rüşenā-baḥş-ı ḳamerdür Anuñ envār-ı cūdından eşerdür
	8 Cemī'-i mā-sivānuñ <i>ḥāl</i> ıdır Şebistān içre şubḥuñ <i>fāl</i> ıdır

* Başlık: -E, Hāzā Risāle-i HeşT Behişt M; Kitābu HeşT Behiştı'l-Munlā Behiştı Raḥmetu'llāhi 'Aleyh A. 3a kemālâtında: kemālâtından SE.

5b erbābı: erbāb A.

8a خالق / O, her şeyin yaratıcısıdır. (En'âm, 6/102; Ra'd, 13/16; Zümer, 39/62; Mü'min (Gâfir) 40/62).

8b فالق / O, sabahı aydınlatandır. (En'âm, 6/96)

	9	Degül mümkin ire künhine idrāk Bu ma'nā şahididür <i>mā 'arefnāk</i>
	10	Bir avuç hāke virdi <i>hüsn-i taqvīm</i> Melā'ikden şerefde kıldı taqđīm
SE 120a	11	Şalup nefha cihāna luṭfi bādı 'Urūc itdürdi 'arşa hāk-zādı
A 181a	12	Sa'ādet aña olmışdur müyesser Ki oldı dīde-i luṭfına manzar
	13	Musaḥḥar eyledi ṭūfānı Nūḥa Beden kıldı ḥişār-ı çarḥı rūḥa
E 96a		
M 2a	14	Cihān fahrın yetīm evvel ol itdi Nitekim Mışr sultānın kul itdi
	15	Ḥalīle nārı ol itdi gülistān Ol iḥsān itdi İsmā'īle kurbān
	16	Bize bildürmek için 'adl ü dādın Ḥavāle kıldı 'Āda qahrı bādın
	17	Olup rüy-ı sefīdi esvedü'l-levn Anuñ mekriyle girdi Nīle Fir'avn

9b ما عرفناك / *Yâ Rabbi, seni zatına yakışır şekilde bilmedik* şeklinde rivayet edilen, hadis olması şüpheli bir sözden alınmıştır.

10a احسن تقويم / *Biz insanı en güzel biçimde yarattık.* (Tîn, 95/4).

13b ḥişār-ı: ḥişārı SE, M / çarḥı: çarḥ-ı M.

15b iḥsān itdi: itdi iḥsān E.

16b qahrı: qahr-ı SE.

- 18 Egerçi ālet ü esbābı çoğdur
Velī olmaz ise noğşānı yoğdur
- 19 Yirine urmağa tīrin nişānuñ
Yiter *kāfi* ile *nūnı* kemānuñ
- 20 Yaratdı *kāf* u *nūn* ile cihānı
Kemālātına mazhar kıldı anı
- 21 Kaçan olsa havāle dest-i kahrı
Megesden dūn ider sultān-ı dehri
- 22 İrişür feyz-i cūdı baħr ü berre
Bilür mā-fi'z-zamīri zerre zerre
- 23 'İnāyetle kime itse nazarlar
Dilinde maħv olur ħavf u ħaħarlar
- SE 120b 24 İçüp 'ışkı elinden cur'a-i cūd
Olupdur mest-i ħayret cümle mevcūd
- A 181b 25 Şu kim 'ışkında kılmaz sīnesin def
Aşılmağ oldu gūşında[n] muzā'af
- 26 Niçe şüretten itmişdür tecellī
Vire 'aşıklara tā kim tesellī
- 27 Şu sultānsın ki ey Sübbūħ u Kuddūs
İşigüñde gerekmez 'ār u nāmūs

18a esbābı: esbāb M.

18b noğşānı: noğşān M.

19a کن فيكون *ol (der ve o hemen) olur.* (Bakara, 2/117; Āli İmrān, 3/47, 59; En'ām, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâ-Sîn, 36/82; Mü'min (Gâfir), 40/68). Bu ayet edebiyatımızda “kūn, kūn fekān veya kāf u nūn” şekillerinde kullanıldığı gibi, “iki harf” remziyle de aynı ayete işaret edilir.

23b dilinde: dilinden M.

24b mest-i: mest ü A.

27b ey: -SE.

- E 96b
M 2b
- 28 Komağı āsitānuñ hākine ser
 Ulu ‘izzet bilür Nāmūs-ı Ekber
- 29 Alaylar bağlayup her dem kapuñda
 T̄urur t̄āvūs-ı qudsiler tapuñda
- 30 İder fermānuña her şey’ tevaqquf
 Senüñdür iki ‘ālemde taşarruf
- 31 Ne bātın çıqdı mülküñden ne zāhir
 Senüñdür her ne kim var evvel āh̄ir
- 32 Cihān emre musahhar çākerüñdür
 Zemīn ü āsumān fermān-berüñdür
- 33 Güneş emrūñsüz olmaz ‘ālem-efrūz
 Şebistān zulmetin def` eylemez rūz
- 34 Kamer ardına düşüp her sitāre
 Senüñ emrūñle olur pāre pāre
- 35 Cihān kim ‘arş u ferş u baḥr u berdür
 Kemāl-i kudretüñden bir eşerdür
- 36 İki ḥarf ile itseñ bir işāret
 İrür ma‘dūma varlıqdan beşāret
- SE 121a 37 Bahār olduqça ḥārı gül idersin
 Şitā irse dıraḥtı kül idersin

35b kemāl-i: kemāl ü A / kudretüñden: kudretinden A, SE.

36a *İki harf* bk. 19. beyit.

36a iki: eger M.

- A 182a 38 Dem-i qahruñ zer ü sîmi ider mis
Nem-i luţfuñ kuru hâki nefâyis
- 39 Cihâna münteşir in‘âm u cûduñ
İşigüñ kıblesidür her sücûduñ
- 40 Qapuñ hâkiyle çeşmin itmege pür
İder merd-i başır olan taḥassür
- 41 Kim ola vaşf-ı zātuñdan ura qâl
Şıfātuñda zebân-ı nâıka lâl
- 42 Eger olsa senüñ emrüñle yâ Rab
Ağaçlar hâme deryâlar mürekkeb
- 43 Varaqlar olsa hem eţbâq-ı eflâk
Debîr olsa ḥalâyık cüst ü çâlâk
- E 97a
- M 3a 44 Yazılsa ḥaşre dek feyzüñ beyânı
‘İyânından biñ artuqdur nihânı
- 45 N’ola raqş eylesek şevk ü tarabdan
Ki olmuş *rahmetüñ esbak ğazabdan*
- 46 Eger senden ümîd itmezse iḥsân
Neye yarar daḥı ‘âlemde insân
- 47 Beni ey mufzıl-ı feyyâz-ı zi’l-cûd
Qamu a‘dâma kı l fazluñla maḥsûd

38b kuru: qara M.

40b başır: başar A.

41a zātuñdan: zātuñda A, SE / ura: ide A, SE / qâl: ḥâl SE.

41b şıfātuñda: şıfātuñdan M.

43a hem: her A, SE.

45b سبقت رحمتی علی غضبی / *Rahmetim gazabımı geçti.* (hadis-i kudsi)

46a ümîd: ümîz M.

47a zi’l-cûd: zü’l-cûd A, E, SE.

- 48 Kapuña varmağa aşlā yüzüm yoq
İşigüñ hākine lāyık gözüm yoq
- 49 Sücüdumla rükū‘um ‘ayn-ı noqşān
Bilüm dāl eylemişdür fikr-i ‘işıyān
- SE 121b 50 Eger olmazsa dīdāruñla hurrem
Behiştīye olur cennet cehennem
- A 182b 51 Ne deñlü çoğ ise cürm ü günāhı
Anı ‘afv eyle fazluñla İlāhī
- 52 Cesed ālūdedür ammā gönül pāk
Çoma bī-çāreyi hayretde ğamnāk
- 53 Şenā itse saña bir merd-i şānī
Olurum ben dağı her yirde şānī
- 54 Velī ilhām ile bildüm bu rāyı
İder yoqdur saña lāyık şenāyı
- 55 Şenā bezminde alup deste ‘ūdı
Neyem ben kim idem anda sürüdü
- 56 Şu kim ehl-i şenāya reh-nümādur
Şenāsı saña *lā-uhşā* şenādur

48b lāyık: aşlā A, SE.

49a sücüdumla: sücüd ile SE.

49b fikr-i: mekr-i M.

51a cürm ü: cürmi M.

53a şenā: saña SE.

56b لا احصى / *Allahım senin gazabından rızana; azabından da affına sığınırım. Sana karşı lâyık olduğun gibi tam senâ ve medihleri sayamam. Sen kendini nasıl senâ ettinse öylesin* anlamındaki hadisten alınmıştır; sayamam, bitiremem mânâlarını taşıır.

Der-Beyân-ı Na‘t-i Hâzret-i Hâbîb-i Hüdâ *

- E 97b 57 Hâbîb-i Hâk tabîb-i nesl-i Âdem
Vücûdunuñ tufeyli oldı ‘âlem
- M 3b 58 Nebîlerden hem *emlağ*dur hem *efşah*
Hâbîb olmağa yoğdur andan aşlah
- 59 Yüzünüñ nûrı hürşîd ü kamerdür
Gözüñüñ kuşlı *mā zāga ’l-başardur*
- 60 Dil ü cān derdinüñ oldur hâkîmi
Nübüvvet bahrinüñ dürr-i yetîmi
- 61 Cebîni maṭla‘-ı envâr-ı Yezdān
Cemâli ğıbṭa-i hürşîd-i tâbān
- SE 122a 62 Vücûduñ gevher-i kıymetveridür
Vedûduñ sevgili peygām-beridür
- A 183a 63 ‘İbâdet ‘arşasınıñ pāk tâzı
Siyâdet pāyesinüñ ser-firâzı
- 64 Delîl olmağa ol hulk-ı ‘azîme
İnüpdür niçe âyât-ı kerîme

* - E, Der-Na‘t-i Hâbîb M, Na‘t-i Hâbîb-i Hüdâ Muhammed Muştafâ SE.

58a انا املح العرب / *Ben Arapların en güzeliyim*. Sahih veya mevzu hadislerle ilgili taradığımız eserlerde bu hadise rastlamadık. Ancak, Müslim; Fezail,98’de “Kâne melîhan” şeklinde benzer bir rivayet mevcuttur. انا افصح العرب / *Ben Arapların en fasih konuşanıym*. Alî bin Sultân el-Kâri (1389). *el-Mevzûât*. Beyrut. 29.

59b ما زاغ البصر / *Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı*. (Necm, 53/17).

60a dürr-i: dürri SE.

61b hürşîd-i: hürşîd ü A.

62b Vedûduñ: dürüduñ SE.

63a tâzı: bâzı A.

64a خلق عظيم / *Hiç şüphesiz büyük bir ahlâk üzerindesin sen*. (Kalem, 68/4).

64a hulk-ı: hulkı SE.

- 65 Zirâ‘atgâh-ı İslâmuñ emîni
Dü ‘âlem halkı anuñ hūşe-çîni
- 66 Dili âyîne-i şıdķ u şafâdur
Ulular içre nâmi Muştafâdur
- 67 Gözi nûrıdur ehl-i aşfiyânuñ
Yüzi şuyıdur erbâb-ı hayânuñ
- 68 Yüzi hayret zâlâminuñ sirâcı
Mübârek pâyı ‘arşuñ başı tâcı
- 69 Şehen-şâhı livâ-yı enbiyânuñ
Kerâmet-bağşı hayl-i evliyânuñ
- 70 ‘İzârı *ve’ d-duhâ* gîsüsü *ve’ l-leyl*
Zafer aña qaravuldur melek hayl
- 71 Çün ol şâh eyledi ‘uğbâya refâtâr
Mesîhâ ‘askerine oldu dündâr
- 72 Felekler oldu mi‘râcına pâyeye
Melekler muntazırdur merhabâyaya
- E 98a
M 4b
- 73 İki ‘âlemde anuñdur sa‘âdet
Zafer dünyâda mağşerde şefâ‘at
- 74 Ne mülküñ fetħine ‘azm itse ol şâh
Aña reh-ber olur *naşrun min Allâh*

65a zirâ‘atgâh-ı: ziyâretgâh-ı M.

67a aşfiyânuñ: iştıfânuñ M.

67b hayânuñ: şafânuñ A, hayâtuñ M, SE.

68b pâyı: başı M.

69a şehen-şâhı: şehen-şâh-ı SE.

70a والليل / *Geceye and olsun.* (el-Leyl, 92/1); والضحي / *Kuşluk vaktine and olsun.* (ed-Duhâ, 93/1)

74b نصر من الله / *Allah'tan yardım.* (Saf, 61/13).

SE 122b	75	Hilāliyle anuñ ħurşīd-i raĥşān
Murādı ‘arşasında gūy u çevgān
A 183b	76	Vücūdı ħil‘at-ı <i>levlāke</i> lāyık
Çulı ħurbānıdur anuñ ħalāyık
	77	Anuñ ŧevĥiyle raĥş urur felekler
Anuñ meddāĥıdur gökde melekler
	78	Aña olmağ ile hem-rāz u maĥrem
Tefahĥurlar ider Cibrīl-i Ekrem
	79	Seni ey gülbün-i Firdevs-i a‘lā
Yaratmış raĥmetinden Ĥaĥ Ta‘ālā
	80	Çudümüñle siyādet buldı sādāt
Hemān anlar degül belki cemādāt
	81	Yoluñda itmek ile istiĥāmet
Müyesser oldı serve ħadd ü ħāmet
	82	Senüñ ħaddüñ ŧanup ŧaĥn-ı çemende
Şarıldı yāsemem serv-i bülende
	83	Gelüp ħāl-i ruĥuñ ŧevĥiyle vecde
Benefşe itdi ĥāk üstine secde
	84	Nedendür sünbüle bilmem bu ħālī‘
Ki büy-ı müyuñ andan oldı ŧāyi‘

76a *levlāke*: eflāke M. لولاك / *Sen olmasan, sen olmasan; felekleri yaratmazdım* mealindeki hadis-i kudsīden alınmıştır.

78a olmağ ile: olmağa SE.

78b tefahĥurlar: ta‘azzürler M.

80a ħudümüñle: ĥulūsuñla A, E, SE.

- 85 Eger anuñ derinden olmasa gül
Fiğān itmezdi karşıusunda bülbül
- 86 Eger sen olmasañ çeşm ü çerāğı
Urur mıydı derūna lāle dāğı
- 87 Şabā olmasa ger saña hevādār
Hevāyī diller olmazdı aña yār
- E 98b
M 4b
SE 123a
- 88 Vire Hāq diyü a‘dāña belālar
Çenār el kıldurup eyler du‘ālar
- A 184a
- 89 ‘Adūñı kıлмаğa kıahr ile bī-cān
Nihāl-i gül idindi ħārı peykān
- 90 Öñüñde ħāke düşsün diyü düşmen
Eline tīg-i bürrān aldı sūsen
- 91 Yumağa ‘asker-i küffārı kıana
Şular cevşen giyüp oldu revāne
- 92 ‘Aceb niçün şarardı geçdi nerges
Meger oldu **Behiştî** gibi bī-kes
- 93 Anı bī-kes kıoma luţfuñ sened kııl
Göz ucıyla nazār eyle meded kııl
- 94 Derūndan saña olmışdur şehā kıul
Şefā‘atden niçün maħrūm ola ol
- 95 Zebāniler elinde kıoma yarın
Behiştînüñ cehennem itme dārın

86b dağı: tağı M.

87a şabā: ħayā M.

94a derūndan: derūnından SE.

Der-Zıkr-i Şahābe-i Güzīn *

- 96 Hudāvendā Ḥabībūñ hürmetiyeçün
Anuñ ızhār-ı dīne rağbetiyeçün
- 97 ‘İnāyet kıl ‘umūman ümmetine
Gerek yada gerek zürriyyetine
- 98 Şular kim her biri şeksüz velīdür
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Osmān ‘Alīdür
- 99 Güşāde olsun anlaruñ nihādı
Belā bendinden āzād it ‘ibādı
- SE 123b 100 Ḥüseyn ile Ḥasandur ḥayr-ı ecdād
Ki anlardan olupdur neşr-i evlād
- A 184b 101 İkisi daḥı ol dīn serverinüñ
Dilerler ümmetini cedlerinüñ
- E 99a 102 Muḳarrer sā’ir aşḥāb-ı güzīnüñ
Ki anlar evvelidür āḫirīnüñ
- M 5a 103 Tutup her biri saña himmetini
Diler senden Ḥabībūñ ümmetini
- 104 Daḥı ezvāc-ı eṭḥāruñ du‘āsı
Budur ki ‘ām ola ‘afvuñ şalāsı
- 105 Zuhūr itdükde yā Rab rüz-ı maḥşer
Naşīb it bunlara Rıdvān-ı Ekber

97b yada: yāra SE.

100a Ḥasandur: Ḥasandan M, Ḥaydar SE.

101a serverinüñ: seyidlerinüñ A; sedlerinüñ E, serlerinüñ SE.

101b –M.

102a –M.

103a tutup: dutup SE.

104a eṭḥāruñ: eṭvāruñ SE.

- 106 Benüm sen bu du‘âmı müstecâb it
Su‘âl-i hasteye şâfî cevâb it
- 107 Hidâyet pâyesine eyle telkîn
El açup sözüme kim dirse âmîn
- Münâcât-ı Kâdî'l-Hâcât ***
- 108 İlahî ber-kemâlâ Kirdigârâ
Kerîmâ Kâdirâ Perverdigârâ
- 109 Ğarîbem baña telkîn-i tarîk it
Koma vaşetde tevfiķûñ refîk it
- 110 Benüm yol şormağa ğayra dilüm yoķ
Revân olmağa bir semte bilüm yoķ
- 111 Tarîķüm güm olup hayret ilinde
Mededsüz kaldum emmâre elinde
- SE 124a 112 Dirîĝâ âh u vâveylâ vü feryâd
Ki ‘ömrüm hâşılın nefis itdi ber-bâd
- A 185a 113 Cevânlıķ ğaflet ile ĝitdi elden
İrişdi pîrlik kaldum ‘amelden
- 114 Görinmez gözüme bir âferîde
Meger peydâ ola bir nûr-ı dîde
- 115 Direm bang-ı namâz itse ser-âĝâz
Sürûd-ı muṭribe beñzer şu âvâz

* - E, Münâcât A.

109b tevfiķûñ: tevfiķi M.

110a ğayra: ğayrı A, SE.

110b bilüm: dilüm SE.

111a ilinde: belinde A, SE.

112b ‘ömrüm: ‘ömrin A, ‘ömri SE.

114 –A.

115a bang-ı: banga A, SE / namâz: namâza M / ser-âĝâz: âĝâz M.

115a şu: şol A.

- E 99b 116 Olur mescidde dil bend-i belāda
Velī mey-ḥānede gülden güşāde
- M 5b 117 Kaçan mihrābda itsem kararı
Öñümde şanuram ebrū-yı yārı
- 118 Namāza k̄ā'im olsam virde cālis
Derūn-ı sīnem olur pūr-vesāvis
- 119 Kıdıldanmaz bu dil zıkr ü du'āya
Kaṇad açar uçar ammā hevāya
- 120 Ayağum şöyle almışdur zamāne
Ser-encāmum degül k̄ābil beyāna
- 121 Göñül 'ilme 'amel zamm itmedüñ sen
'İlāc olmasa nef' olur mı tıbdan
- 122 Ğamumdandur fiğānum şanma ḥayfā
Ki destümde ne 'uqbā var ne dünyā
- 123 Tekāsüldür dem-i t̄ā'atde ḥālüm
Ğināda göz yaşı māl ü menālüm
- 124 İt̄ā'at şandugum ma'nīde 'işyān
Ḥaḳīkatde kemālüm 'ayn-ı noḳşān
- SE 124b 125 Velī yā Rab tapuñdan var ümīdüm
Ümīdümdür benüm dürr-i ferīdüm
- 126 Olursa pīşvā luṭfuñ İlāhī
Umaram kim bulam maḳşūda rāhı

118a virde: vird M.

118b vesāvis: vesāyis SE.

- A 185b 127 Bilürem qalmazam dârü'l-fenāya
Ecel ökçem başar mánend-i sāye
- 128 Koma hayret şebistânında güm-râh
Bir ahter çeşmüme göster sehergâh
- 129 Ki 'âlemde bu olmışdur murādum
Müjem hāme gözüm yaşı midādum
- 130 Koyam dünyāda bir ğarrā risāle
Hediyye ola erbāb-ı kemāle
- E 100a 131 Mu'în ol baña ilhāmuñ imām it
Ezelden olan in'āmuñ tamām it
- M 6a 132 Benüm bir ğayra yoqdur istinādum
Dü 'âlemde sañadur i'timādum
- Maṭla' ***
- 133 Gel ey murġ-ı sehergâh-ı sa'âdet
Terennüm vaqtidür terk itme 'âdet
- 134 Ma'ârif gülşeninde nāle eyle
Gözümüñ lālesin pür-jāle eyle
- 135 Bizi itmez misin gül gibi handân
Yiter sünbül gibi olduq perîşân
- 136 Bizi sen ber-murād itmek gereksin
Dil-i ğamġini şād itmek gereksin

129b müjem: kadüm M.

134a ma'ârif: sa'âdet A.

134b lālesin: nālesin SE.

SE 125a	137	Geçer āhir zamān-ı nā-mūsā'id Türāba halı olur her sāk u sā'id
	138	Lebüñ depret belāgatdan haber vir Dehān-ı tūṭi-i cāna şeker vir
A 186a	139	Hikāyet başla 'ışk āvāzesinden Dem ur eş'ār-ı şūhuñ tāzesinden
	140	Vücūduñ āhir-i kārı 'ademdür Niçün hāmūş olursın dem bu demdür
	141	Cihān-ı bī-bekā dārü'l-fenādur Gelen bunda belāya mübtelādur
	142	Gelen mülk-i vücūda āhir-i kār İder mülk-i 'ademden yaña reftār
	143	Akar şu gibidür hāli zamānuñ Geçürme çağın ol āb-ı revānuñ
	144	Bilenler didi ahvāl-i cihānı Ġanīmet mālīdur fırsat zamānı
E 100b	145	Kemāl-i fazl ile nādir olanlar Hüner göstermege kadir olanlar
M 6b	146	Cihāndan eyledükde irtihāli Kıomamışlar bu menzilgāhı hālī

137b her sāk u sā'id: sāk ile sā'id M.

139b şūhuñ: şevküñ A.

140a āhir-i kārı: āhiri M, SE / kārı: kār-ı M.

142a gelen mülk-i vücūda: kāmīlūñ vücūdı A.

143b āb-ı: āb u SE.

- 147 Çomiş kimi eŖer ‘ilm ü ‘amelden
 Kimi neŖr ü kimi nazm u ğazelden
- 148 Kimi olmiş mecâz-ı Ŗırfa mâ’il
 Kimi yazmıŖ ĥaĥıĥatde ĥamâ’il
- 149 Gel imdi sen de miĥdâruñ beyân it
 EŖer vaz’ eyle bir nev dâstân it
- SE 125b 150 Cihânda bir ğülistân eyle icâd
 Semâ’ı eylesün ğamĝinleri Ŗâd
- 151 İdüp üstine anuñ Ŗarf-ı himmet
 Sekiz bâb üzre ĥıl mânend-i cennet
- A 186b 152 TemâŖâ eyleyen vaz’-ı zarîfin
 BehiŖ-i HeŖt ide nâm-ı Ŗerîfin
- 153 Revân olduĥda sen dârü’l-beĥâya
 Çala bunda sebeb ola du’âya
- BehiŖ-i Evvel der-Beyân-ı İhlâŖ fi’l-‘Amel ***
- 154 İlâhu’l-ĥalk sulĥânü’s-selâfin
 Ki anuñdur bu evzâ’ u bu âyîn
- 155 *Hüve’l-evvel* ki yoĥdur aña Ŗânî
 Hüve’l-âĥir ki fânîdür ĥalanı
- 156 *Hüve’z-zâhir* ki ekvân aña maĥhar
 Hüve’l-bâtin ki ekvândan ĝanî-ter

149b nev: ĥüb A.

152a vaz’-ı: vaŖf-ı M / zarîfin: Ŗerîfin E.

155-156. beyitlerde iktibas edilen ayet: *هو الاول والاخر والظاهر والباطن / O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır.* (Hadîd, 57/3).

- 157 Yaradup ¼udretiyle *kün fekānı*
Zirā‘atgāh idüpdür bu cihānı
- 158 Beşer cinsin aña huddām idüpdür
Tarık-i hidmeti i‘lām idüpdür
- E 101a 159 Virüp tohm anlara hüsn-i ‘amelden
Didi ¼omañ bunı ölince elden
- M 7a 160 Ki bunuñ hāşılı maqbūlı vardur
Eken biçse gerek maşşūlı vardur
- 161 Bunuñ cennetdedür hüsn-i şimārı
Tehī görme şaķın bu kesb ü kārı
- SE 126a 162 Ne lāzım biz vaţan tutmaķ bu yurdı
Anı ütmek gerek kim Haķ buyurdı
- 163 Fenā bāzārıdur bu gūşe-i ğam
Degül ser-māyesi dīnār u dirhem
- A 187a 164 Eger var ise elde naķd-i tã‘at
Senüñdür rüz-ı maşşerde sa‘adet
- 165 Eger müflis be-kār iseñ ‘amelde
Göresin hālūñi rüz-ı ecelde
- 166 Du‘ālarla vuzūñı eyle tāze
Hulūş ile şürü‘ eyle namāza
- 167 Çıkarup virdüğüñ vaķtin zekātı
Faķire eyle hüsn-i iltifātı

157a Ayet iktibası için bk. 19. beyit.

158a cinsin: cinsi SE.

- 168 Oruc tutsaň şaķın ğıybet sözinden
Gözüň hem şaķla nā-maħrem yüzinden
- 169 Țavāf-ı Ka‘beye niyyet iderseň
Şafā-yı hātır ile git giderseň
- 170 Senālar eyle Allāha yoluňda
Faķiri gözle şağuňda şoluňda
- 171 Gücünce ihtimām it şāliħāta
Eger ‘ilme eger şavm u şalāta
- 172 ‘Amel eyle ‘amel sözüň söz olsun
Çoĝ olmaz ise az olsun öz olsun
- 173 Eger ihlāş ile olursa tã‘at
Senüňdür iki ‘ālemde sa‘ādet
- E 101b 174 ‘Amel kārını lāyık kııl İlāha
Ki kem nesne virilmez pādişāha
- M 7b
- SE 126b 175 Hemān şüret degüldür aña kāfi
Gerekdür tã‘ate ihlāş-ı şāfi
- 176 ‘Amel āsān degüldür şānı vardur
Ki zer‘üň vaķt ile bāzārı vardur
- A 187b 177 Eger olsun dir iseň tã‘atüň hāş
Düriş kim tāze tutsun āb-ı ihlāş
- 178 Mürā’inüň şeķāvetdür naşibi
Anı eyle dimişdür Haķ Hābibi

172a söz: -SE.

175a kāfi: şāfi SE.

177b düriş: dürüş E / tāze: -A.

- 179 Kıyāmetde zihī hüsran u hasret
Ki tā‘at olmaya maqbül-i Hāzret
- 180 Faķire nīm nān virseñ riyāsuz
İrişür hasteñe şihhat devāsuz
- 181 Tutarşañ gūşuñı ben hāk-i pāye
Saña eyler kifāyet bu hikāye
- Hikāye-i Maṭlūbe ***
- 182 Yazar Keşşāf ile Tefsīr-i Qāzī
Hudā şāhiblerinden ola rāzī
- 183 Müfessirler güzini İbn ‘Abbās
Rivāyet eyledi ol a‘lem-i nās
- 184 Vaṭandan hicret idüp Haķ Resūli
Medīne semtine tıtmışdı yolu
- 185 Varup olmışlar idi anda sākin
Müşerref olmuş idi ol emākin
- 186 Hasanla Şīr-i Yezdānuñ Hüseyni
Cihānuñ anlar iken zīb ü zeyni
- SE 127a 187 İki bir uğurdan haste oldı
İşidenler anı dem-beste oldı
- E 102a 188 Gül-i nev ‘arz iderken deste deste
Şarardı ol iki rüy-ı huçeste

179a hasret: hayret M.

180a nīm: nīm ü M / virseñ: virmek A, SE.

182 M’de 183.

183b a‘lem-i nās: a‘lemü’n-nās M.

186a şīr-i: şehd-i A.

186b cihānuñ: cemālūñ A.

M 8a	189	Çazâyile beñizcikler bozıldı
Semenler şoldı nergisler süzildi
A 188a	190	Boyuncuqlar miyân-veş oldı bārık
Güzel gözlerine dehr oldı tārık
	191	Şalınmağdan qalup serv-i çemānlar
Yasıldı ‘anberīn tozlu kemānlar
	192	Dehānuñ rīq-i şīrīni olup mür
Göze göstermez oldı hoşqalar dür
	193	Çatı inceldi ol nāzük bedenler
‘Adem vaşfin ider oldı dehenler
	194	Hilāl oldı iki bedr-i dücālar
Melāle düşdi yad u āşinālar
	195	O olup Şīr-i Hudā bī-şabr u ğamgīn
Dökerdi dīdesinden eşk-i hūnīn
	196	Ğamından Fāţımā ol hūr-ı cennet
Olupdı ğarqa-i deryā-yı hayret
	197	Aña bir cāriye virmişdi Bārī
Ki olmuşdı ğam u şādīde yāri
	198	Egerçi Fığda idi adı anuñ
Bu ad ile olupdı yādı anuñ

190b güzel gözlerine: bu gözler nūrına A, E, M.

191a çemānlar: revānlar A, E, M.

192a mür: dür SE.

196b olupdı: olupdur SE.

198a adı: nāmı M.

198b olupdı: olupdur SE.

- 199 Velī anuñ daħı bu çāresüz derd
Zehēb gibi iderdi beñzini zerd
- SE 127b 200 Bunuñ üzre güzer kıldı niçe gün
Olupdı bunlaruñ ğamdan ğüni dün
- 201 İfākat bulmadı ol nāzenīnler
Cihānı kapladı āh u enīnler
- 202 Cihān fāhrı işitdi ol belāyı
Göre vardı ol iki mübtelāyı
- A 188b
E 102b 203 Şahābe birle ol şāhib-sa‘ādet
Varup anları itdiler ‘ıyādet
- M 8b 204 Hıṭāb idüp ‘Aliyy-i Murtażāya
Didi ger çāre isterseñ şifāya
- 205 Zirā‘at hākine ilkā-yı bezr it
Rızā-yı Hāḳḳ için bir nesne nezr it
- 206 Ümīd oldur irişüp luṭf-ı Bārī
İde sālīm ol iki şāḥsārı
- 207 Bula serv-i dü-tālar istiḳāmet
Gide bunlardan ol za‘f u saḳāmet
- 208 Yine olup ol iki ğonca ḥandān
Bize ola bu ‘ālem gül ğülistān
- 209 İde şenlikleri dünyāyı ḥurrem
Dil-i maḥzūnumuzdan def‘ ola ğam

199b zerd: derd A.

201a ol nāzenīnler: gördi o zeynler SE.

- 210 Kulağ urdı çü Haydar ol kelāma
Hemān nezr eyledi üç gün şıyāma
- 211 Yanınca Fāṭıma ol hūb-siret
Bile itdi ol üç gün şavma niyyet
- 212 Görüp Fıdḍa daḥı bu ihtimāmı
Derūndan iltizām itdi şıyāmı
- SE 128a 213 Üçi daḥı didiler yā İlāhī
Ki ‘āciz kullaruñ sensin penāhı
- 214 Virürseñ bu iki tıfla ifākat
Üçümüz daḥı itdük şavma niyyet
- 215 Bir iki gün geçüp bu ḥālet üzre
İkisi daḥı oldu şıḥhat üzre
- A 189a 216 Yine evvelki rengi buldı ruḥlar
Turunc iken yine sīb oldu ruḥlar
- 217 Yine nāzük bedenler tazelendi
Ser-āmed turralar endāzelendi
- E 103a 218 Yine lebler leṭāfet bağladılar
Ḥasedden goncalar ḳan ağladılar
- M 9a 219 Murādın bunlaruñ çün virdi Ḳādir
Şıyāma oldılar ol gün mübāşir
- 220 Eli ṭar idi ol dem Murtażānuñ
Ki var idi be-gāyet faḳrı anuñ

- 221 Gice olduĝda açmaĝa şıyāmı
Yoĝ idi bir iki loĝma ta‘āmı
- 222 Var idi bir Yehūdī adı Şem‘ün
Anuñ olmışdı ĥadden mâlı bīrūn
- 223 Olurdu Ķal‘a-ı Ĥayber içinde
Yaturdu ħut ki rāsū zer içinde
- 224 Varup Şem‘ün-ı Ĥayberden zarūrī
İdüp minnet ödünç aldı faĥūrı
- 225 Üç ölçek arpa idi alduĝı ĥarż
Getürdi itdi anı Fıĝđaya ‘arż
- SE 128b 226 Didi var sen bunı tãĥūna al git
Çeküp bir şā‘ını biş dāne ĥurş it
- 227 Ki ol nān biş kişıye ola ĥişşe
‘Aceb ĥāle irişdi şoñra ĥışşa
- 228 Edā itdi ne emr oldıysa bir bir
Bişürdi nān-ı penci ĥıldı ĥāzır
- A 189b 229 Çün aĥşam oldu ĥıldılar namāzı
Ĥudāya itdiler ‘arż-ı niyāzı
- 230 Ķodılar biş ‘aded nānı miyāna
Daĥı el şunup almadın dehāna

224a Şem‘ün-ı: Şem‘ūna M.

224b faĥūrı: ĥuşūrı A; ĥuĥūrı M.

226a var sen: sen var A, M.

228a oldıysa: itdiyse A.

229b ‘arż-ı: ‘arż u A.

- 231 Çapudan yalvarup bir sâ'il ol dem
 Didi ey ehl-i beyt-i Fahr-ı 'Âlem
- 232 İdüñ şefkat ki ben üftâde miskîn
 Niçe gündür ki qaldum ac u ğamgîn
- E 103b 233 Ta'am ile idüñ derde devâmı
 'İvaż ola size cennet ta'amı
- M 9b 234 Çü hişşe zâhir oldı kışşasından
 Hemân her biri geçdi hişşesinden
- 235 Ne var ise miyândan qaldurup hep
 Aña virdiler anları müretteb
- 236 Hepisi şuyıla itdiler iftâr
 Bunuñ üstine geçdi ol şeb-i târ
- 237 Yine yarındası gün ol cemâ'at
 Çamusı eylediler şavma niyyet
- SE 129a 238 Cevüñ bir şa'imı dağı idüp un
 Bişürdiler yine biş nân-ı yeksün
- 239 Yine iftâr vaqtinde kemâ-kân
 Zuhûra geldi bir dermânde mihmân
- 240 Yetim imiş gelüp itdi su'âli
 Aña virdiler ol nân-ı helâli
- 241 Yine ekl itmeyüp ol şeb ta'amı
 Yine şuyıla açdılar şıyâmı

235a miyândan: miyânda SE.

238b nân-ı: dâne E / yeksün: yekün A; bu gün M.

A 190a	242	Üçinci gün irişince yine şām Didiler kim kılalum nezri itmām
	243	Yine şā'im olup şabr eylediler Gör a nefse niçe cebr eylediler
	244	Cevüñ bir ölçegi qalmışdı anı Ögüdüp itdiler biş dāne nānı
	245	Yine aḥşam olıcaq gör qazāyı İşitdiler qapudan bir nidāyı
	246	Didi kim raḥm idüñ ben bir esīrem Niçe gündür ki ac u nā-güzīrem
	247	Miyāndan qaldurup biş dāne nānı Qamusı ol esīre virdi anı
E 104a	248	Şuyıla açdı her biri orucın İşirmadı birisi etmek ucın
M 10a	249	Yine cū' ile çıqdılar şabāḥa Fidā olsun dil ü cān ol şalāḥa
	250	Şabāḥ ol kāşif-i sırr-ı velāyet Peyam-berden yaña itdi 'azīmet
	251	Bile alup ol iki tıfl-ı pāki Resül öñinde varup öpdi ḥāki
SE 129b	252	Şararmışdı beñizler nitekim mūm Bedenler ditrer idi tūt ki maḥmūm

245b qapudan: qapuda SE /nidāyı: şadāyı M.

248b etmek: ekmek A, E, SE.

249b şalāḥa: şıyāma SE.

252a beñizler: beñizleri SE.

- 253 Ferâh-ı tayrveş ol iki yavru
Olup lertzân çekerlerdi bu cevri
- 254 Dimezlerdi bizi kırtar bu ğamdan
Şikâyet eylemezlerdi elemden
- A 190b 255 Nazar itdi çü Peyğam-ber bu hâle
Teraħħum oldı kalbine havâle
- 256 Be-ğâyet şefkatinden bağrı yandı
Dütünü ahınuñ göge boyandı
- 257 Hâbîb-i pâke çün geldi bu şefkat
Hemân cüş eyledi deryâ-yı rahmet
- 258 İdüp bunlara Hâk luţf-ı cemîli
Beşâretlerle şaldı Cebre’îli
- 259 Beyân kıılmağa virdügi ‘aţâyı
Resûle nâzil itdi *hel etâyı*
- 260 Ki maķbûl oldı ol hâliş ‘ameller
Virildi anlara ni‘me’l-bedeller
- 261 Olup me’vâları ‘Adn-i mü’eyyed
Olurlar mülk-i bâķîde muħalled
- 262 Girenler çıkmaz ol dârü’l-beķâdan
Ğam olmaz anlara anda fenâdan

258a idüp: iden SE / bunlara: bulara M / luţf-ı: luţf u M; luţfi SE.

259b *هل اتى* / *İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?* (İnsân, 76/1) İnsan Suresi, “Hel etâ” adıyla da anılır.

261b bâķîde: bâķîden SE.

E 104b	263	Giren aña görür rüz-ı cezāda İren anda irişür her murāda
M 10b	264	İderler kaçır-ı cennetde neşātı Döşerler anda istebraķ bisātı
SE 130a	265	Ķabālar sündüs-i zībā bedende Yürürler serv-i sebz olup çemende
	266	BuĶūr idüp libāsa misk-i ezfer Geyerler nürdan tāc-ı mücevher
	267	Nişīmen şuffe-i gülzār-ı cennet İderler ħūrlarla ‘iṣ ü ‘iṣret
A 191a	268	Şarāb-ı Selsebīl ü ‘ayn-ı Tesnīm Kimi zer kāse-i bezmūñ kimi sīm
	269	Olup dārāt ile rākib Burāķa Olurlar ġarķa zīb ü tımțurāķa
	270	Ne menzilgāha olursa giderler Maķāmātı ser-ā-ser seyr iderler
	271	Görürler anda dīdār-ı Ĥudāyı Nitekim leyle-i bedr içre ayı
	272	Sirāyet eyleyüp nūrı cemālūñ Kemāle irgürür ħüsnin ricālūñ

263a görür: girür A.

266a libāsa: libās M.

267a şuffe-i: şafĶa-i SE.

267b ħūrlarla: ħūrlar SE.

268b zer: ser E / kimi: kimisi A, M.

271a dīdārı: dīzārı A, M.

- 273 Eger hātun ise sulṭān olur ol
Ne sulṭān āfet-i devrān olur ol
- 274 Ne deñlü pīre-zen olsa muḥaqqāq
Anı bir tāze maḥbūbe ider Ḥaḳ
- 275 Virür endāmına bir ḥüsn ü zībā
Ki aña reşk ider vildān u ḥavrā
- 276 Niçe ḥūrī olur aña perestār
Olurlar emrine anuñ nigehdār
- 277 Eger ṭıfl ise bir şeh-zāde olur
Ḳamu teklīfden āzāde olur
- E 105a 278 Anı bir kāra meşgūl eylemezler
SE 130b Bir üstāda virüp ḳul eylemezler
- M 11a 279 Biner iner geyer zībā ḳabālar
Yanında cem‘ olur her āşinālar
- 280 Daḫı çoḳdur ‘aṭālar gūne gūne
Bu zıkr olan degül illā numūne
- A 191b 281 Gel imdi başuña cem‘ eyle ‘aḳluñ
Oñat feh̄m eyle feh̄vāsın bu naḳlūñ
- 282 Eger oldıysa ey merd-i mükemmel
Gözūñ kuḫl-ı başiretle mukaḫḫal
- 283 Budur feh̄vāsı kim ṭā‘at idenler
‘Amelde rāh-ı iḫlāşa gidenler

273a hātun: cān A.

276a ḥūrī: ḥūr SE / aña: ki A.

279a biner iner: ber-ā-ber A.

- 284 Sevābından anuñ maħrūm olmaz
Cehennem āteşine mūm olmaz
- 285 Şu kim hālī degül sa'y u talebden
Teselliler bulur yarın Çalapdan
- 286 İlahī yarlığa yarın günāhum
Sepīd it 'afv ile rūy-ı siyāhum
- 287 Baña maħlaş didi bir pāk-meşreb
Yalan itme anı maħşerde yā Rab
- 288 Anuñ yüzi şuyına ber-murād it
Muṭahhar rūhını fazluñla şād it
- Behişt-i Dūvüm ***
- 289 İden peydā vücūd-ı kā'inātı
Kılan ecsāda maħbes şeş cihātı
- SE 131a 290 Zemīn üstinde insānı yaratdı
Kimin bīnā kimin kūr u ker itdi
- 291 Koyup ṭab'-ı beşerde ihtilāfāt
Havāle itdi aña niçe āfāt
- E 105b 292 Fetīl-i şem'a beñzer rişte-i cān
Anı uyarmaz illā nūr-ı īmān
- M 11b 293 Hevādandur şaķın anuñ fesādı
A 192a Hevā olmışdur anuñ tünd-bādı

286b sepīd: sefid A, M.

288b şād: yād A, SE.

* -E, Hikāye-i Dāfi'a M.

290a insānı: insāna A.

293a şaķın anuñ: anuñ şaķın M.

- 294 İdenler eylük eylük bulı gelmiş
Cezā ihsāna ihsān olı gelmiş
- 295 Murād elden sehāyıla ‘aṭādur
Şanur nā-dān anı halka cefādur
- 296 Ayaqlardan daḥı ey ṭālib-i sūd
Cihād u ḥacca varmaḥ oldı maḥşūd
- 297 Ḥaḳīkatde budur sözüñ me’āli
Saña zīnetdür a’zāñuñ kemāli
- 298 Sebebdür çeşm ü ebrü gūş u bīnī
Güzel göstermege şāhiblerini
- 299 Birisi eksük olduḡda ne minnet
Zuhūr eyler vecāhetde rekāket
- 300 İki nesne ḳamudan mu‘teberdür
Ḳulaḳ ṭut bu ḥaber şādıḳ ḥaberdür
- 301 İkisi daḥı ammā ma‘nevīdür
Biri gönül biri ‘aḳl-ı ḳavīdür
- 302 Saña şanma ki ‘aḳl iḳrār olupdur
Başuñda tāc-ı cevherdār olupdur
- SE 131b 303 Gönül gerçi degüldür sīm ü zerden
Gögüs levḥidür ol saña güherden
- 304 Bir eşer ḳanda kim baḳsañ muḥaḳḳaḳ
İḥāṭa eylemişdür ni‘met-i Ḥaḳ

296a ayaqlardan: ayaḳlar E / sūd: cūd M.

303b levḥidür: levḥinde A, SE.

- 305 Ğarīķ-i ni‘metisin fi’l-ħaķīķa
Yüri şükkrinde fevt itme daķīķa
- A 192b 306 Edeb terk itmeyendür aña şāķir
Olur merdūd edebsüz olsa zākır
- E 106a 307 Edeb üzre olan fānī cihānda
Mużaffer oldı hem bunda hem anda
- M 12a **Ĥikāye-i Mergūbe** *
- 308 Meger üç kimse bir gün ķavl iderler
Levāzım cem‘ine taĝa giderler
- 309 İderken anda maķşūdı müheyyā
Bulıtlar ķopdı yaĝmur oldı peydā
- 310 Çü bārān eyledi gökden nüzūli
Varup bir ĝāra itdiler duĝūli
- 311 İrişüp nāĝehān taķdīr-i Yezdān
Yirinden ķopdı bir taş oldı ĝalķān
- 312 Ķazāyıla gelüp ol seng-i mümted
Ķapusın büsbütün itdi anuñ sed
- 313 Ķapayup anı zulmet-ħāne itdi
Yapılmış dilleri vīrāne itdi
- 314 Ķalurlar yol bulunmaz reft ü pūya
Ķaçup yaĝmurdan uğrarlar toluya

306a edeb: idüp A.

307 –SE.

309b ķopdı: oldı A, SE.

311b ĝalķān: lerzān A, SE.

312a gelüp: gelür A.

312b sed: -A.

- SE 132a 315 İhāta eyler anda anları ğam
Olur ol ğār bir çāh-ı cehennem
- 316 Görürler çāre yok hergiz necāta
Göñüllerde recā kalmaz hayāta
- 317 Bu hāl üzre geçerken zār u ğamgīn
Birisinden açıldı çeşm-i haq-bīn
- A 193a 318 Ki Haqquñ aña ilhāmı irişdi
Halāşuñ ya'nī hengāmı irişdi
- 319 Didi yārānına bu böyle olmaz
Ki ye's erbābı derde çāre bulmaz
- 320 Gelüñ rāh-ı halāşa göz tıtalum
Ol ulu āsitāna yüz tıtalum
- E 106b 321 'Amel kim itmişüzdür her birümüz
K'anuñla olısar yarın yirümüz
- 322 İdüp anuñ içinde hālīşin yād
Du'ālarla kılalum āh u feryād
- M 12b 323 Ola kim Hāzret-i Haqq ide raḥmet
Gide bizden bu miḥnet bu ḳasāvet
- 324 Didi evvel biri kim eylerem yād
Tıtuḳdum ücrete bir iki ırğad
- 325 Seḫerden şāma deñlü nitekim ḳul
Ḳamu olmışlar idi kāra meşğül

319b erbābı: erbāb A, SE / derde: derdin M.

320a halāşa: ihlāşa SE.

321b anuñla: anuñ A, SE / yirümüz: birümüz A.

322a hālīşin: hālīş A, M, SE.

- 326 Birisi ol işe geç girmiş idi
Ki evvel vaqti zuhruñ irmiş idi
- 327 Egerçi nişfa irmişdi nehārı
Velī anlar qadar var idi kārı
- SE 132b 328 Gice ücretlerini virdügüm dem
Ber-ā-ber virdüm anlarla aña hem
- 329 Birisi anlaruñ oldı ğazabnāk
Elinden saçdı sīmin nitekim hāk
- 330 Hāsūd imiş ki reşkin zāhir itdi
Bırağup ücretini vardı gitdi
- A 193b 331 Çü gördüm bilmedi sūd u ziyānı
Varup cem‘ eyleyüp hıfz itdüm anı
- 332 Ol ešnāda sürek geldi sebīle
Şatun aldum anuñla bir faşīle
- 333 Zamān geçdi faşīle bende qaldı
Velī yıldan yıla nesli çoğaldı
- 334 Mürür itdi bunuñ üzre niçe sāl
Benüm taht-ı yedümde qaldı ol māl
- 335 Yoğ iken nā-gehān fikrümde nāmı
İrişdi ğuşa bir pīrūñ selāmı

326b evvel: -A.

328b anlarla: anlara A.

329b sīmin: sīmi A / nitekim: niteki A, M.

330a reşkin: reşk A.

- 347 Ki aıt olmişdı bir yıl bu vilāyet
Cihān alkın zebūn itmişdi illet
- 348 Zamānında iken bulmadı bārān
Gōñūller oldu ol amdan perīşān
- 349 ubūbuñ adı var kendū yo idi
Bu yoludan helāk olmiş ço idi
- 350 Baña ol yıl inā virmişdi Bārī
Derūna cevce am olmazdı ārī
- 351 Benüm artardı arcumdan nuūdum
Yanardı āteş-i reşke asūdum
- 352 Var idi bir cemīle yanumuzda
arār itmişdi meyli cānumuzda
- M 13b 353 Kemāl-i üsn ile mevşūfe idi
Edeb erkān ile ma‘rūfe idi
- SE 133b 354 Gürisne alup ehli vū ‘ıyāli
arūrī benden itmişdi su‘āli
- 355 Dimişdüm başum üzre her murāduñ
Eger maşūda olmazsa ‘ināduñ
- 356 Baña rām ol murāduñ āşıl olsun
Saña her günde gendum vāşıl olsun

347a olmişdı: olmiş idi A / bu: - A, SE.

348b amdan: amda M.

349a kendū: kendi A.

350b cevce: çöpçe A, SE / am: -A.

351b reşke: ‘ışa M.

354a alup: almayup M / ehli: ehl M.

355b maşūda: maşūd M.

- A 194b 357 İşitdi çünki benden bu hıřābı
Dehānın açmayup kesdi cevābı
- 358 Varup aıhvāli zevcine didi hep
İşidüp ol daıı itdi bükā hep
- 359 Bir iki gün yine řabr itdi cū‘a
Velī gāyetde za‘f irdi fūrū‘a
- 360 Nic’itsün gördi olmaz bi’z-řarūre
İcāzet virdi zevci ol fücūra
- 361 Didi kim var rızā vir ol vebāle
Hudā ‘afv eyleye kıyma ‘ıyāle
- 362 Gelüp virdi murādumca cevābı
‘İmāret eyledi şalb-i řarābı
- 363 şalup bir şalvete bālīn ü pister
Viřālin sīnede kıldum muşarrer
- 364 şoyınmaıa çün āgāz itdi şatun
Bozıldı beñzi řalbi oldu maıızūn
- 365 Ruıı pejmürde oldu çeşmi giryān
Teni pālūde-i ter gibi lertzān
- E 108a 366 Didüm n’oldı sebep bu ızıřrāba
Didi şorşaram uırayam ‘azāba

357b kesdi: virdi M.

358b bükā: -SE.

360b fücūra: mecūra A, M.

362b şalb-i: beyt-i SE.

364a çün: çü M.

364b şalbi oldu: oldu şalbi M.

365b pālūde: pālūze E.

366a didüm: didi M.

- SE 134a 367 Baña bu söz be-gāyet itdi te'sīr
Hemān şandum ki urdı bağruma tīr
- M 14a 368 Didüm zen hilkatinde ola noqşān
Ba'īd ola yanında terk-i fermān
- 369 Ricālūñ 'aqlı kāmīl fehmi çālāk
Niçün ola tarīk-i Hākda nā-pāk
- A 195a 370 Turup pisterden anda tevbe itdüm
Ol egri yolu koyup toğrı gitdüm
- 371 Zāhīre virdüm ol hatuna vāfir
Didi itsün 'ivāz ol Hāyy u Qādir
- 372 Pes el açup didi ol kes İlāhī
Bilürsin sen bu aḥvāli kemāhī
- 373 Riyā yoğ ise bu kārūmda mestūr
Bu gāruñ vir açılmasına destūr
- 374 Çün andan bu tazarru' oldı peydā
Hācerden ıztırāb oldı hüveydā
- 375 Olup lertzān yine itdi qarārı
Ezelden artuq açıldı kenārı
- 376 Ziyā evvelkiden oldı füzūnter
Ki görmek bir yirin oldı müyesser
- 377 İdüp çünkim suḥanda ihtimāmı
Bunuñ da āḥire irdi kelāmı

369b Hākda: Hākça A, SE.

373a mestūr: destūr M.

374a andan: oldı M / oldı: anda M.

- 378 Üçinci merd el açup didi yâ Rab
Saña ma'lûmdur aḥvâlümüz hep
- 379 Var idi bir kaṭî'a gûsfendüm
Güderdüm anları şahrâda kendüm
- SE 134b 380 Kaṭı pîr olmuş idi vâlideynüm
Velî olmuşlar idi naşb-ı 'aynum
- E 108b 381 İderdüm anlarıñ ḥidmetlerini
Bilürdüm ḥâşılı ḥürmetlerini
- 382 Koyundan süd şağup iṭ'âm iderdüm
Neye gönderseler dönmez giderdüm
- M 14b 383 Meger bir gün koyun şağmağa vardum
A 195b Ki bir dem eyleyem çübâna yardım
- 384 Beni ḥabs itdi ol gün anda yağmur
Şeb irişince oldum anda mecbûr
- 385 Gice incinmesünler diyü benden
Şağup bir miḥlebe tâze lebenden
- 386 İletdüm anlara kim olalar sîr
Velî gördüm uyumuş ol iki pîr
- 387 Tıutup ol miḥlebi tırdum elümle
Dizüm anda neler çekdi bilümle
- 388 Uyanurlar diyü tırdum nazarda
Uyanmadılar illâ kim seherde

383b eyleyem: eyleyin SE.

384b mecbûr: tûr SE.

386b uyumuş: uyurlar A.

388a uyanurlar: uyanalar A, E, M.

- 389 Seher vaktinde kalçup itdiler nüş
Dürişdüm eyledüm hâırların hoş
- 400 Bu rāya irdi çün taqđır-i maqşūd
El açup didi ey maıľub u Ma‘būd
- 401 Bu kārumba eger var ise ihlāş
Bizi kıľ raħmetüñ baħrine ğavvāş
- 402 Bu sengüñ zulmetin eyle izāle
Ķarañu gicede döndük hilāle
- SE 135a 403 Zihī kudret ki zā’il oldı ol taş
Yile varmış gibi bir dāne haşhāş
- 404 Riyādan pāk olan hāliş ‘ameller
Hem a‘lālardur anlar hem eceller
- 405 Şefi‘ olup du‘ā-yı müstecāba
İrişdürmek olurmuş fetħ-i bāba
- A 196a 406 Ki bu kışşa kelām-ı mu‘teberdür
E 109a Eħādīşüñ şihāhından haberdür
- 407 Nazar kıľ imdi ma‘nā-yı ħadīse
Ķulaķ tıtma inanmayan ħabīse
- M 15a 408 Kerāmet gizlüdür ħüsn-i ‘amelde
Muqadder eyle olmışdur ezelde

399b dürişdüm: dürüşdüm E.
401a kārumba: kārumban SE.
404b a‘lālardur: a‘lādur M.
405a du‘ā-i: du‘āsı M.
406a kelām-ı: bir kelām-ı M.
406b haberdür: eşerdür SE.
408a ‘amelde: ‘amelden SE.
408b ezelde: ezelden SE.

- 409 ‘Amelsüz intiẓār-ı evc-i ‘izzet
Belāhetdür belāhetdür belāhet
- 410 İlāhî sen Kerîm ü bî-ğarażsın
Yine ihsānuña kendüñ ‘ivażsın
- 411 Cihānda luţfuña iren mü’eddeb
Görür dîdāruñı olur muḡarreb
- 412 Temennāmuz budur rûz-ı ezelden
Ki maḡrûm eyleme ḡüsn-i ‘amelden
- Behişt-i Sivüm ***
- 413 Cevād ol Ḥayy u Ḳādirdür ki cûdı
Hibe ḡılıḡıdır eşyāya vücûdı
- 414 Seḡā kim zînet-i ṭab‘-ı beşerdür
Anuñ cûdı ziyāsından eşerdür
- SE 135b 415 Cuvān-merd ins ü cinnüñ mihteridür
Vücûdı cûd-ı Ḥaḡḡuñ maḡharıdur
- 416 Egerçi çoḡdur evşāf-ı ḡamîde
Ḳamusından seḡāvetdür güzîde
- 417 Dimişdür Ḥazret-i Ḥaḡḡuñ Resûli
Ol iki ‘ālemüñ aşlu’l-uşûli
- A 196b 418 Seḡā kim ḡalḡ içinde mu‘teberdür
Cinān bâḡında bitmiş bir şecerdür

* -E.

413a Ḳādirdür: Ḳādir A.

415a mihteridür: mihterisin E.

415b maḡharıdur: maḡharısın E.

- 419 Bize zād olmağičün berg ü bārı
Yayılmışdur cihāna şāhsārı
- E 109b 420 Olup perverdesi luţf-ı Hūdānuñ
Yapışdı her ki bir şāhına anuñ
- 421 Çeküp āhir anı ol şāh-ı pür-bār
Zārūrī itdürür Firdevse reftār
- M 15b 422 Ecel derdine olmaz çünki çäre
Dilā sen de yapış bir şāhsāra
- 423 Gelen bunda gider bir kimse qalmaz
Kefenden mā-‘adā bir nesne almaz
- 424 Heves itme gürür-ı tāc u tahta
Gerekmez saña illā iki tahta
- 425 Düşürseñ nā-gehān bir iki sīmi
Yağarsın sīnede nār-ı caħīmi
- 426 Każā-yı mübrem irdükde felekden
Elüñde nesne qalmaz mā-melekden
- 427 Bu fānīden dem-ā-dem almağa kām
Yilersin yıl gibi kılmazsın ārām

417-421. beyitlerde işaret edilen hadis: *Cömertlik, cennet ağaçlarındandır; dalları dünyaya eğilmiştir. Onun bir dalına yapışanı bu dal, cennete ağıdırır. Nekeslik, cehennem ağaçlarından bir ağaçtır; dalları dünyaya eğilmiştir. Onun bir dalına yapışanı da o dal, ateşe atar.* Hadisin bir diğer rivayeti de: *Güzel ahlāk ve cömertlikle İslām'a ihsanda bulunun! Cömertlik bir ağaç gibidir. Kökü cennette, dalları ise dünyaya sarkmıştır. Her kim, o ağacın altında yaşar ve cömertçe davranırsa, er geç o ağacın dallarından birine tutunur ve o ağacın kökünün bulunduğu cennete yükselir* şeklindedir.

422b dilā: dile A.

425b yağarsın: yağarsañ A.

426a felekden: felekde A, SE.

426b mā-melekden: māl ü mülkde A, SE.

- SE 136a 428 Beķā-yı cāvidāna yil yilerseñ
Ölümden öñdin öl dirlik dilerseñ
- 429 Hısābına iderseñ iltifātı
Deñizden kaçredür mālūñ zekātı
- 430 Sen anı virmede zaħmet çekersin
Bu mezra‘da şeķā toħmın ekersin
- A 197a 431 Anuñçün didi sultān-ı dü ‘ālem
Ki mevt-i aġniyādur ħasret ü ġam
- 432 Faķīrūñ mevti olur istirāħat
Anuñ baġrını yaķmaz nār-ı ħasret
- 433 Seħāyile çıkar dünyāyı dilden
Dil-i ālūdeñi pāk eyle gilden
- 434 Kimūñ ŧab‘ında kim rāsiħ ola cūd
Firāķ odına yaķmaz anı Ma‘būd
- E 110a 435 Eger tāze cevāndur ol eger pīr
Fenānuñ faķdı itmez aña te’sīr
- 436 Zihī devlet ki bir merd-i Müselmān
Bula ol vaşf ile ‘ālemde ‘unvān
- M 16a 437 İrüp rüz-ı ecel itdükde rıħlet
Seħā anuñ kıomaz kıalbinde ħasret
- 438 Şu kim aña seħā vaşfı virildi
Cihānda beg gibi dirlik dirildi

428b *Ölmeden önce ölinüz.* Sahih hadis deġil; tasavvufta “fenā fil’lāh” derecesini ifade eden, mutasavvıflar tarafından çok kullanılan bir ibaredir.

435b faķdı: faķrı A, SE.

- 439 Gözüñ açup gel imdi ‘âkılâne
Nazar kı1 gör neler gelmiş cihāna
- Ĥikāye-i Güzīde ***
- SE 136b 440 ‘Arabda var idi Ma’n adlu bir mīr
Vücūdı cūd ile olmuşdı taĥmīr
- 441 Göçer ulu ‘Arablardan olupdı
Seĥāda nāmı dünyāya ʔolupdı
- 442 Olupdı zer yanında bir avuç ʔum
Gelen dergāhına gitmezdi maĥrūm
- A 197b 443 Şecā‘atde bahādur ġāzī idi
Fezā-yı himmetüñ şeh-bāzı idi
- 444 ʔonar olsa yol üstine ʔonardı
Mürüvvet şāĥsārında dünardi
- 445 Güzer kılduĥda ebnā-yı sebīle
İderdi niçe elʔāf-ı cemīle
- 446 Niçe günler ziyāfetler iderdi
Murād üzre ri‘āyetler iderdi
- 447 Gider olsa virürdi zād-ı rāhı
Olurđı anuñ a‘dādan penāhı
- 448 ʔoşardı yanına bir iki hem-rāh
Ki ʔaşd ide ĥarāmī aña nā-gāh
- E 110b 449 Ĥarāmīden zarar irişse yolda
ʔaleb eylerdi anı şaġda şolda

* - E, Ĥikāye-i Kāfiye M, Ĥikāye SE.

443b fezā-yı: ʔazā-yı A, SE.

445b iderdi: ururđı A.

- 450 Bulnursa gelüp haqqından anuñ
İderdi aña envā'ın ezānuñ
- M 16b 451 Eger el virmeyüp devr-i zamāne
Bulınmazsa harāmīden nişāne
- 452 Öderdi yolcınıñ olan ziyānın
Dirīg itmezdi andan hānumānın
- SE 137a 453 İşidüp nāmın ol kân-ı seḥānuñ
Gelür ḳapusına bir şā'ir anuñ
- 454 Niçe gün ḳādir olmaz 'arz-ı hāle
Mülākī olımaz ol hoş-hıṣāle
- 455 Görür olmaz birine ḳullarınıñ
Su'al eyler ḳolayın yollarınıñ
- A 198a 456 Ki 'azm itse ḳaçan bustāna ol mīr
Kerem luṭf eyle sen baña ḳaber vir
- 457 Var idi bir ser-āmed büstānı
Ki bārū içine almışdı anı
- 458 Gelürdi ṭaşradan bir āb-ı cārī
Şuvarurdu girüp ol sebzearı
- 459 Gelür dīvāruñ altından girerdi
Şudan ol bāğa revnaḳlar irerdi

450b ezānuñ: 'azābuñ A, SE.

454 –M.

458a gelürdi: girerdi SE.

459a girerdi: giderdi A.

- 460 İçerde ol şuyun üstinde sulţan
Oturup itmege eţrafı seyrān
- 461 Murādı üzre bir köşk itmiş idi
Bināsına niçe zer gitmiş idi
- 462 Meger bir gün murād idindi ھاżret
Ağalarla ide bāğında şoħbet
- 463 Bu ھاlı şā'ire bildürdi ol ھاıl
Ki beg bustāna gitdi müntebih ol
- E 111a 464 Bu sözi gūş idicek gitdi şā'ir
Varup bir şi'r peydā itdi şā'ir
- 465 Anı bir taħtanun üstine yazdı
Şanasın sikke[y]i mermerde ھاızdı
- SE 137b 466 Revān olup hemān rāh-ı şavāba
Tolaşdı taşradan vardı ol āba
- M 17a 467 Şuya şaldı şu anı aldı gitdi
Varup bārū içinden köşke yitdi
- 468 Oturmışdı serir üstinde ol şāh
Görür ol taħta[y]ı şu üzre nā-gāh
- A 198b 469 Şu üstinden getürdüp anı gördi
Oқыup yüzine gözine sürdi
- 470 Hemān ādem şalar şā'ir bulunur
Felāket çarħının necmi tōlinur

460a şuyun: şu SE.

466b tolaşdı: dolaşdı SE.

467b içinden: içine A, SE.

- 471 Virür ol şâ'ire ol mîr-i ekrem
Bir ednâ beyt için on bedre dirhem
- 472 Alur mâlı gider şâ'ir ferahnâk
Olur telvîs-i ğamdan sînesi pâk
- 473 Begüñ destinde ol şî'r-i dil-âvîz
Oğur aşhâbına olur şeker-rîz
- 474 Çün oldı ibtidâ baş-ı simâta
Şoğar ol tahta[y]ı zîr-i bisâta
- 475 Yaturlar ol gice ol bâğ içinde
Nitekim ehl-i huld uçmağ içinde
- 476 Geçüp gice şabâh olduĝda yine
Gelür ol tahta mîrûñ hâtırına
- 477 Oğur üstindekin yine ne kim var
Getürür şâ'iri yanına tekrâr
- 478 Yine evvelki gibi 'izzet eyler
Aña on bedre dağı himmet eyler
- E 111b 479 Ki her bedre onar biñ dirhem olur
SE 138a Aña mâlik olanlar bî-ğam olur
- 480 Egerçi aldı ol in'âmı şâ'ir
Derûnında velî ğam oldı zâhir
- 481 Didi ben ol cevân-bahta ne şundum
Ki in'âm almağa tekrâr oğındum

479a onar: otuz M.

481b oğındum: oğundum E.

- M 17b 482 Bir ednā beyte kim bir dāne güldür
A 199a Bu deñlü cā'ize cā'iz degüldür
- 483 Beni taħmīķ ider mīr-i cihāndār
Yine alur bu mālī āħir-i kār
- 484 Virüp bu vehmi ol gün añā iblīs
'Abeş efkār ile itdürdi telbīs
- 485 Hālāş olmağ içün ol mālī reddēn
Hemān ol şeb firār itdi beledden
- 486 Üçinci gün şabāħ olduķda ol şāh
Oķur ol taħtadan ol beyti nā-gāh
- 487 Yine ķaşd eyler ol mīr-i e'ālī
Ki vire şā'ire on bedre mālī
- 488 Ararlar şā'iri 'ayn u eşer yoķ
Ne yaña gitdüginden bir ħaber yoķ
- 489 Bilürler kim firār itmiş beledden
Ķaçar devlet ırağa bī-ħıreddēn
- 490 Çün anuñ ħālī Ma'na oldu ma'lüm
Didi bu idi dil levħinde mersüm
- 491 Ki geldükçe dile bu beyt-i 'ālī
Virem ol şā'ire on bedre mālī

483 –M; 483a mīr-i: melik-i A, SE.

485a mālī –A.

486a ol: o A.

487a mīr-i: merd-i A.

489b ħıreddēn: ħaberden A.

490a çün: çü M / Ma'na: yine SE.

- SE 138b 492 Meger kim maḥzenümde ḳalmaya māl
‘Aṭādan el çekem taḡyīr ola ḥāl
- 493 Gel imdi sen ne dirsın bu seḥāya
Virilmez degme insāna bu pāye
- E 112a 494 Niçe devletlü ḳullar var cihānda
Ki reşk eyler melekler āsumānda
- A 199b 495 Ḳula virgi virilmişdür ezelde
Murādāta irilmişdür ezelde
- 496 Şular kim olmadı ḳısm-ı aşamdan
Ḥaber fehm itdiler ceffe’l-ḳalemnden
- 497 Bulanlar buldılar ol dem hüdāyı
İşidenler işitdiler şadāyı
- M 18a 498 Egerçi olıcaḳ ol dem olupdur
Bulanlar ḥişse[y]i bunda bulupdur
- 499 Eyü işde olan bunda kem olmaz
Velī nā-merd-i bed-kār ādem olmaz
- 500 Bize lāzım olan ḥavf u recādur
Ki diller derdine anlar devādur
- 501 Yaraşık görmezüz ‘ucb u riyāyı
Redā-yı Ḥaḳ bilürüz kibriyāyı

495a ezelde: ezelden SE.

495b ezelde: ezelden SE.

497a bulanlar buldılar: ḳula virgi virilmişdür SE/ buldılar: buldı A.

498 –A.

501a yaraşık: yaraşur A, SE.

- 502 Ezel bezmindeki cām-ı tahūruñ
Kesüpdür cur‘ası ‘ırqın ğurūruñ
- 503 Fenā küncinde dermānde ğarībüz
Velī āşüfte-i rüy-ı Hābībüz
- 504 Ümīdi kesmezüz luţf-ı Hudādan
Yağaruz şem‘i nūr-ı Muştafādan
- SE 139a 505 İlāhī sā‘il-i zāruz kapuñda
Niçe eksüklügümüz var tapuñda
- 506 ‘Amelde fi‘l-ħaķīķa lışlaruz biz
‘Aķā‘idde velī ħālişlerüz biz
- 507 Ümīdi raħmete ħalmış gedāyuz
Biz anuñla ezelden āşināyuz
- 508 Ki yoğ iken vücūda sen getürdüñ
Bizi sinn-i eşedde sen yetürdüñ
- A 200a 509 Kemāl-i perveriş envā‘-ı ni‘met
E 112b Degül midür efendi ‘ayn-ı raħmet
- 510 Faķīre raħm iden yanuñda maķbül
Ya senden niçe raħmet ummasun ħul

502a tahūruñ: zuhūruñ A.

502b cur‘ası: cur‘a-i M.

504a ümīdi: ümīzi M.

505b eksüklügümüz: eksügümüz M / var: vardur M / tapuñda: kapuñda A.

506a ‘amelde: ‘amelden SE / lışlaruz: aşıllaruz A; ħālişlerüz SE.

506b ‘aķā‘idde: ‘aķā‘ide A, M; ‘aķā‘idden SE; ħāşıllaruz A.

507a ümīdi: ümīz-i M.

508b eşedde: erşede M; eşenne SE.

510b ħul: ol M.

- 511 Kuluñ ‘afv-ı günāh itse seversin
Günāhın aña āh itse seversin
- 512 Eger raḥmet eger ‘afv-ı cerā’im
Saña yeg yaraşur saña mülāyim
- M 18b 513 Şalāḥa kondurursın ehl-i dīni
Seversin ḥüsn-i ḥulkuñ şāḥibini
- 514 Beşer kâdir degülken intikāma
Bağışlasa günāhın ḥāş u ‘āma
- 515 İdersin anuñ ikrāmına rağbet
Virürsin raḥmetüñden aña ḥil‘at
- 516 Seni ben kanķı nāmuñla añayın
Saña lāyık dili ḳanda bulayın
- 517 Benüm ‘acz ile yoğrılmış türābum
Meger fażluñdan ola feth-i bābum
- SE 139b 518 İlāhī Kirdigār-ı aşıyāsın
Vedūd-ı enbiyā vü evliyāsın
- 519 Ḳapuñda bende-i efkendesiyem
Ne bende bendesinüñ bendesiyem
- 520 İlüñ cūdından ey Perverdigārum
Baña yegdür ḳapuñda intizārum

511b aña: aña M.

512a cerā’im: cerāhim A.

513b ḥüsn-i : ḥüsn ü M; -SE.

516b bulayın: bulayum SE.

518a Kirdigār-ı: Kirdigārā M.

518b enbiyā vü evliyā: evliyā vü enbiyā M.

Behişt-i Çehārum *

- 521 Melik oldur ki mülkidür bu ‘ālem
‘İbādıdur anuñ evlād-ı Ādem
- A 200b 522 Hābībin itdi faḥr-ı ehl-i İslām
Enāma itdi anı ‘ayn-ı in‘ām
- E 113a 523 ‘İbādına işi dā’im keremdür
Kerem ehli yanında muḥteremdür
- 524 Cihāna geldi niçe merd-i huşyār
Yolında itmedi mestāne refṭār
- 525 Fenāsın añladı dünyā-yı dūnuñ
Zebūnı olmadı mekr ü füsūnuñ
- 526 Beḳā mülke heves kıldı dürişdi
İki ‘ālemde maḳşūda irişdi
- M 19a 527 Murādı üzre cem‘ idüp zaḥīre
Mürīd oldı varup bir puḥte pīre
- 528 Revān oldı beḳā rāhına ğamsuz
Geçindi dār u dünyāda elemsüz
- 529 Tevekkülde sebāt üstine oldı
Derūnı nūr-ı imān ile ṭoldı
- SE 140a 530 Düşe ḳalka ḳomadı rāhı elden
Tekāsül itmedi ‘ilm ü ‘amelden
- 531 Edeb tācın idüp başına efser
Sa’ādet ehli içre oldı server

* -E.

523b muḥteremdür: maḥremdür A, mu‘teberdür E.

530a rāhı: rāh SE.

- 532 Dürîşdi rûz u şeb ihyâ-yı dîne
‘Adâvet itdi iblîs-i la‘îne
- 533 Benî Âdemde evvelden budur hâl
Kimi kesb ehli olur kimi kenğâl
- 534 Kimisi nağd-i ‘ömri itdi zâyi‘
Aña fışk u fücür oldı şanâyi‘
- A 201a 535 Firîb-i nefse aldandı fütâde
Helâk oldı ğam u derd ü ‘anâda
- 536 Muğârin olmayup ehl-i şalâha
Zafer bulmadı sa‘y idüp felâha
- 537 Olup iblîs-i pür-telbîse hem-râh
Diler kim eyleye yarın yirin çâh
- E 113b 538 Geberdi kendü qaldı bunda mâlı
Anuñ ğâyet mükedder oldı hâli
- 539 Gidüp ol qaldı dünyâsı yirinde
Yazıldı var yimezler defterinde
- 540 Kimi taqvâyıla dirlik dirildi
Dü ‘âlemde aña ‘izzet virildi
- 541 Olup erbâb-ı taqvânuñ mu‘îni
Öñinde tutdı Qur‘ân-ı Mübîni

532a ihyâ-yı: ihyâya A.

533a evvelden: evvelde SE.

533b kenğâl: kin‘âl A, M, SE.

538a kendü: kendi M / qaldı: qalmadı E.

540a kimi: o ki M.

M 19b	542	Niçe miskîne ihsânı irişdi Niçe bîmâra dermânı irişdi
SE 140b	543	Ehibbâsına mebzûl oldu hilmi Hem evlâdına ta'lim itdi 'ilmi
	544	İki 'âlemde anuñdur sa'âdet Ba'îd olmuş durur andan şeqâvet
	545	Gel imdi var ise 'aqluñ nazâr kııl Bu hâli gör dalâletden hazer kııl
		Hikâye-i Nâfi'a *
	546	Meger var idi bir merd-i mü'eddeb Ki dirlerdi Sa'îd İbni Müseyyeb
A 201b	547	Ulularından idi tâbi'inüñ Yoğ idi hadd ü haşrı tâbi'inüñ
	548	Faķîh ü müctehid sünnî er idi Ķamu tâbi'leri şâlihler idi
	549	Anuñ bir duĶteri var idi tâze Boyu beñzerdi serv-i ser-firâza
	550	Yoğ idi hürîde hüsni ü cemâli Ķaşı olmuşdı şan 'îdüñ hilâli
	551	Kemâl-i hüsniye yoğ idi noķşân Şaçı zulmet 'izârı nür-ı Yezdân
E 114a	552	Yüzün görenler olurdu gulâmı Cihânı tutmuş idi şîr ü nâmı

545b hazer: güzer M.

* - E, Hikâye M; Hikâye-i Münâsib SE.

550a hürîde: hürda SE.

- 553 Cemîle idi hem mestûre idi
Kamu efvâhda mezkûre idi
- 554 Ol eşnâlarda ol ‘aşruñ emîri
İşidüp ol nigâr-ı dil-pezîri
- SE 141a 555 Anı kılmag için oğlına zevce
Şeref mâhın çıkarmag için evce
- 556 Sa‘ide niçe âdem şalmış idi
Aralık şöyle muhtel kalmış idi
- 557 Münâsib görmemişdi şeyh-i ekber
Vire âlûde-i dünyâya duhter
- 558 Emîr ol şeyh-i mazlûma idüp kîn
Benî Âdem olur kîn ile bî-dîn
- 559 Bahâne eyleyüp ber-vech-i tezvîr
Anı hâdden ziyâde itdi ta‘zîr
- A 202 a 560 Nic’itsün şabr idüp şeyh ol ezâya
Zahîre eyledi rûz-ı cezâya
- 561 Hâzer kılmadı ta‘zîr-i eşedden
Dögilmek yegdür ifsâd-ı veleden
- 562 ‘Aceb hâlet budur kim şeyh-i mezkûr
Faķâhetle olupdı dehre meşhûr
- 563 İderdi mescidinde ders-i ‘âmı
Oķurdu andan ol ‘aşruñ kirâmı

- 564 Gelüp nūrından anuñ her seĥergāh
Alurlardı güneşden nitekim māh
- 565 Meger bir gün biri olmadı ĥāzır
Ki şabr-ı fāķada olmışdı māhir
- 566 Aña dillerde ‘Abdu’llāh idi nām
Şıfat olmışdı aña ĥüsn-i İslām
- E 114b 567 Çün irte oldı uçdı dīdeden ĥāb
Dirildi şeyĥ öñinde cümle aşĥāb
- SE 141b 568 Didi dün derse ĥāzır olmayana
Eyit saña ne olmışdur bahāne
- 569 Didi ehlüm beķā mülke tutup yol
Ben olmışdum anuñ defnine meşĥül
- 570 Didi imdi gerekdür saña ĥatun
Ki fūrce bulmaya iblīs-i mel‘ün
- 571 Didi faķr u fenādur baña pīşe
Evümde ķudretüm yoķ berg ü ‘ışe
- 572 Benüm gibi gedā yoķdur felekde
İki aķçam var ancaķ mā-melekde
- A 202b 573 Baña kim iĥtiyār idüp vebālin
Virüp āteşlere atar ‘ıyālin
- 574 Didi diñle benüm saña sözüm var
Elümde besledüm körpe ķuzum var

- 575 Alursañ aşlı yoǵdur ǵāl u ǵılūñ
Nikāh olsun hemān gönder vekīlūñ
- 576 Çün ‘Abdu’llāha şundi bu şerīdi
Hicābından ‘araǵ oldu eridi
- 577 Zamāndan şoñra başa dirdi ‘aǵlın
Kelāminuñ bu yüzden itdi naǵlın
- 578 Ki fikr itdüm ki eblehlikdür ihmāl
Vekīlüm hıdmetine itdüm irsāl
- 579 Nikāh idüp ‘acebdür bu mu‘ammā
Ol iki aǵça[y]ı itmiş müsemmā
- 580 Hudāya ‘arz idüp hüsni-niyāzı
Gice ǵıldum cemā‘atle namāzı
- SE 142a 581 Pes andan mesken-i me’lūfe vardum
Ta‘ām için evümde şem‘ uyardum
- E 115a 582 Var idi zeyt ile bir pāre nānum
İverdi anuñ iftārına cānum
- 583 Getürdüm ortaya zeyt ile nānı
Ki iftār eyleyem ol gice anı
- 584 Ǵapudan oldu bir āvāze peydā
Ta‘accüb oldu sīnemde hüveydā
- 585 Sa‘īdüñ şavtına beñzetedüm anı
Velī ma‘lūm idinmişdüm bu şānı

577b yüzden: yüzün A.
581b evümde: odamda A.
583b ol: o A.

- A 203a 586 Ki çil sāl idi kim ol vāşıl-ı Hāḡ
Evinden mescide varurđı ancaḡ
- 587 Didüm kimdür didi gel ḡapuyı aç
Didüm pāyuñ türābı başuma tāc
- 588 Gelen çün ol imiş bildüm ḡaḡīḡat
Didüm sür‘at idüp ey şeyḡ-i sünnet
- 589 Ne lāzım kendüñüz gelmek ḡapuya
ḡaber olsa varurdum ben ḡapuya
- 590 ḡapuyı açduḡum dem gördüm anı
Ki olmuş baḡt-ı bīdāruñ zamānı
- 591 Dimāḡum bŷy-ı misk itdi mu‘aḡḡar
Bile gelmiş meḡer şeyḡ ile duḡter
- 592 Didi kim ḡaḡḡuñı ḡılmaḡa īşāl
Getürdüm gel berü menḡḡaḡnı al
- 593 Elin alup hemān ol māh-rŷyı
ḡarem içre şalup çekdi ḡapuyı
- SE 142b 594 ḡicāb aldı beni gördükde anı
Segirdüp gizledüm zeyt ile nānı
- 595 ḡaber itdüm çıkup ol dem sebīle
Dirildi vālide ḡavm ü ḡabīle
- 596 Didiler virmezüz biz bunı saña
Yŷri sen geçme bir ḡaç gün bu yaña

589b didüm: didi SE.

592a ḡaḡḡuñı: ḡaḡḡuñ SE.

593a elin: el A.

596a biz: -A.

- E 115b 597 Evine aldı mäder ben çekildüm
Dügün itmekdür anuñ kaçdı bildüm
- 598 Bunuñ üstine geçdi bir kaç eyyâm
Şebistân-ı zifâfa irdi hengâm
- A 203b 599 Çün irdüm vaqt olup vuşlat şebine
Nazar kıldum sa‘âdet kevkebine
- 600 Cemâli bî-bahâne hulķı maķbül
Umür-ı dîni benden yig bilür ol
- 601 Şalâh-ı nefis ile perverde olmuş
Aña taķvâ hicâbı perde olmuş
- 602 İdüp hıdmetler ol hayru’n-nisâya
Ben ilter oldum ibriĝin halâya
- 603 Güzer kıldı bu üslüb üzre bir ay
Ki şeyhüñ meclisine başmadum pây
- 604 Çoĝalup oldu şevķ-i âsitâne
Turup bir şubh-dem oldum revâne
- 605 Ziyâde oldu hâdden diyü fergül
Varup oldum semâ‘-ı derse meşĝül
- 606 Oķındı ders ü taĝıldı cemâ‘at
Baña tur diyü pîr itdi işâret
- SE 143a 607 Gidüp qalmanı benden ĝayrı âdem
Dönüp baña didi şeyh-i mükerrem

597a aldı: geldi E.

598a bir kaç: niçe A, M. E.

599a vuşlat: vaşl A.

607a gidüp: kerem A.

- 608 Ki ehlüñle nedür hālūñ beyān it
Arañuz rāzını bir bir ‘ıyān it
- 609 Didüm kim himmetüñde dōst hāndān
‘Adūnuñ çeşm-i nā-bīnāsı giryān
- 610 Didi ‘āşī olursa iktidādan
Elüñ kōrkıtma te’dīb-i ‘aşādan
- 611 Nihāyet buldı çün söz bu arada
Selām itdüm turup ol hoş-nihāda
- A 204a 612 Eve ardumca ol dem şeyh-i ekrem
E 116a Revāne eylemiş bir kīse dirhem
- 613 Döküp ortaya itdük anı ma’dūd
Yigirmi biñ tamām idi zihī cūd
- 614 Niçe himmet durur yā Rab bu himmet
Neden kōpdı bu ğayret bu hamiyyet
- 615 Ki dünyā ehli oldı aña menfūr
Çerāğını fenānuñ gördi bī-nūr
- 616 Yüzine bakmadı aşlā emīrūñ
Elin aldı yire düşmiş fakīrūñ
- 617 Zamānuñ gör neye döndi mizācı
Eşihhāyı marīz eyler ‘ilācı
- 618 Meger kim eski olmışdur zamāne
Anı muhtel ider ednā bahāne

610b hoş: çün A.

615b fenānuñ: yanarken SE.

- 619 Ḥaṭā didüm zamān her gün yeñidür
Cihān evṭān-ı ecsāduñ geñidür
- SE 143b 620 Zamāne ḥalkıdır olan mu'avvec
Revişde her biri olmışdur a'rec
- 621 Boğazı derdine düşdi şamusı
Añılmaz oldu Ḳahhāruñ şamusı
- 622 Ḥudādan terk-i dünyādur olan emr
Degüldür bî-ḥıred olmağ içüp ḥamr
- 623 Degüller tābi' aşḫāb-ı güzîne
Alupdur bunları ḥırş-ı hezîne
- 624 Fenādan kimse 'ibret almaz oldu
Şalāḥ ehline rağbet kıalmaz oldu
- A 204b 625 625 'Acebdür şimdi kim her bir mürā'ī
İder bir ehl-i dünyāya şenāyı
- 626 Yalan rü'yā ile kıul eyler anı
Ḥudā yanında maḳbūl eyler anı
- E 116b 627 Başında tāc elinde dām-ı tesbīḥ
Selefden itdürür kendüyi tercīḥ
- 628 Ḥamāḳat ehlini dām-ı temelluḳ
İde geldi giriftār-ı ta'alluḳ
- 629 Düşer yanına anuñ ol Yezīdī
Olur devr ü zamānuñ Bāyezīdī

621b içüp: için A.
625b ehl-i: ehline SE.

- 630 Taşannu‘lar idüp ol cılfi-güm-râh
 Kıvanur illere anuñla her gâh
- 631 Mürâ‘iler idüp dâ‘im bu kârı
 Bulurlar halk içinde i‘tibârı
- 632 Kimi beg şeyhi olur kimi pâşâ
 Biri anuñ Müselmân ola hâşâ
- SE 144a 633 Hâkîkat şeyhi oldur kim işitdün
 Başır iseñ aña göre iş itdün
- 634 Beni anlardan itme yâ İlâhî
 Müyesser kıl rızâñ olduğı râhı
- 635 Eger meyl eyleyüp ol yaña nefsum
 Tazarru‘lar iderse saña nefsum
- 636 Qabül itme du‘âsın ‘aksin eyle
 Kerem kıl eyle it sulţānum eyle
- Behişt-i Pençüm ***
- 637 Hüdāvend-i haţā-baḥş u ‘aţā-dād
 Ki ‘arş-ı a‘zama ol urdı bünyād
- A 205a 638 Bir adı Müntakim bir adı Ğaffār
 Bir adı cür‘et-i a‘dāya Şabbār
- 639 Mekān itdi bize rüy-ı zemīni
 Ser-āmed sāyebān çarḥ-ı berīni

631 –A.

* -E.

637a Hüdāvend-i: Hüdāvendā A.

- 640 Görinmez kendüsi illâ ki zâhir
Niçe Zâhir ki günden nûrı bâhir
- E 117a 641 apusunda niçe sâ'illeri var
Velîkin bî-'aded hâ'illeri var
- 642 Biz ol apuda bir aç bî-nevâyuz
Türâb-ı 'acze yüz urmuş gedâyuz
- 643 Ne şabr u ne taħammül var ne tãat
Degüldür kârumuz illâ hamãat
- 644 Boyumuzca ğarî-i ni'metiyüz
Harî-i iştiyã-ı rü'yetiyüz
- SE 144b 645 Yanar dillerde nâr-ı iftirãı
Uçar gözlerde nûr-ı iştiyãı
- 646 Celâlinde cemâlin gizlemişdür
Sülük erbâbı anı izlemişdür
- 647 'Anâsı devlet ü ibâlümüzdür
Haıatde belâsı balumuzdur
- 648 Őitâsınuñ Őoñında var bahârı
Güle râğıb olan añar mı hârı
- 649 Çeker bir bendesini imtiħâna
İder elâfına anı bahâne
- A 205 b 650 'Aceb olmaz yüz urma hãk-i râha
Degül âsân irişmek pâdişâha

646a celâlinde: cemâlinde A.
650 ve 651 A nüshasında yer değiştirmiş.
650b âsân: insân A.

- 651 ‘Aceb olmaz gürisne teşne olmak
‘Aceb olmaz cerīh-i deşne olmak
- 652 Hālile od ne vaqt oldı gülistān
Ne vaqtin geldi İsmā‘ile kurbān
- 653 Belā şabrı kavīler hāletidür
Nebīlerle velīler hāletidür
- Hikāye-i Laṭife ***
- 654 Var idi sâbıkan bir ehl-i taqvā
Mürā‘iler gibi itmezdi da‘vā
- E 117b 655 655 Şalāh u zühd içinde kāmil idi
Şerī‘at ‘ilmi ile ‘āmil idi
- 656 Faḫrū‘l-hāl idi dünyālīgında
Velī söz yoğ idi bīnālīgında
- SE 145a 657 Var idi niçe evlād-ı şıgārı
Çekerdı anlaruñçün inkisārı
- 658 Giriftārı olup bār-ı ‘ıyālūñ
Zebūn u zārı olmışdı melālūñ
- 659 Elinde yoğ idi şan‘at ki vara
Vesīle ide anı kesb ü kārā
- 660 Riyāzetden cesāmet kalmamışdı
Ten-i zārında tākāt kalmamışdı
- 661 Varup bāzāra olmağ için ırğad
Seherden kuşluğa dek tırdı ol rād

651a teşne: deşne A, SE.

* -E, Hikāye SE.

- 662 Bu idi aşdı kim bir ehl-i h acet
Anı ırġad idin p vire  cret
- A 206a 663 Ki t  v s‘at gele el arlıġından
Kimesne utmadı l ġarlıġından
- 664 Felek  nkim a a bu cevri itdi
Gid p andan bir aar uya yitdi
- 665 G  y i  bulmaġ i n k r-ı beste
M b  ir oldu ġusl u  b-deste
- 666 Gice olunca ol  hib-sa‘adet
Ken r-ı  bda itdi ‘ib det
- 667 eb ird kde y neldi h nesine
Mela suz murġ gibi l nesine
- 668 Sevindiler    p ba ına evl d
Mur d  zre get rdi andılar z d
- 669 Teh -dest id gi  n oldu ma‘l m
amusı oldılar ma z n u maġm m
- E 118a 670 Teselliler vir p ol h b-siret
SE 145b Didi bu eb id n abr u an ‘at
- 671 Ki h dmet itd g m kimse ġan d r
Siz anı anma uz merd-i den d r

663a arlıġından: arlıġında SE.

663b l ġarlıġından: l ġarlıġında SE.

667b mela suz: ma alsuz A.

669a teh -dest id gi: dest olduġu A.

669b maġm m: maġn n A.

- 672 Koyup ferdāya bugünkü nevāli
Didi çekme sen anuñçün melāli
- 673 Yine yarın ecīr ol itme ihmāl
Bir uğurdan iki günlük şikār al
- 674 Bu söziyle tesellī buldı evlād
Seher olduḡda tırdı nitekim bād
- 675 Yine bāzāra vardı zār u ġamgīn
Münevver çihre zerd ü dīde nemgīn
- A 206b 676 Yine tıtmadı kimse kāra anı
Yine buldı varup āb-ı revānı
- 677 Yine anda idüp ġusl ü tahāret
Yine aḡşama dek itdi ‘ibādet
- 678 Yine geldi eve irdükde aḡşam
Yine ehl ü ‘ıyāli oldı nā-kām
- 679 Yine virdi cevābı kim aḡamuz
Kodı yarınki aḡşama ‘aḡamuz
- 680 Bize didi ki çün yarın ola şeb
Bir uğurdan aluñ ücretleri hep
- 681 Bu sözi zevcesi çünkim işitdi
‘Azīze dil virüp yavuz iş itdi

674b tırdı: durdı A, SE.
678a irdükde: olduḡda A.
678b ehl ü: ehli A.
680b ücretleri: ücreti SE.

- 682 Didi yarın götürmezseñ eger nān
Senüñle tırmazın hāneñde bir ān
- SE 146a 683 Nedür bu kim çekerüz ıztırābı
Ki cū‘uñ cānuma geçdi ‘azābı
- 684 Yudup bu zehri ol pīr-i mü’eddeb
Evinde şubha dek şabr itdi ol şeb
- E 118b 685 Yine ğayret idüp bāzāra vardı
Yağasından seher çün ser çıkardı
- 686 Yine bir kimse alup i‘tibāra
Anı tıtmadılar ücretle kāra
- 687 Niçe tıtsunlar ol pīr-i perīşān
Kemāl-i za‘f ile olmışdı lerzān
- 688 Muḫālif oldı çün tebdīre taḫdīr
Kenār-ı āba ‘azm itdi yine pīr
- A 207a 689 Yine buldı varup evvelki şuyı
Yine ğusl eyledi alup vuzūyı
- 690 Yine leyle irince rüzgārı
‘İbādetde geçürdi ol nehārı
- 691 Bu cānibde olup ğamdan diğergün
Oturmuşdı evi küncinde ḫatun
- 692 İderken devr elinden nāle vü āh
Ḳapu ḳaḳdı gelüp bir kimse nā-gāh

682b tırmazın: durmazın SE.

689a buldı: bulup A, E.

- 693 Elinde gördi bir z̄ibā ʔabaḫ var
Anuñ üstinde bir ʔıymetlü destār
- 694 Didi ol kimse itdi bunı irsāl
Ki itdi dükeli kārma idḫāl
- 695 ʔutuñ şimdi hele bu naḫdi ma‘zūr
Bu baḫşışdür degüldür ecr-i müzdür
- SE 146b 696 ‘İvaż şimden girü olsa gerekdür
Daḫı zevcüñ neler bulsa gerekdür
- 697 Didi daḫı resül oldı revāne
Ḳodı ol kāse[y]i açup miyāna
- 698 Nażar itdi ʔabaḫ içinde ḫatun
Ḳonılmış üç yüz a‘lā ḫālīş altun
- 699 Feraḫnāk oldı şükr itdi Ḥudāya
Esīr-i faḫr iken irdi ğınāya
- E 119a 700 Filori itdi anı şād u ḫandān
Kenār-ı ābda zevci perīşān
- 701 ʔalāk isterse benden gice ‘avret
N’ola ḫālüm diyü almışdı ḫayret
- 702 Nic’itsün āḫir anı itdi tedbīr
Gice enbānına ḫum ʔoldura pīr
- A 207b 703 Vara geḫ vaḫt eve şorduḫda ḫatun
Diye uşda getürdüm bir şinik un

694 –A.

695a ʔutuñ: dutuñ SE.

695b baḫşışdür: baḫşışden E.

- 704 Şabāḥ olduḡda irken ola ġā'ib
Ki def' ola bu lu'b ile meşā'ib
- 705 Hem eyle itdi daḡı vardı gice
Velī görđi ki ḡatunı behīce
- 706 Didi dilde neden oldu sürürüñ
O yoḡ bu yoḡ nedür aşlı ġurürüñ
- 707 Didi sen ol ecīr olduġuñ ādem
Kerīm imiş bizi hep itdi ḡurrem
- 708 Ölince aña eyle ḡıdmeti sen
Hele budur naşīḡat saña benden
- SE 147a 709 Beyān itdi gelen altunı bir bir
Feraḡdan ditredi endāmı dir dir
- 710 Didi Ḥaḡ Ḥazretindendür bu in'ām
Pes itdi kendüñüñ aḡvālin i'lām
- 711 Dönüp didi yüri olup revāne
Benüm enbānumı var dök yabana
- 712 Bu ḡālet olmamaġın baña ma'lüm
Senüñ ḡavfuñla ḡoymışdum aña ḡum
- 713 Varup enbānı ḡatun açdı bī-bāk
Ta'accüb itdi anuñ 'aḡlını çāk

704a meşā'ib: şā'ib A.

705a eyle: öyle SE.

711a olup: ol SE.

712b ḡavfuñla: ḡorḡuñla A.

- 714 Nażar itdükde aña oldı ma'lüm
Ki bî-ħad incü olmış andağı kum
- E 119b 715 Senā vü ħamdi mümtedd eylediler
Ĥudāya şükri bî-ħadd eylediler
- A 208a 716 Didiler ey kılan ma'dümü mevcüd
Ĥaķıķatde saña maĥşüşdur cüd
- 717 Günin erbāb-ı faķruñ 'ıd idersin
Dilerseñ rīgi murvārīd idersin
- 718 Bu söz mezkūr sözdür her zamānda
Beleñe şabr iden qalmaz yabanda
- 719 Kim olmak istese maķbül-i dergāh
İdinsün secde yirini nażargāh
- 720 Niçe yıllar tolaşmayan ħarīmi
Ĥaremde göremez şāh-ı kerīmi
- 721 Erenler itdiler terk-i ġidāyı
Anuñla buldılar zevķ u şafāyı
- 147b 722 İki günde bir itdiler şıyāmı
Kimi üç günde bir yidi ta'āmı
- 723 Kimi bir haftaya kimi bir aya
Kimisi kırķa çıķdı pāye pāye
- 724 Rivāyetdür dimişdür Sehl-i Tuster
Ki oldur kaşr-ı şıdķa ferş-güster

714b andağı: andaki A.

720a tolaşmayan: dolaşmayan SE.

720b göremez: göre A.

723a haftaya: hafta A.

- 725 Ța'âm ekli omaz cismümde uvvet
Derünüm dağı eyler pür-asâvet
- 726 Eger ekl itmesem albüm olur pâk
Vücüdüm dağı olur cüst ü çâlâk
- 727 Velî ol mertebe lâzım degüldür
Ki gül hâr içre olsa yine güldür
- 728 Yidi içdi Resül-i pâk-gevher
Ledün 'ilmin yine ourdu ez-ber
- A 208b 729 Bizümçün lik sükkerler yimişdür
Şibe'den cü' yigrekdür dimişdür
- E 120a 730 Şikem pür-loma olmadan büyükdür
Esîr-i nefis olan ma'nâda segdür
- 731 Şabî gibi süd için itme girye
Şaın bu sözde yodur reyb ü firye
- 732 Haası var mı yosa bu beyānuñ
Yalan mıdur kelāmı enbiyānuñ
- 733 Geçersin māl için şahrā vü deşti
Görinmez gözine deryā vü eştî
- 734 Gidersin gāh şara gāh ğarba
Uyup nefse ağarsın dürlü şarpa
- SE 148a 735 Seni halk eyleyen ey merd-i echel
Yaratdı rızuñı biş yüz yıl evvel

729a sükkerler: şekkerler A.

730a şikem: şu kim SE.

732a bu: -SE.

- 736 Țururken maȚlabuñ burnuñ dibinde
Arayup ‘azm idersin Hind ü Sinde
- 737 Seni sen eyleme her yaña ‘āzim
Yüri dergâh-ı Hâkka ol mülâzım
- 738 Düriş şâm u seher şavm u şalâta
Velî bakma aña bak seyvi’âta
- 739 Sevinme Țâ‘ata terk-i ğurūr it
İderseñ bārī anuñla sürūr it
- 740 Yidi yüz yıl ‘ibâdet itdi iblīs
Velî var idi çün Țab‘ında telbīs
- 741 Anı ol pāyeden ‘azl itdi Bārī
Neye irdi işitdūñ rūzgārı
- A 209a 742 Semend-i nefsi şalsañ Țoĝrı yola
Muqarrer sapmağ ister şağa şola
- 743 Zebūn oldum meded feryād feryād
İlāhī dād elinden nefsumūñ dād
- 744 İrişmezse eger cezbe kemendi
Niçe zabt eyleyem ben bu levendi
- E 120b 745 Bükildi kâmetüm derd ü elemden
Beni şirtir nefis öldürdi ğamdan

739b sürūr: ğurūr E.

742a nefsi: nefis A.

- 746 Demüm yâ Rab heder oldı diyet yok
Hevâ bozdı mizâcum ‘afiyet yok
- 747 apunda yâ İlâhî Hind ü Sindüm
Sivâdan el çeküp saña şıgındum
- SE 148b 748 Ne çâre başuma düşdi bir işdür
İlâhî tevbe vü tevfi irişdür
- Behişt-i Şeşüm ***
- 749 Hüve’l-ayyu’llezî *bessse* -alâyık
Anuñ mesbükıdur cümle levâhık
- 750 ayâtı ol ider ihyâya i’â
Aña maşûsdur i’âm u ihyâ
- 751 Anuñ madûrıdur rûz-ı kıyâmet
Çeker münkir olan yarın nedâmet
- 752 ubûr ehlini yarın aşr ider ol
‘Amel defterlerini neşr ider ol
- 753 Bugünden eyleyen kimse isâbın
Ümîd oldur ki def’ ide ‘azâbın
- 754 Kişi şeytâna aldanma gerekmez
Cehennem odına yanma gerekmez

746 –A.

746a hevâ: sivâ A, E.

747b sivâ: hevâ SE.

* -E.

749a *خلق السموت و الارض و ما بث فيهما / Gökleri, yeri ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O’nun delillerindedir. O, dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir. (Şûrâ, 42/29) ayetine işaret vardır.*

749b levâhık: alâyık A.

A 209b	755	Ne ğurbet-hānedür bu dār-ı dünyā
Ki mağrūr ola aña merd-i bīnā
	756	Göñül bunda ‘abeşdür bāğ u bustān
Beķā mülkinde hoşdur gül gülistān
	757	Tekālīfe boyun virmek gerek sen
Er iseñ menzile irmek gerek sen
	758	Niçe geçseñ gerek yarın Şırātı
Niçe bulsañ gerek sündüs bisātı
E 121a	759	Te’emmül eyleyen bulur tarīķi
İdinür hem-ķadem ħayrū’l-farīķi
SE 149a	760	Cihāna niçe peyğam-ber gelüpdür
Fenādan dehre āvāze şalupdur
	761	Nedür bu kārğāh-ı heft künbed
Olur bir dem ki ķalmaz bunda çesbend
	762	Beşer eţfāl iken āķir olur pīr
Nazar ķıl var ise idrāk ü tedbīr
	763	Gülüñ evrākı olmaz mı perīşān
Anuñçün eylemez mi bülbül efgān
	764	Nihāl iken ser-āmed olur eşcār
Fenāya rıķlet eyler āķir-i kār

755a ğurbet-hāne: ‘izzet-hāne A.

756a göñül: ne göñül SE.

760 –E.

760b şalupdur: şolupdur SE.

759b çesbend: ħışbend A.

- 765 Nebât-ı tâze sebz ü hurrem olur
İki gün geçse huşk u bî-nem olur
- 766 Bahāruñ āhîri irer hazāna
Nazar kıl çeşm-i ‘ibretle cihāna
- 767 Yıkılması olur her bir binānuñ
Cihānda niçesin gördüm ben anuñ
- A 210a 768 Harāb olmaz mı şanursın bu gerdün
Kalur mı olmayup hālî diger-gün
- 769 Yapan yıkmağa kâdirdür bu kaçrı
Aña yokdur delilüñ hadd ü kaçrı
- 770 Eger vâzıh delil isterseñ aña
Beni diñle kulağuñ tut bu yaña
- Hikāye-i ‘Üzeyr***
- 771 Düşüp sâbıqda dehre şür u âsîb
İdüpdî Buht-ı Naşsar Kudsi taħrîb
- SE 149b 772 Alup anda olan māl u menāli
Kırup ehlin kômışdı anı hālî
- 773 ‘Üzeyr adlu peyam-ber bir hımāra
Binüp uğradı nā-geh ol diyāra
- E 121b 774 İnüp bağladı bir yirde hımārın
Girüp seyr itdi Kudsüñ her kenārın

765b iki gün: zamānı A.

* -E, Hikāyet-i Münāsib SE.

771b idüpdî: idüpdür A.

773a peyam-ber: peygām-ber A.

774 SE nüshasında arka arkaya üç kere yazılmış, ilk ikisinin yanına “galağ” notu düşürülmüş.

- 775 Harāb olmuş yatur başdan ayağa
Ne bustāna bakar kalmış ne bāğa
- 776 Dıraht-ı mīvedāra yoğ nihāyet
İder yoğ anlara hıfz u hırāset
- 777 Yitişmiş mīveler irmiş kemāle
Kimi tāze kimi varmış zevāle
- 778 Çıkarmış kubbeler tāc-ı gurūrın
Sücūd itmiş bilüp evler kuşūrın
- 779 Binālar yüz urup hāk-i hużū‘a
Dıraht-ı mīvedār inmiş rükū‘a
- A 210b 780 Kimesne yoğ karışmış hāke ecsād
Kımıldar nesne yoğ anda meger bād
- 781 Ne kendü var ne men‘i bāğbānuñ
Seped taldurdu encīrinden anuñ
- 782 Varup soñra üzüm cem‘ itdi vāfir
Yanında bir tulum var idi hāzır
- SE 150a 783 Üzümnden hem yidi hem şire itdi
Ta‘accüb ‘aql u fikrin fīre itdi
- 784 Toyınca içdi andan çünki toydı
Kalanın şirenüñ ol zıkkā koydı
- 785 Gezerken bāğı esnāsında seyrüñ
Bu geldi göñline nā-geh ‘Üzeyrüñ

777b varmış: irmiş A.

781a kendü: kendi A.

782b tulum: tulum A.

784a toydı: tırdı A.

- 786 Ki varmışken bu meskenler ħarāba
 arışmışken ahālîsi tūrāba
- 787 Niçe ihyā ider bunları Allāh
 Niçe ma‘mūre olur bu nazargāh
- 788 Bu fikr ile fevākihden götürdi
 Varup ol onduğı yire oturdı
- E 122a 789 İrişdi ġayreti Bār-i Ħudānuñ
 Gözin ol ġüşede ħāb aldı anuñ
- 790 Aña uyġu ħavāle itdi ādir
 Melekler abz-ı rūħa oldu ħāzır
- 791 Anı yüz yıl imāte itdi anda
 Bu dağı bir meşel oldu cihānda
- 792 Düşüp hem kendü öldi hem ħımārı
 Velī aldı şarāb ile şimārı
- A 211a 793 alup nāzük teni toprağ içinde
 ürüyüp yatdı yüz yıl bāđ içinde
- 794 ü yüz yıl yirde yaturdı ‘Üzeyri
 Ħudā emr itdi cem‘ oldu ġubeyri
- 795 Meşiyetden ün irişdi işāret
 Ħarāb olmuş beden oldu ‘imāret

786a varmışken: varmış SE.

789a ġayreti: ‘ibreti SE.

789b ġüşede: ġüşeden SE / ħāb: -SE.

793a toprağ: toprağ A, SE.

794b oldu ġubeyri: itdi ġayrı A.

- SE150b 796 Yine yoqdan vücūda geldi cismi
Yazıldı defter-i ihyāya ismi
- 797 İrişdi rūhına emr-i İlāhī
Ki gel vir mürde cisme intibāhı
- 798 Eñ evvel zinde itdi gözlerini
Göre teninde ‘ibret yüzlerini
- 799 Ten-i bī-rūhını göziyle gördi
Pes andan zinde olup öri tırdı
- 800 Nidā irdi ‘Üzeyre Hāqdan ol dem
Ki gūş it bu sözi ey merd-i ekrem
- 801 Ne miqdār oldu eglenmek burada
Ne deñlü yıl geçüp irdüñ murāda
- 802 Didi bir gün uyudumsa eger dün
Eger bugün uyudumsa buçuq gün
- 803 Didi bir gün degül yüz yıl olupdur
Gözüñ sürāhına toprak tı olupdur
- E 122b 804 Seni ben hāb-ı mevt ile uyutdum
Şarābuñla ta‘āmuñ tāze tıtdum
- 805 Nazar eyle eşer var mı haruñdan
Gider inkārı havf eyle serüñden
- A 211b 806 Tağılmışdı hımārınuñ ‘ızāmı
Tıturdu zīn ile ammā licāmı

797b cisme: cism A.

798b teninde: yanında SE.

806b zīn: zenb A.

- 807 Yağın geldi kemikler bir birine
Segirdüp vardılar yirlü yirine
- 808 Büridi et şöında üstühānı
Ki Bārī eyle emr itmişdi anı
- SE 151a 809 Tamām olduḡda et cild oldu zāhir
Aña inkār idenler oldu kāfir
- 810 Pes andan cān gelüp itdi sirāyet
Ola tā ḡaṣr-i ecsāda bir āyet
- 811 Tenine çün ḡaruñ rūḡ oldu lāḡıḡ
Yirinden ṡurı geldi oldu nāḡıḡ
- 812 ‘Üzeyr ol ḡālete çün nāzır oldu
Hemān dem i‘tizāra ḡāzır oldu
- 813 Didi her şey’e ḡādirsın İläḡī
Dilersen ‘afv idersin her ḡünāhı
- 814 ‘Üzeyr andan rüküb idüp ḡımāra
Teveccüh itdi kim kūyına vara
- 815 Hemān olup mübāṡır reft ü pūya
ḡımāryla gelür toḡduḡı kūya
- 816 Görür ehli anuñ evvelkiden çok
Velīkin içlerinde bildüḡi yoḡ
- 817 Gelür āḡirle kendü ḡānesine
Ki ḡona kendünüñ kāṡānesine

808a büridi: biriküp A / şöında: şulandı A.

810a gelüp: geldi A.

817a gelür: gelüp A.

- 818 Çıkar bir pīre zen a‘mā vü a‘rec
 ̖uvā za‘findan olmış her yiri kec
- A 212a 819 Didi kimsin didi kim ben ‘Üzeyrüm
 E 123a Beni şer şanmañuz ben mañz-ı ħayrum
- 820 ‘Üzeyr ismin işitdi çünki qarı
 Didi kizb itdi bağ bu yādigarı
- 821 Buradan ol gidelden yüz yıl oldı
 Anı bir kimse hīç bilmez ki n’oldı
- SE 151b 822 İrüpdi yüz yigirmi yaşa ol zen
 ‘Üzeyri görmiş idi küçük iken
- 823 Beyān itdi ‘Üzeyr aħvāli aña
 Didi ger şādık iseñ söyle baña
- 824 ‘Üzeyrũñ bir beñi var idi tende
 Dürũguñ yoğ ger ol var ise sende
- 825 Du‘āsı dağı mağbũl idi anuñ
 ̖amu mağşũdı mağşũl idi anuñ
- 826 Du‘ā eyle n’ola geçdiyse çağum
 Gözüm görsün şaħĩħ olsun ayağum
- 827 El açup itdi Ėağğā ‘arz-ı ħācet
 Hemān ol dem murādın virdi Ėazret
- 828 Gözi açıldı şağ oldı ayağı
 Yine bir ādem oldı başbayağı

822a irüpdi: var idi A.

826a n’ola: anuñ SE.

827a ħācet: ħācāt A.

827b murādın: murādum SE.

- 829 Şoyındı gördiler cisminde hâli
Bilüp şād oldılar ol hoş-ıuşāli
- 830 Zuhūra geldi çün bu şān-ı mestūr
Kamu halk arasında oldu meşhūr
- 831 Gelüp etrāfdan halk-ı vilāyet
Niçe gün anı itdiler ziyāret
- A 212b 832 Olup kavm ü kabīle şād u handān
Ziyāfet itdiler mānend-i mihmān
- 833 Bize pend ü naşīhatdür bu kışşa
Alur bundan başīret ehli hişşe
- E 123b 834 Bu kışşa kudret-i Hağdan eşerdür
Kıyāmetden bize vāzih haberdür
- SE 152a 835 Egerçi ümmet-i āhir zamānuz
Velī şāyeste-i emn ü amānuz
- 836 Sevābıqda olan evzā‘ u aḥvāl
Olurmuş lāhıqūna reh-ber ü dāl
- 837 Bize aḥvāl-i pīşīn oldu ‘ibret
Bilür bu ma‘nīyi erbāb-ı hayret
- 838 Anuñçün soñra geldük biz kamudan
Ki āzād olavuz yarın tamudan
- 839 Muqaddem gelmeden maḥrūmeyüz biz
Anuñçün ümmet-i merḥūmeyüz biz

- 840 Ki üç böldi bizi Qur'an-ı mu'ciz
Anuñla iftiħār itsek n'ola biz
- 841 Ol üç şıñfuñ birisi sâbıķūndur
Birisi muķteşıd bir pāre dūndur
- 842 Birisi nefsine zālīm olandur
Ümīd-i 'afv ile sālīm olandur
- 843 Üçümüz daħı erbāb-ı şafāyuz
'İbādu'llāh içinde muştafāyuz
- 844 Tevātürle selefden geldi āşār
Ki itmişken 'Üzeyri mürde Ķahhār
- A 213a 845 Yine ihyā idüp cān virdi aña
Kemāl-i 'ilm ü 'irfān virdi aña
- 846 Selef kavlin kıoyalum hey Müselmān
Şehādet itdi aña naşş-ı Qur'an
- 847 'Uķül-i müşrikīne haşr-i ecsād
Gelürmiş bir dürüg-ı süst-bünyād
- SE 152b 848 Anı anlar muħāle ħaml idermiş
Fırīb ü mekr ü āle ħaml idermiş
- E 124a 849 Perīşān eyleyüp 'azm-ı remīmi
'İyān itmişler inkār-ı 'azīmi
- 850 Dimişler hıç bu vara cem' ola mı
Yine insān olup şüret bula mı

840a böldi bizi: oldı biri A.

841b muķteşıd: maķşad A.

- 851 Bunı itmezmiş ol ahmaqlar idrāk
Ki kudret şāhibidür İzid-i pāk
- 852 Gör a ol kavm-i bî-‘aql u sebātı
Vuqū‘a gelmiş iken mümkünātı
- 853 İdüp şeytān gibi envā‘-ı hīle
Kıyās eylerler imiş müsteḥīle
- 854 Yoğ iken evvelinde laḥm u ‘azmı
Yaradup virdi a‘zāsına nazmı
- 855 Görinmezse göze ger bād u ābı
Mezārında hele var a tūrābı
- 856 İlāhī çünki virdüñ ‘aql u idrāk
Bizi āḥir nefesde itme ihlāk
- 857 İdüp tevḥīdüñi fazluñla iḥsān
Bizi çün eyledüñ ol gevhere kân
- A 213b 858 Kerem kııl anı bizden itme zāyi‘
Revā görme ki ola ğayr-ı nāfi‘
- Behişt-i Heftüm ***
- 859 Kerīm oldur ki uymaz intikāma
Kerāmetler hibe eyler kirāma
- SE 153a 860 Be-ġāyet gerçi ‘ālīdür cenābı
Açıkdur ihtiyāc ehline bābı
- 861 Bilen anuñ ḥarīmi ḥürmetini
Bilür cānına minnet ḥıdmetini

852a göre: görüp A.

* -E.

860b bābı: nābı A.

- 862 Sa'âdet aña hıdmet eylemekdür
Her emrine itâ'at eylemekdür
- 863 Seher-hîz oldı her kim hıdmetinde
Şafâ şem'in uyardı halvetinde
- 864 Şu kim fermânına gerden virüpdür
İki 'âlemde maşşûda irüpdür
- 865 Niçe irdi murâdına irenler
Ne yol ile girer hulde girenler
- 866 Gönül geçmek gerek hırş u hevâdan
Erenler el çeküpdür mâ-sivâdan
- 867 Ğurûra virmesün lezzât-ı dünyâ
Şağın bu çâhdan olduñsa bînâ
- 868 Şu kim açdı tevekkül bâdbânın
İletdi sâhil-i maşşûda cânın
- 869 Hılâf itmek gerek nefsine âdem
Aña tâ fetğ ola bir özge 'âlem
- A 214a 870 Ki her kim terbiyet eylerse rûhı
Bulur ervâhdan fetğ ü fütûhı
- 871 Niye geldi bu fânî dehre insân
Beğâ mülke geçüpdür bu beyâbân
- 872 Düriş leyl ü nehâr ezkâr-ı pâke
Yüzüñ ur âsitân-ı Hağda hâke

862 E nüshasında bu beyitten sonra metin eksiktir.

865b girer: gider A / girenler: gidenler A.

867b bînâ: dünyâ SE.

- SE 153b 873 Gice tâ şubha dek nālān u giryān
Yanup olmağ gerek şem‘-i şebistān
- 874 Vücūdın maḥv iden irdi murāda
Tekebbür ehli ‘ömrin virdi bāda
- 875 Biş on yıl ‘ömre aldanmağ gereksüz
Anuñçün odlara yanmağ gereksüz
- 876 Eger ‘ālemde bulsañ her murāduñ
Cihānuñ pādişāhı olsa aduñ
- 877 Zamān-ı ‘izzetüñ bir āna degmez
Şoñında çekdüğüñ hicrāna degmez
- 878 Cihānuñ zevki şanma mu‘teberdür
Cihān reh-revlere zıll-i şecerdür
- 879 ̇kuluz ammā ki ̇ullık bu degüldür
Sefer ser-māyesi uyḡu degüldür
- 880 Bilenler ‘izzet-i dünyāyı zillet
Beḡā mülkinde buldı evc-i ‘izzet
- 881 Cihānı terk iden cāna irişdi
Niçe cān bezm-i cānāna irişti
- Ḥikāye-i Münāsibe ***
- A 214b 882 Ḥikāyetdür dimişdür İbn Fārız
Baña şūrīdelik olurdı ‘arız

880a zillet: lezzet A.

* Ḥikāyet-i Muvāfiḡ SE.

882a ḡikāyetdür: ḡayātidür A.

- 883 Pederden varup alurdum icāzet
İderdüm taşrada seyr-i vilāyet
- 884 Olurdum Mışruñ eṭrāfinda gerdān
Gezerdüm gūşelerde mest ü ḥayrān
- SE 154a 885 Bir iki gün gezerdüm kūh u deşti
İderdüm dürlü vādīlerde geşti
- 886 Revān olup peder yanına gāhī
Gelüp rūyına eylerdüm nigāhı
- 887 Kılurdum ḥāṭırın anuñ ri‘āyet
İderdüm kādır olduğumca ḥıdmet
- 888 İcāzetle yine varur giderdüm
Yine eṭrāf-ı Mışrı geşt iderdüm
- 889 Peder çün göçdi bu dārü’l-fenādan
Göñül sīr oldı yad u āşınādan
- 890 Varup oldum ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa sālīk
Ki oldur ‘āḳile ḥayru’l-mesālīk
- 891 Mücidd olup niçe diḳḳatler itdüm
Cihāndan el çeküp ‘uzletler itdüm
- 892 Ne deñlü cidd ü cehd itdümse anda
Ḳapu açılmadı ḳaldum yabanda
- 893 Revān oldum medārisden birine
Ki anda ṭālib oldum ‘ilm-i dīne

884 –A.

891a mücidd: necd A.

891b ‘uzletler: ‘izzetler A.

893b ‘ilm-i: ‘ilm ü A.

- 894 Kapusında anuñ bir pîr baqqâl
 Namâz içün vuzûya itmiş iqbâl
- 895 Ayağın yudı evvel soñra yüzün
 Ne baqdı kimseye ne açdı gözün
- A 215a 896 Vuzû tertîbini ‘aksine itdi
 Derûn-ı sînem aña kîne itdi
- 897 Ta‘accüb eyledüm gönlümden anı
 Ki almış yaşın olmuş pîr-i fânî
- SE 154b 898 Yanında medrese bilmez vuzûyı
 Döker isrâf ile a‘zâya şuyı
- 899 Hiţâb itdi baña ol pîr nâ-gâh
 Ki saña bunda feyz olmaz ol âgâh
- 900 Yüri var Mekkeye fetħüñ yaqındur
 Sözüm zannî degül ‘ayne’l-yaqîndür
- 901 Yüri turma ki irmişdür zamānuñ
 Ki sen kuţbı olursın bu cihānuñ
- 902 Veliyyu’llâh imiş ben anı bildüm
 Gönüldeñ şürîş-i inkârı sildüm
- 903 Murâdı setr-i hâl imiş degül cehl
 Cihānda yoğ imiş anuñ gibi ehl
- 904 Didüm yâ seyyidî itdüñ beşâret
 Velî müşkil görindi bu işâret

897b almış yaşın: yaşın almış A.

900a fetħüñ: fetħi A.

- 905 Sözüñe i'tikād itdüm ki haqdur
Ne aşşı Mışrdan Mekke ırakdur
- 906 Ne mevsimdür ne kudret var refiqa
Ne bir kimse delil olur tarıqa
- 907 Eliyle Mekke[y]i gösterdi baña
Nazar kıldum dü dıdemle ben aña
- 908 Revān oldum idüp pıre vedā'ı
Giderken yolda eylerdüm semā'ı
- A 215b 909 Hārıme irgürünce rāhı şā'ib
Nazardan Ka'be hıç olmadı gā'ib
- 910 İrişdükte hemān Beytü'l-Harāma
Açıldı kutlu kapu ben gulāma
- SE 155a 911 'İnāyet yilleri esmekde oldı
Dimāg-ı cāna vuşlat büyü tıoldı
- M 20a 912 Dil ü cānum irüp zevk ü sürūra
Vücüdum ser-te-ser garq oldı nūra
- 913 Seyāhat eyleyüp her bir yirinde
Gezerdüm Mekkenüñ vādilerinde
- 914 İdüp bir yirde āhırle iķāmet
Tavaṭṭun eyledüm bir niçe müddet
- 915 Ger ihmāl itmeyüp bir kimse gitse
Revişde her ne deñlü sür'at itse

909a şā'ib: zāhit A.

912 M nüshasında 556. beyitten buraya kadar eksiktir.

915b revişde: o rişte A.

- 916 İkâmet itdügüm yirden muḥakḳak
Varurdu Ka‘beye on günde ancak
- 917 Baña her gün ol on günlük mesâfe
Ḥicâb olmazdı biş kerre tavâfa
- 918 Alup âb-ı revân ile vuzûyı
Namâza gitmege tutduḳça rûyı
- 919 Gelürdi bir ‘aceb şîr-i dil-âver
Baña olmağ için yolumda yâver
- 920 Deve gibi yanumda ḥâzır idi
Çöküp “Yâ seyyidî irkeb” dir idi
- 921 Aña ben itmez idüm iltifâtı
Yayan varur kıldurdum her şalâtı
- A 216a 922 Varurdum Ka‘beye bir kaç kademde
Kıldurdum biş namâzı ben Ḥaremde
- 923 Bunuñ üstine on biş sâl geçdi
Arada çok ‘aceb aḥvâl geçdi
- SE 155b 924 İrişdi pîr baḳḳâluñ nidâsı
Kulağum toptolu itdi şadâsı
- 925 Didi kıl yâ ‘Ömer Mışra ‘azîmet
Ki ben itsem gerek ‘uḳbâya rıḫlet
- 926 Gelüp yanumda ḥâzır ol benüm sen
Ki muḫtâcum vaşiyet itmege ben

- M 20b 927 İşitdüm çün bu āvāzı Haremde
İrişdüm Mışra bir iki kademde
- 928 Girüp gördüm ki olmiş muhtaazar pīr
Ecel cāmını Őunmiř dest-i taķdīr
- 929 Gözüm tıoldı idüp aña teraħħum
Velī ol tınmayup itdi tebessüm
- 930 Yanında var imiş bir kaç filori
Virüp baña didi gör bu umūrı
- 931 Bunı lāzım ne ise aña ĥarc it
Yuyup cismüm kefenler iĥre derc it
- 932 Koyup tābūta gütürsün erenler
Bu altundan vir anlara birer zer
- 933 Fülān yirde koyup eyle tevaķķuf
Geline anda bir řāħib-taşarruf
- 934 Kılıñ anuñla ol yirde namāzum
Benüm saña budur nāz u niyāzum
- A 216b 935 Çün itdi baña bu üslūbı ta‘līm
Hemān dem ol arada oldı teslīm
- 936 Vaşıyyetden ne emr itdiyse ol pīr
Aña ben daħı itdüm ĥüsn-i tedbīr

927a çün: ben A.

928a olmiş: -SE / olmiş muhtaazar: muhtaazar olup A.

931a aña: anı M, SE.

931b derc: ĥarc SE.

934a anuñla ol yirde: ol yirde anuñla A.

- A 217a 948 Baqup hem-rāhuma didüm nedür bu
Didi bilmez misin ol kışşadur bu
- 949 Ki Peyğam-ber buyurmuşdur haberde
Şehīd olan kişi gitdükde yurda
- SE 156b 950 Bulup cennetde envā'-ı fütūhı
Yeşil kuşlar içinde ola rūhı
- 951 Yaturken maḥbes-i berzaḥda maḥlūk
Ola anlar cinānda ḥayy u merzūk
- 952 Şehīd-i seyf olanuñdur bu devlet
Anuñdur Ḥaḳ ḳatında bu kerāmet
- 953 Velī şol kim virüp cān-ı sa'īdi
Ola 'ışḳ-ı İlähīnūñ şehīdi
- 954 Olur ol daḥı anlarla ber-ā-ber
Aña daḥı naşīb olur bu gevher
- 955 Ezel ben daḥı anlardan olupdum
Maḥabbet ehli teşrīfin bulupdum
- 956 Dilümden bir rekāket şadır oldı
Ki ehl-i diller içre nādir oldı
- M 21b 957 Anuñçün cevri ider şimdi ḡabīler
Ururlar eñseme sille şabīler

949-952. beyitlerde işaret edilen hadis: *Mü'minin ruhu, cennet ağacında beslenen bir kuş olur. Yeniden dirilme gününde Allah onu cesedine döndürünceye kadar orada beslenir.* Bu hadisin benzer bir rivayeti: *Şehitlerin ruhları yeşil kuşların içindedir. Dilediği yerde rızkını yer.*

951b ḥayy u: daḥı M.

955a olupdum: olaydum M.

955b bulupdum: bulaydum M.

956a bir: bu M.

- 958 Aña kıadir durur ol Hıay u Sübhān
Ki Firdevsi bula dūnyāda insān
- 959 Bu ‘ālem aña ola gül gülistān
Gele her gūşesinden būy-ı reyhān
- 960 Ola Kevşer şarābı içdügi şu
Zehab fıđda ola her burc-ı bārū
- A 217b 961 Yidügi ni‘met-i ‘Adn ola anuñ
Ola şad sāl̄e bir ānı zamānuñ
- 962 Hıas u hārı cihānuñ gül görine
Giyāhı deste-i sūnbül görine
- SE 157a 963 Melek-haşlet görine halk-ı ‘ālem
Dilinde zerre deñlü olmaya ğam
- 964 İden sa‘y ile tebdıl-i zemā’im
Olur bu didüğü hāl üzre dā’im
- 965 Bu hāli bunda taşşıl itmek olur
Kişi nefsinı tekmıl itmek olur
- 966 Şuña kıabildür insān kim açup per
Çıkup seyr eyleye çarhı ser-ā-ser
- 967 Cihān fahrınuñ ey merd-i mükerrerem
Ziyāretgāhı oldı ‘arş-ı a‘zam

959a aña ola: ola aña M.

961a ni‘met-i ‘adn: ‘adn ni‘met SE; mısram altında tashihi mevcuttur.

961b sāl̄e: sāl M.

964a iden: ider M.

964b dā’im: kıā’im A.

966a şuña: şu kim A.

- 968 Niçe yıllar felekde oldı İdrīs
İnüp ‘ilm-i nücümü itdi tedrīs
- 969 Hılāf itmek ‘inād olmaz mı maḥzā
Degül mi çarḥ-ı çārumda Mesīhā
- 970 Eger dirse hılāf idüp ğabīler
Bizüm gibi degüllerdür nebīler
- 971 Çıkan anlar durur ancaḫ sipihre
Sühā olmaz mu‘ādil māh u mihre
- M 22a 972 Sözi gerçekdür ammā sen velī ol
Muḥammedden kemāl aḫz it ‘Alī ol
- 973 Vefā-zāde uzadup bir ayağın
Şolın farz eyle sen anuñ ya şağın
- A 218a 974 Dimiş bir münkire gördüñ mi şunu
Bu şeb toḫuz tolandı çarḥ-ı dünı
- 975 Hemān himmet gerekdür ādemīde
Ki bir şey’ yoḫdur insāndan güzīde
- SE 157b 976 Ne ister bir kişi dünyā-yı dūndan
Ki gelmez ādeme yardım zebūndan
- 977 Kūdūretten degül ḫālī şafāsı
Cefādur ma‘nīde mihr ü vefāsı
- 978 Çü tābistān ire dehrüñ nesi var
Şovuḫ şuyıla ḫoyu gölgesi var

970a ğabī: ğanī SE.

971b Sühā: şehā A.

978a ḫoyu: ḫoyı SE.

- 979 Zemistânda nedür âteş kenârı
Bir eyler âdeme leyl ü nehârı
- 980 Ço anı ni‘metüñ a‘lâsın iste
Nefîsin nâzükin ra‘nâsın iste
- 981 İlahî bilmezem qanda varayın
Saña ben ne dil ile yalvarayın
- 982 Çapuñı günlerin çirkin yüzümden
İşigüñ hâkini kendü gözümden
- 983 ‘Înâyet eyle sulţânım zebûnam
Giriftâr-ı kemend-i nefis-i dünâm
- Behişt-i Heştüm ***
- 984 Cemâl oldur ki bākîdür cemâli
Cemâli nûrınıñ yoqdur zevâli
- 985 Cemâli rûh-bağş-ı ma‘nevîdür
Celâli kudreti gibi kavîdür
- M 22b 986 Murâd itse denî eyler celîli
Hem isterse ‘azîz eyler zelîli
- A 218b 987 Küdûretten muşaffâ olsa bir dil
Hemân ancağ olur dîdâra mâ’il

980a ni‘metüñ: ni‘met A.

980b nefîsin: nefis A.

981a varayın: varayım SE.

981b yalvarayın: yalvarayım SE.

982 – A; 982a günlerin: günler M.

* Behişt-i Heşt M.

985a cemâli: cemâlün SE.

985b celâli: cemâli A.

986a celîli: halîli A.

987a muşaffâ: muştâfâ A / bir: her A.

987b dîdâra: dîzâra A, M.

- SE 158a 988 Kişi dünyāda sa'y itmek gerekdür
Yoluñ toğrısına gitmek gerekdür
- 989 Şebüñ ruzı şitānuñ yazı vardur
Beķāmuzda fenā āvāzı vardur
- 990 Hāvādiş seyli ma'nīde taşupdur
Belā emvācı başlardan aşupdur
- 991 Cihānda himmet-i nefsüñ denīdür
Ya daħl-i baṭn u ya ḥarc-ı menīdür
- 992 Ğabīdür aldanan dārü'l-ğurūra
Ki nisyān perdesin çekdi mürūra
- 993 Zen-i dünyā be-gāyet bī-vefādur
Göñül virmek aña bāṭıl hevādur
- 994 Maḥabbet itdi her kim enbiyāya
Muķayyed olmadı şūrī ğınāya
- 995 'Alāķañ var ise dīn-i mübīne
Yüri vir göñlüñi Ḥaķ sevdüğine
- 996 Olup dīdāra 'āşık āb gibi
Resūlu'llāhı sev aşḥāb gibi
- 997 Anuñçün gözlerüñ yaşın revān it
Anuñ şevķiyle feryād u fiğān it
- 998 Sevenlerden anı pīr ü cevānda
Kimesne ķalmadı ey dil yabanda

992b mürūra: ğurūra M.

996a dīdāra: dīzāra A, SE.

998a sevenlerden: sevenlerde A, M.

- 999 Tufûliyyet zamânında Ebû Bekr
Anı şıdķ ile sevmişdi bilâ-mekr
- A 219a 1000 Anuñçün ehl-i dîne oldı server
SE 158b Dinildi adına Şıddıķ-i Ekber
- M 23a **Ĥikâye-i Râsıķa ***
- 1001 Meger ol vaķt idi kim Faķır-ı ‘Ālem
Ki oldur seyyid-i evlād-ı Ādem
- 1002 Yetişmiş serv-ķâmet olmiş idi
Ķıyâmetden ‘alâmet olmiş idi
- 1003 Tufûliyyet demi olmişdı âķir
Cevânlıķ ‘âlemi olmişdı zâhir
- 1004 Yaşı sinn-i bülûġa irmiş idi
Yüzi dehre ziyâlar virmiş idi
- 1005 Cebîninde olan nür-ı İlähî
Güneş yanında şem‘ itmişdi mâhı
- 1006 Ayuñ on dördi aña reşk iderdi
Gözin ‘âřıķlaruñ pür-eşk iderdi
- 1007 ‘İzârı cânda âteşler yaķardı
Gönüller aña şu gibi aķardı
- 1008 Meger gencîne-i nür idi cismi
İki ķaşı iki tıġ-i tılısmî

999b sevmişdi: sevmişdür M.

* Ĥikâye M; Ĥikâyet-i Münâsib SE.

1006b gözin: gözi M.

- 1009 Kemān ebrūsunuñ müjgān hadengi
Gözi şeh-bāzınuñ diller külengi
- 1010 Ne boynı gibi bir gerden görilmiş
Ne gīsūsı gibi tırta örilmiş
- 1011 Güzel gözler baqışda nāvek-endāz
Yaraşmış haste çeşme ‘işve vü nāz
- A 219b
SE 159a 1012 Kelāmı kıymeti yigrek güherden
Dehānı lezzeti teng-i şekerden
- 1013 Cihān halkını hulqı kul idüpdi
Çamu evzā‘ını maqbül idüpdi
- 1014 İrişmişdi basıt-i hāke nāmı
Zen ü merd anuñ olmışdı gulāmı
- 1015 Yeñile olınuş Şiddīk-i Ekber
Mübārek bād için gelmişdi iller
- M 23b 1016 Çarada sākin olan aqrabası
Gelüpdi merd ü zenden çok ünāsı
- 1017 Ulu cem‘iyyeti var idi anuñ
Ki sādātından idi ol zamānuñ
- 1018 Çamusı ittifaq itdi ki Şiddīk
Geçürür söz Habīb-i Haqqa taḥḫīk

1009a kemān: mekān SE.

1011a nāvek: nāzük M.

1011b haste: hūsne M / ‘işve vü: şive-i M.

1013a idüpdi: idüpdür A, SE.

1013b idüpdi: idüpdür A, SE.

- 1019 Kulağdan aña olmışlardı ‘uşşâk
Yüzini görmege cân ile müştâk
- 1020 Didiler pes Ebū Bekre ki vara
Yüz urup yalvara ol bahtiyāra
- 1021 Gele bu cem‘a ol ferhunde ahter
Ola ol meclise şem‘-i münevver
- 1022 Görüp şād olalar dīdārın anuñ
Dehenden alalar güftārın anuñ
- 1023 Ebū Bekr ol maħalde fikre taldı
Ĥabībe evvelā ‘Ammārı şaldı
- 1024 Didi ‘Ammāra var benden Resūle
Elin öp söyle ol aşlu‘l-uşūle
- A 220a 1025 Sürüp anuñ öñinde ĥāke yüzüñ
SE 159b Tażarru‘ kıl ola kim tuta sözüñ
- 1026 Gele ben bendesin kılmaya maħzūn
Ola burc-ı şerefde baht[1] efzūn
- 1027 Varup ‘Ammār-ı Yāsir itdi minnet
Didi ey baht-ı bīdār eyle himmet
- 1028 Beni itme bu bāzārında ĥāsir
Esīr olsun saña ‘Ammār-ı Yāsir
- 1029 Kerem kıl gel seni oğur Ebū Bekr
Ziyāfetdür degüldür ĥīle vü mekr

1025b kim: ki M.

1026b efzūn: vārūn M, SE.

1029a seni: sizi A.

- 1030 Yüzin hāke urup itdi tevāzu‘
Muhaşşal itdi envā‘-ı tazarru‘
- M 24a 1031 Biraz nāz eyledi ol nūr-ı bāhir
Tebessüm gösterüp meyl itdi āhir
- 1032 Ebū Ṭālib evine vardı ol ān
Didi ben oluram Bū Bekre mihmān
- 1033 Ebū Ṭālib degüldi evde ol gün
İcāzet virmege havf itdi hatun
- 1034 Didi ‘ammuñ buña kâ’il degüldür
İnanmaz kimseye kâbil degüldür
- 1035 Seni ol kıskanur iki gözinden
Niçe mekr ehli var açmaz yüzinden
- 1036 Didi yār-ı ‘azizümdür benüm ol
Degüldür aña mekr isnadı ma‘kül
- 1037 Virüp aña cevāb-ı bī-ḥaṭāsın
Şoyındı geydi seyyidler libāsın
- A 220b 1038 Gül-āb ile yudurup ser tırāşa
SE 160a 1039 Kemer kim cedit İsmā‘īlün idi
Biline bend idüp ‘Ammāra didi
- 1040 Gel imdi önüme düş geldi ‘Ammār
Pes itdiler Haremnden yaña refṭār

1030a tevāzu‘: tazarru‘ A; tevāzu‘ SE.

1030b tazarru‘: tevāzu‘ A.

1037a bī-ḥaṭāsın: ḥaṭāsın SE.

1040 – M.

- 1041 İřidüp anı Őiddîk oldu mesrūr
Didi oldu iřüm nūrun ‘alā nūr
- 1042 Haremnden yaña geldi sür‘at ile
Selām itdi Hābibe ‘izzet ile
- 1043 Öñine düşdi anı aldı gitdi
Varup kaçır-ı mu‘allāsına yitdi
- 1044 Kāmu anda olanlar karşı çıkdı
Bu hālet düşmenüñ ‘ırzını yıkdı
- 1045 Kimi öpdü elin kimi ayağın
Gelüp gördiler ol gözler çerāğın
- 1046 Alup şadra geçürdiler Resūli
Kāmusı oldılar kurbān u kulu
- M 24b 1047 Kelām-ı cān-fezāsın diñlediler
Añup furkat zamānın iñlediler
- 1048 Toyınca baqdılar zībā cemāle
Didi her birisi taħsīn kemāle
- 1049 Hābībüñ her biri kadrini bildi
Nefā’is bezl olup yindi içildi
- 1050 Tamām oldu ziyāfet emri āħir
Gider oldu eve ol nūr-ı bāhir
- A 221a 1051 Aña on dāne dībā şad ‘aded zer
SE 161a Virüp ‘özr eyledi Őiddîk-i Ekber

1047b furkat: fırsat A.

1048a toyınca: doyınca SE.

- 1052 Götürdi anları ‘Ammār-ı Yāsir
Bile yanınca Şiddīk-i mu‘āşır
- 1053 Yöneltiler Ebū Ṭālib evine
Ola kim bunları görüp sevine
- 1054 Ebū Ṭālib eve geldükde gördi
Ḥabīb anda görünmez anı şordı
- 1055 Didi ḥatunına ḳanı Muḥammed
Niçe oldı görünmez ancaḳ Aḥmed
- 1056 Didi ḥatun ki ol Bū Bekre gitdi
Anı ol ḥānesine da‘vet itdi
- 1057 Bu sözden oldı gāyetde ḡazābnāk
Yaḳın ḳaldı ki ola zehresi çāk
- 1058 Ḥayāl itdi ki şūretdür Ebū Bekr
Aña oldı ‘adūdan ḥīle vü mekr
- 1059 Didi ḥatunına dil-teng ü ḡamḡīn
Bize ḳalbūñde var imiş gibi kīn
- 1060 İcāzet vir diyü kim didi saña
Niçün sen māni‘a olmaduñ aña
- 1061 Anuñ yoḳdur ḥasūdına nihāyet
‘Adūdur aña erbāb-ı ḥabāşet
- M 25a 1062 Didi ḥatun ki Aḥmed müstaḳıldür
Tedābīrinde ‘āḳiller ḥacıldür

1055b ancaḳ: oldı A.

1058a şūretdür: şūretten A, SE.

1062b tedābīrinde: ki tedbīrinde M.

- 1063 Ki ŧimdi ol cevān oldı degül tıfl
Aña ŧimden girü lāzım degül kufl
- A 221b
SE 161a 1064 Ne üŧtür kim murād itse urur raht
Beni esler mi ŧanduñ ol cevān-baht
- 1065 Haber idüp hemān kardeşlarına
Kašem yād itdi baŧlu baŧlarına
- 1066 Ki cem‘ oluñ alay ile varalum
‘Adūlardan Haḫābī ḫurtaralum
- 1067 Birāderler kamu Haḫamza vü Haḫāris
Daḫı kim var ise anlara vāriŧ
- 1068 Binüp ata kuŧandılar silāḫı
Görelere niçedür emrūñ ŧalāḫı
- 1069 Giderken sür‘at ile yolda nā-gāḫ
Gelür ŧıddıḫ ile gördiler ol ŧāḫ
- 1070 Ebū Ḥālib inüp ol dem atından
Varup aldı Ebū Bekrūñ kaḫatından
- 1071 Hemān baḫırına baŧdı ol Haḫābī
Didi ey haŧte gönlümüñ taḫbī
- 1072 Seni ben görmeŧem yanumda bir ān
Olur dünyā benüm baŧuma zindan
- 1073 Ebū Ḥālibde çün gördi bu ḫāli
Bu oldı anda ŧıddıḫūñ maḫāli
- 1074 Ki kaŧıd iden bu cānler pāresine
Devā bulmaya baḫrı yarasına

- 1075 Ebū Bekrūñ görüp bu ıztırābın
Tesellī eyleyüp virdi cevābın
- 1076 Didi senden degüldür ihtirāzum
‘Adū mekrindedür fikr-i dırāzum
- A 222a
M 25b
SE 161b
- 1077 Beni şanma ki senden qorkaram ben
‘Adūlar vardır andan qorqaram ben
- 1078 ‘Umūman ‘ammīler qavm u qabīle
İdüplerdi maḥabbet ol cemīle
- 1079 Şaқındılar anı günden güneşden
Şovuқdan ıssıdan cū‘ u ‘aşaşdan
- 1080 Nübüvvet qudretin görüp qolında
Anuñ cānlar eritdiler yolında
- 1081 ‘Aceb mi itseler ‘ışqına rağbet
Cihānda aña lāyıqdur maḥabbet
- 1082 Kerem kānı mürüvvet ma‘dinidür
Aña āşüfte olmayan denīdür
- 1083 Sev anı āl ü aşḥābın daḥı sev
Qamu aḥbāb u ensābın daḥı sev
- 1084 Maḥabbet şanma da‘vā-yı zebāndur
Maḥabbet dilde bir sūz-ı nihāndur
- 1085 Ne dilde kim maḥabbet olsa peydā
Olur şām u seḥer nālān u şeydā

1078a ‘ammīler: ‘ammūlar M.

1080a quvvetin: qudretin A.

- 1086 Yalan da'vâyı o ge sũ'-i andan
Anuñ 'ışkını řor Veyse'l-arāndan
- 1087 Ki ol ub-ı velāyet avş-i ũmmet
Aña şıd ile itmiřdũr maabbet
- 1088 Gũnũlde hāliř olmaın vidādı
'Iyān itdi kemāl-i inıyādı
- 1089 Derũnında maabbet tomın ekdi
Ne deñlũ dişleri var ise ekdi
- A 222b
SE 162a 1090 Hābībe mũbremini irũp azānuñ
azāda bir diři ıkmışdı anuñ
- 1091 Anuñ ta'yīnine olmadı imkān
Anuñun omadı azında dendān
- 1092 Ki un hep ıkmada olmaya ihmāl
Biri ol olur elbetde beher hāl
- M 26a 1093 Hāıatde budur geri maabbet
Velī bir kimsede yodur bu himmet
- 1094 İlāhī ol Hābībũn hũrmetiyun
a'if ũmmetlerine himmetiyun
- 1095 Ne deñlũ pũr-cerā'im ũmmet isek
Maabbetde daı dũn-himmet isek
- 1096 Bize faluñla ıl yarın tecellī
Kemāl-i 'afvuñ ile vir tesellī

1087a avş-i: 'avn-i A.
1090a irũp: -SE; oldu A.
1092 -M.
1092a olmaya: olmadı A.

Ĥātime-tü'l-Kitāb *

- 1097 Ĥudānuñ fazlıdur bu nazm u tertīb
Buña lāzım degüldür naqş u tezhīb
- 1098 Naşīhatdür ġaraż şöhret degüldür
Gereklü ma'nīdür şüret degüldür
- 1099 Edā-yı ĥüb ile ma'nā-yı rengīn
Yiter lāzım degüldür ġayrı tezyīn
- 1100 Ĥaberdār olmayanlar mesnevīden
Za'īfin añlamaz anuñ kavīden
- 1101 Ma'ānīde degül şanur belāġat
Bedī'a sa'y idüp eyler ĥamākat
- A 223a 1102 Olur inşadı nā-merbūt u bī-rūĥ
SE 162b Gelür mīzān-ı zevka zışt-i mercūĥ
- 1103 Bu söz mensūĥdur nāsīĥ katında
Velī maĥbūldür rāsīĥ katında
- 1104 Lezīz olmaz iñen ĥām olsa mīve
Yaraşmaz şekl-i zışte nāz u şīve
- 1105 Söz oldur kim ola gül gibi ĥoş-bū
Selāsetde daĥı ġüyā aĥar şu
- 1106 Ĥoş-āyende gerek nazm-ı ġüher-bār
Degül maĥbū'amuz nā-puĥte ġüftār

*Der-Beyān-ı Ĥātime-i Risāle A.

1101b sa'y: şabr A.

1102 –M.

1102a inşadı: inşası A.

1106 ġüher: ġevher M.

- 1118 Benüm bu zāde-i ʔab‘um olupdur
‘İzārı havf-ı hāsidden şolupdur
- 1119 Aña ʔa‘n itmesün her şahş-ı süflī
Hālāş it dest-i zālinden bu tıflı
- 1120 İderseñ terbiyet fānī degüldür
Baña ‘ālemde bir ölmez oğuldur
- 1121 Tażarru‘larla el açup du‘āya
Düşe kılka irişdüm bu araya
- 1122 Şafer ayında bu zībā mecelle
İrişdi evvelinden bu maħalle
- 1123 Bu sübhā haytına ey merd-i hoş-hū
Dizildi biñ yüz otuz dāne lü‘lü
- 1124 İrişdi leyle-i sa‘ye seħergāh
Tamām oldu kitāb el-ħamdü li‘llāh